JAUME MASSÓ TORRENTS

L'antiga Escola poètica de Barcelona

BARCELONA
Impremta de la Casa de Caritat
1922

L'ANTIGA ESCOLA POÈTICA DE BARCELONA

JAUME MASSÓ TORRENTS

L'antiga Escola poètica de Barcelona

Lliçons donades en els Cursos monogràfics d'Alts Estudis i d'Intercanvi els dies 29 i 30 d'abril i 2, 6, 7 i 9 de maig de 1921

BARCELONA
Impremta de la Casa de Caritat
1922

Extrets dels *Quaderns d'Estudi*

I

Introducció. — La llengua i la poesia dels trobadors. — Els trobadors catalans. —Els poetes de les darreries del XIII.ª segle. *

Abans d'entrar en l'estudi de l'escola poètica de Barcelona, objecte d'aquesta sèrie de conferències, convé pendre nota d'alguns fets literaris l'establiment dels quals és indispensable per desbrossar millor el camí que hem de recórrer.

Hem de dir tot seguit que, d'una manera general, així com la prosa, com a forma popular, es manifesta en català en el nostre país, la poesia es produeix en una altra llengua, una llengua manllevada, l'única que es creia bona i apta per l'expressió d'un moment líric, en forma perfecta i acabada.

Aquesta llengua és l'anomenada provençal, per entendre'ns, però se l'anomenava abans també *lingua occitana*, *provençalès* i *llemosí*, que és, aquest darrer, el nom pel qual els nostres poetes la coneixien.

En aquesta llengua, que usaven els trobadors, es cantaren obres artístiques de forma impecable en una època en la qual tot just en els documents, constantment escrits en llatí, s'hi transparenta alguna que altra frase en vulgar que declara un testimoni o un escrivà transcriu en un inventari els objectes més íntims d'una família.

* **La bibliografia va sencera a la fi d'aquesta sèrie de lliçons.**

En tals frases, d'una importància cabdal per la filologia, hi bat la naixença d'una llengua : per exemple, la nostra.

D'aquesta llengua, provençal o llemosina, o més exactament llengua dels trobadors, es pot dir que els catalans en som els hereus.

Quan les normes poètiques d'aquella escola ja no influeixen enlloc, perduren a casa nostra i reglamenten àdhuc algunes produccions dels inicis de la nostra decadència, com ens tocarà observar un altre dia.

Els filòlegs solen compendre sota el domini lingüístic del provençal tot el domini del català, si bé reconeixent que, per les lleis que el regulen, i sobretot pel seu desenrotllament literari, forma una llengua a part.

En els bons temps dels trobadors potser es tenia una idea contrària. Si bé és cert que la llengua de la poesia no s'ha dit catalana, s'han dit catalans molts pobles del Migdia de la França d'avui.

És molt coneguda la demanda una mica desconcertant feta envers l'any 1220 pel provençal Albert de Sisteró al Monge perquè trii

«qual valon mais : Catalan o Francés?»

i entén per catalans els de Gasconya, Provença, Llemosí, Alvernya i Vianès.

Els dos darrers comtes de Barcelona i els dos primers reis d'Aragó d'aquesta casa dominaven sobre bona partida d'aquelles extensíssimes regions.

Les llurs corts eren les més protectores de la poesia, i l'esfera d'acció catalana devia ésser gran.

En el Ribagorça, on avui domina un dialecte aragonès, és on s'han fet troballes de documents catalans dels més primitius. En regions endinsades de l'Alt Aragó (Jaca, Sant Joan de la Penya) els arxius demostren que en el segle XIII.[e] i primeria del XIV.[n] abunden els documents escrits en català que són suplantats a les següents centúries per l'aragonès o castellà.

Es podria dir que el primer tractat de literatura conegut

en el temps que parlem està contingut en les instruccions que el nostre cavaller Guerau de Cabrera dóna envers l'any 1170 al seu joglar Cabra.

És clar que entre les obres de provençals, catalans, aquitans, gascons o italians s'hi traslluеixen diferències, sobretot de lèxic i d'algunes formes peculiars de regió, però tal se creia una la llengua de la poesia, que avui dia costa prou treball distingir el país on s'han produït certes obres que ens han pervingut anònimes.

No obstant, alguns trobadors del millor temps eren afectats a construir obres dialogades o cobles en diversos llenguatges: aleshores sí que fa de més bon destriar si els interlocutors parlen genovès, gascó, toscà, català.

Un poeta nadiu de Provença, Ramon Feralt, en plena decadència del segle XIII.è temia no fer-se entendre prou bé:

> «Car ma lengua non és
> De dreg provençalés.»

No hi ha dubte que, durant la major partida del segle XII.è, el nom general de la llengua de la poesia era el de *llemosina*.

El primer trobador del qual es té notícia és, cosa prou sabuda, el jovial comte de Poitiers, Guillem VII, i novè duc d'Aquitània (1071-1127), que posseïa més terres que el rei de França.

Doncs no usa en les seves poesies el *gascó* parlat a Aquitània ni el *peitevi* parlat a Poitiers, sinó la varietat *llemosina*.

Del Llemosí eren Eble II, vescomte de Ventadorn, contemporani i amic de Guillem d'Aquitània, del qual no ens ha arribat sinó l'anomenada de bon poeta; Marcabrú i Cercamon, noms que joglaregen; també era del Llemosí el dolç i inimitable Bernat de Ventadorn, les obres del qual, malgrat ésser velles de vuit centúries, trasbalsen encara al lector d'avui; En Bertran de Born, ple d'odis, cantor de la guerra, enemic personal del nostre rei-poeta Alfons, el primer rei d'Aragó de la casa de Barcelona, que li tornava grat per desgrat; En Guerau de Bernell, d'Excidull, que els seus admiradors posteriors anomenaren

el mestre dels trobadors; N'Arnau Daniel, de Riberach, aquell que el Dant i el Petrarca, que s'hi coneixien, tenien pel més excel·lent. Avui preferim «il men famoso Arnaldo», o sigui l'Arnau de Marull.

Hem dit els noms dels quatre més notables poetes de tot el cel poètic de la literatura provençal, de tres dels quals diu el Dant *(De vulgare eloquio,* II, cap, 2) : que En Bertran de Born excel·lia en cantar les armes; N'Arnau Daniel, l'amor; En Guerau de Bornell, la rectitud, i posa un vers de cadascú.

És cert que hi continua dos poetes toscans del *dolce stil nuovo* (que era d'aire trobadoresc), que són Cino de Pistoia i ell mateix, delicadament anomenant-los així : *Cinum pistoiensem, amorem* (així mateix com Arnau); *amicum ejus, rectitudinem* (com Guerau), malgrat que l'Alighier tingués preferència marcada per l'Arnau Daniel que se li apareix al *Purgatori,* posant en sa boca els vuit versos llemosins, entre els quals,

«Eu sui Arnau que plor e vau cantan.»

El toscà i el llemosí es coneixien i s'entrallaçaven.

Per això En Jaume M.ª Barbieri, savi italià del segle XVI.è, qui sap si fent-se ressò d'una opinió expressada anteriorment, diu en *Dell'origine della poesia rimata,* p. 28, que el *llemosí* era el *toscà* de la producció occitana.

¿No era cosa natural que el nostre Ramon Vidal de Besalú, que coneixia les obres dels principals trobadors, citant-los en les seves noves force sovint, en les *Razós de trobar* i potser en les *Regles,* sentís predilecció per la parladura llemosina com a llengua poètica?

Sobre la ventura del mot *llemosí* en la nostra literatura i les confusions a les quals ha donat lloc provarem tractar-ne el dia vinent.

L'estudi de la poesia provençal hauria d'interessar als catalans d'una manera especial, per diverses consideracions, entre les quals les següents:

1. Per la semblança, en línies generals, de la nostra llengua amb la dels trobadors, tenint-ne més que cap altra. La usada

pels actuals felibres n'està més distanciada que no pas la catalana.

2. Per l'acceptació d'aquesta llengua literària pels nostres poetes quasi tota la durada de la producció llur.

3. Perquè Catalunya compta amb trobadors dels més illustres : per la visió de realitat que distingeix les obres llurs, en general, són els que millor retraten la societat del segle XII.è. Per això les poesies dels trobadors catalans solen ésser les més sovint esmentades.

4. Per la influència decisiva en la poesia religiosa anònima catalana. Sembla que, pel seu objecte i per la seva destinació, hauria de tenir un caràcter popular, i, no obstant, si hem de judicar per les poesies conservades, tenen tot l'aire trobadoresc: tot lo més, de vegades, són adaptació de poesies religioses populars a Provença o altres comarques veïnes.

El material, o deu inestroncable on es beu la poesia lírica d'aquells segles passats, són els reculls titulats cançoners. Gairebé tots els que contenen obres de trobadors varen ésser executats en el segle XIII.è i alguns en el XIV.è. Les més extenses d'aquestes antologies solen ésser còpies d'altres, on les obres de cada poeta es troben en el mateix ordre en manuscrits diversos. Això va portar a En Grober *(Die Liedersammlungen der Troubadours*, 1877) a establir aquesta teoria : Els cançoners són antologies formades tretes d'uns quaderns contenint obres d'un sol trobador.

Aquests cançoners, sobretot els més moderns, solen inserir una biografia capçant les obres dels principals poetes, i al començament de certes poesies apareix de vegades una razó, una mena d'argument o motiu pel qual el poeta l'hagués escrita. Tant les biografies com les razós són inspirades sobre fets que es desprenen de les mateixes obres per compiladors o trobadors de la decadència que, com hem dit, s'inicia envers la segona meitat del segle XIII.è.

Algunes biografies tenen autor declarat : p. e. la d'En Bernat de Ventadorn és obra de N'Uc de Sant Circ, qui certament en degué escriure d'altres. Algunes, pels seus italianismes evidents, delaten la pàtria del redactor.

De totes maneres són excel·lents mostres de la prosa provençal. Algunes, encara que el fonament de la llegenda, inspirada en la incomprensió d'una o més obres d'un autor, se sostingui per un fil, són d'una bellesa veritable : p. e. la d'En Jofre Rudel i el seu amor a la princesa llunyana; una de les formes de la biografia del nostre Guillem de Cabestany i el seu cor donat a menjar a la seva enamorada; llegenda que es retroba en la literatura francesa, però cap tan divulgada com l'aplicació al trobador rossellonès.

Els cançoners provençals es coneixen per unes sigles de lletres que va senyalar-los En Bartsch en 1871, i per tots els estudiosos acceptades.

Totes les poesies dels trobadors eren per ésser cantades i no es comprenien els mots (lletra) separats del so (melodia); tres cançoners contenen abundants melodies, però sobre tots el conegut amb la lletra *R*, que és justament el que conté més obres de catalans. Alguns poetes excel·lien, com se comprèn, tant en els mots com en el so, altres produïen mals mots amb bons sons (Jofre Rudel) i altres mals sons amb bons mots.

Mai més en el transcurs del temps la poesia ha ajuntat les gents més separades per diferències socials. Mentre el poeta fos cortès i ben dispost de sa persona, podia ésser admès en les corts dels més elevats personatges, i, si era d'humil procedència (la mare d'En Bernat de Ventadorn era fornera del castell) podia arribar, amb els dons dels magnats, a obtenir la cavalleria i bons palafrens. Senyor que no fos llarg de donar, mereixia el menyspreu i era objecte de la crítica més mortificant.

És cert que des del gran Alfons d'Aragó fins a Marcabrú, fill de Na Bruna, el pobre Pan perdut, existia una llarga gerarquia senyorial tocada de poesia o afectada o protectora.

Poesia lírica i cortesa sense amor no es comprèn. El trobador triava la dama dels seus pensaments, la qual havia d'ésser el símbol de tota perfecció, bellesa i mèrit, de pretz, mereixedora del més gran respecte. Gairebé sempre, amb rares excepcions, era la dama d'un noble que acullia el poeta en sa cort. El trobador esdevenia com una cosa, com a vassall de la dama, un

vassallatge amorós que tenia els mateixos aspectes del vassallatge feudal. Si el poeta traspassava els límits d'aquest amorós respecte, entrava en ira del senyor que l'havia protegit, abandonava la dama i la cort, i tal vegada el país, i se n'anava a un altre lloc a la recerca de protecció i d'un nou amor que tingués pretz fi i pogués obtenir-ne el joi.

Amb tot i això hi havien amors més vulgars. Al primer trobador conegut, el gran Guillem d'Aquitània i de Poitiers, no li dolia fer-se passar per mut perquè la muller d'En Garí i d'En Bernat el fessin entrar a casa llur.

Tal com se'ns apareix aquest primer trobador-senyor, amb ritmes i rimes perfectes, amb el concepte de l'amor (en les obres menys vulgars, s'entén), amb l'entrada primaveral, relació de l'alegria de la natura amb el joi d'amor; així dura dos segles més de poesia trobadoresca amb mil varietats, fins que ve l'abús i les guerres amb França que vol apoderar-se d'aquell país ric i pròsper, les corts s'empobreixen, la condició social canvia i no estan per sentir cants novells ni sons prims.

Quin misteri i quina força té aquest acoblament de mots amb l'escandeig rítmic i el jugar d'uns consonants que, passant per Itàlia i per França, domina tots els països, i els poetes des de fa vuit centúries versifiquen de la mateixa manera que va fer-ho aquell més antic trobador!

És clar que al comte Guillem degué precedir una sèrie de poetes l'obra dels quals seria més imperfecta; és cert que existeixen algunes cobles monacals que apareixen molt antigues, que el fragment metrificat de Boeci és anterior a l'any 1050; però és veritat que se'ns presenta En Guillem d'Aquitània amb una frescor de fontana popular elevada a la més alta perfecció sabent i cortesa. Model veritable, en resum, del que serà sempre més la poesia artística de tots els pobles.

És hora ja de tractar, encara que sia passant-hi una ullada rabent, dels trobadors nadius de terres catalanes.

BERENGUER DE PALOL és el més antic. Les diverses formes amb què es troba el seu nom en els cançoners són aquestes: *A E I K* donen Berengiers de Palazol; *Da f* Berenguier de Parazol;

R Pararols; *D H* Berengiers de Palaol i Palaiol; per últim *C* ens ofereix la forma més catalana Berenguer de Palou. El lloc d'on era originari es nomena avui Palol, en el Rosselló, prop d'Elna. Creu En Jeanroy que aquesta darrera forma testifica un original català que el compilador de *C* devia tenir a la vista. En la poesia *Si eu savi' aver guiardó* hi fa una endreça al comte Jofre de Rosselló : això prova que aquesta obra ha d'ésser anterior a l'any 1163, data de la mort d'aquest comte. S'ha publicat diverses vegades un document de 1157 en el qual figura com a testimoni un *Raimundus Berengarii de Peladol*, que diferents provençalistes sospiten que fou el trobador. Va haver-hi dos bisbes de Barcelona de la mateixa família. El primer, havent estat abans canonge de Barcelona, signa el decret del seu predecessor Bernat de Berga en 1172 i en 1197 rep de l'església alguns llibres que ofereix glossar : en 1200 era ja bisbe i per actes es saben notícies fins a l'any 1203 (Villanueva, XVII, p. 201). L'altre bisbe Berenguer de Palou és prou conegut per haver pres part a la conquesta de Mallorca pel rei En Jaume; i perdut un peu en una acció.

La biografia, molt curta, esmenta alguns fets que les poesies no proven ni contradiuen. Es conserva en tres cançoners *A I K* que virtualment és redueix a dos, per l'excessiva semblança que existeix entre *I* i *K*. *Berengiers de Palazol si fo de Cataloigna, de la terra del comte de Rossillon. Paubres cavalliers fo, mas adregz et enseignats e bon d'armas; e cantava de n'Ermessen d'Avignon, moiller d'en Arnaut d'Avignon, que fon fils de na Maria de Peiralata.* En les tretze obres conservades no parla d'Ermessen, però té una endreça a una Maria, precisament una de les millors, la que comença *Ab la fresca clardat.* Fins ara no ha pogut ésser identificat un tal Bernat que menciona dues vegades, en *De la gensor qu'om vei al mien semblan* i *Ab la fresca clardat*, en la que declara *me avetz, en Bernat, en vostra senhoria.* En Milà troba que els versos d'En Berenguer de Palol es remarquen per la dolcesa i facilitat i per una senzillesa que sembla haver estat distintiu, encara que no exclusiva, dels antics trobadors rossellonesos. En Jeanroy accepta aquesta opinió, fent algunes reserves sobre determinats defectes que hi troba.

Com que el comte Jofre III de Rosselló va començar a regentar el seu comtat en la minyonia i va morir a més de seixanta anys, ignorem evidentment si la vida poètica d'En Berenguer de Palol va escolar-se en la primeria o a la fi de la del comte (1113-1163). De totes maneres, En Milà, que tots els fets sospesava i verificava, va establir el següent principi : «Pueden por su antigüedad considerarse sus obras como el primer paso de la poesía de los trovadores, antes de introducirse en Cataluña».

Les cançons d'aquest trobador tenen un altre encís. El cançoner *R* que ens n'ha preservat més obres, ens dóna el so de vuit d'entre elles. De manera que, a més de llegir-les, podem cantar-les; com tothom sap, els Srs. Jeanroy i Aubry, varen donar-les a conèixer en 1908 en l'*Anuari de l'Institut d'Estudis Catalans*.

ALFONS D'ARAGÓ, I de Barcelona, nat a Barcelona el 1.r d'abril de 1152, fou rei el 1162; morint a Perpinyà el 20 d'abril de 1196.

La biografia no diu sinó : «*Lo reis d'Aragon, aquel que trobet, si ac nom Amfos : e fo lo primer reis que fo en Aragon, fils d'en Raimon Berengier que fo coms de Barcelona*». En acabat, no fa més que posar els seus successors fins a Jaume I, època en la qual fou escrita.

De segur que des de molt jove componia cançons; En Guerau de Cabrera l'esmenta envers l'any 1170, quan el rei no tenia sinó divuit anys, com obres que un joglar hagués de saber. En Bertran de Born, en una obra injuriosa contra Alfons, ens fa saber que «era flac e gran, tal qu'es lauza en chatan»; i el cantor de la guerra compongué aquesta obra abans de 1187.

De tantes poesies com degué escriure, els cançoners *C I K R c r* ens donen una sola obra, per cert tan fresca i gentil com correcta, republicada moltes vegades, que comença:

> «Per mantas guizas m'es datz
> Jois e deportz e solatz;
> Que per vergiers e per pratz
> E per foillas e per flors,
> E pel temps qu'es refrescatz
> Aug alegrar cantadors.»

En Guerau de Bornell li fa una demanda, un xic desconsiderada, «*Be'm plairia, seign' en reis*», a la qual respon amb molta traça i elegància. El rei va influir perquè el gran poeta llemosí d'Excidull abandonés el «trobar clus» a les pueril subtilitats del qual s'havia entregat de ple. Per això sens dubte diu En Guerau de les seves cançons:

> «C'aissí leu, si s'era plas,
> Poiri' entre ·ls Chatalas
> Passar en Proensa,
> Que chansós leu entenduda
> Lai val e s'esvertuda.»

No prenent a ofensa els insults que li havia dirigit En Bertran de Born, deia que volia casar els sirventesos d'aquest amb les cançons d'En Guerau de Bornell.

GUERAU DE CABRERA. Ja hem tingut ocasió d'esmentar avui l'obra única d'En G. de C., però de segur que no n'existeix una altra que tingui tant d'interès per la història literària. Sembla haver estat escrita després de 1170, perquè retreu N'Ebles de Ventadorn, que va morir molt vell en aquella data. Parla també de N'Alfons i d'En Rudel i d'En Marcabrú com a poetes, i no en cita cap més de posterior. Tot indicant al joglar Cabra el que un joglar ha de saber i ell no sap, li dóna En Guerau un veritable *ensenyament* retreient-li moltes cançons de gesta franceses i prous del cicle Arturià. En Bertran de Born l'anomena Ponç Guerau, i dient que és un dels cavallers més poderosos de Catalunya,

> «De lieis que ten Cabreira e·l fons d'Urgelh»

referint-se a Marquesa, esposa d'En Guerau. Del trobador Ponç Guerau, personatge històric, en Milà en reuneix els fets principals de sa vida.

Gervasi de Tilbury, mariscal del regne d'Arles, en els seus *Otia imperialia* (III, XCII) fa una pintura *De equo Giraldi de Cabreriis* i d'ell ve a dir que era en el seu temps a Catalunya un cavaller notablement ornat per la naixença, valent en cavalleria, de gràcil elegància; en la joventut era alegre, rialler, instruït en diversos

instruments musicals, envejat pels cavallers i desitjat per les dames.

Els ensenyaments destinats al joglar Cabra, encara que conservats en un sol Cançoner, degueren tenir molt crit en el temps dels trobadors immediats : Guerau de Calansó (1200-1210) el pren per model de les seves instruccions de joglar, i el mateix va fer En Bertran de París, de Roerga, contemporani del comte Enric II de Rodés (1274-1302).

No cal dir que l'obra única d'En Guerau de Cabrera ha estat publicada diverses vegades, estudiant-se les poesies que anomena, per Bartsch, Milà, Crescini i Bartholomeis, essent molt útil la contribució d'En Patzig per l'esclariment d'alguns punts foscos encara.

Guillem de Bergadà. L'obra poètica d'aquest turbulent senyor, que pel seu mal cap va perdre el vescomtat, és de les més notables i digna d'estudi. Se conserven trenta cinc poesies, i la gran majoria dels cançoners provençals, en contenen bon nombre; divuit manuscrits, més dos de catalans. En Milà, que va conèixer poques obres, va estudiar-les bé, malgrat la repulsió que inspiren algunes d'entre elles que no contenen més que ultratges. En Miret va acoblar diversos documents interessant la vida d'aquest trobador extraordinari, però la biografia encara està per escriure. La que duen els manuscrits aquesta vegada va bastant d'acord amb les dades que ens ofereixen les poesies i els fets que poden certificar-se documentalment.

El document més antic, que és de 1140, ens el presenta firmant una concòrdia amb els seus pares Guillem i Berenguera. Vivia encara el pare, quan el trobador va matar traïdorament el vescomte de Cardona en 1174. Amistats i enemistats són un seguit la resta de la seva vida. De las poesies, sirventesos i cançons, algunes són d'un caire popular que cercaríem debades en tota la llarga producció trobadoresca. Vives i mogudes, en elles maldiu del marquès de Mataplana, o del bisbe d'Urgell, del rei Alfons o d'En Bernat de Basell. Convençut de la seva força poètica, de l'èxit de les seves cançons, no s'està de lloar-se'n ell mateix com de fer caure de cavall al cavaller més esforçat amb la llança seva contra la qual ningú té resistència.

En Miret creia que degué morir pels vols de l'any 1203, setze anys abans, havent atorgat testament. Però una poesia molt delicada, *Arondeta, de ton chantar m'azir*, el suposa atendat a les vores del Garona. Si fos certa aquesta suposició, hauria caigut a la batalla de Muret amb el seu rei; però no és fàcil que estigués en estat de combatre als vuitanta anys, si també es refereix al trobador l'esmentada concòrdia de l'any 1140.

Gairebé la major part dels provençalistes han tractat de l'obra o de la vida d'aquest trobador. Hem de dir ben de pressa que té sis obres en les quals, sense maldir de ningú, En Guillem de B. s'entrega a tot pler a la seva emoció, no sortint, però, dels amples cànons que afectava en aquells bons temps la lliure poesia.

GUILLEM DE CABESTANY. D'aquest Guillem sí que la biografia, o les biografies, li han donat molta més anomenada que les seves obres. Aquella es conserva en quatre estats, amplificació de la llegenda del cor menjat de la qual hem dit quelcom més amunt. El trobador, la bella Saurimonda, En Ramon de Castell-Rosselló, són personatges reals i històrics, però no tenen res a fer amb la llegenda, prou bonica i escrita en bona prosa i que és impossible precisar quan va ésser incorporada al nostre trobador, cantor dolç d'una història amorosa, que podria començar amb la poesia *Lo jorn que·us vi, domna, primeiramen*.

Quant a Saurimonda, que en havent menjat el cor d'En Guillem va tirar-se daltabaix d'una galeria, era vídua d'En Pons de Vernet, quan envers 1197 va casar-se amb Ramon (el suposat matador del poeta). Havent enviudat d'aquest, va casar-se encara amb Aimar de Mosset, amb el qual signa diverses actes entre els anys 1210 a 1220. L'haver posat en evidència aquests documents es deu al savi arxiver de Perpinyà, Alart.

Des de l'any 1869 data l'edició de les poques poesies que ens resten de tan suau poeta. Ara n'existeix una excel·lent edició, publicada en 1914, deguda a En Langfors.

D'En Guillem de C. se sap que figura com a testimoni en un document de 1162, que ha estat publicat diverses vegades, i que va assitir a la batalla de les Navas, entre els cavallers de Catalunya.

Huc de Mataplana. D'aquest gran i ric senyor se'n conserva un partiment amb el joglar Reculaire, quan el poeta era donzell, perquè es nomena encara pel diminutiu *Uguet*. Te també un sirventés dialogat amb en Ramon de Miravals i una demanda, sempre enginyosa, endreçada a Blancasset. A les acaballes del segle XII.è tenia una sumptuosa cort el castell de Mataplana. Família i castell, del que no en resta ara sinó l'emplaçament, dels quals tan afectada ha estat la llegenda.

Però En Ramon Vidal de Besalú, una de les figures més simpàtiques i més intel·ligents dintre els nostres poetes, ens pinta el castell de Mataplana ple de vida i de color, del seu protector i amic Huc. Ens cal imaginar el castell en peu, els cavallers jugant als escacs, les dames solaçant-se amb la bonesa de la temperatura, mentre es senten els cavalls renillar a baix en les estables. Els llocs d'Abadals i Monagals, avui convertits en confoses runes, devien ésser ben habitats, i Sant Pere de Montgrony devia tenir encara aspecte d'edifici nou. *So fo e·l temps c'om era 'jais;* al bo i millor, veuen un joglaret pujar al castell, i tots, dames i cavallers, abandonen els deports, esperant quines noves portarà i quins sons sabrà de noves cançons. El joglaret resulta que ve a sometre a la decisió del vescomte de Mataplana una qüestió amorosa entre dues dames del Llemosí, del mateix Excidull, pàtria de l'il·lustre Guerau de Bornell, que amen un mateix cavaller. N'Uc, el joglar i En Vidal, se'n van a un bosquet, a la banda ubaga (que el que ha seguit la regió sembla endevinar l'indret), i allí proven de pendre determini.

Un altre caire de la vida del joglar espandidor de bones obres ens descriu en unes altres noves, *Abrils issi' e Mays intrava.* El poeta s'està concirós sota les voltes de la plaça de Besalú i veu venir un joglar que se li acosta. En Vidal li proposa d'anarse'n tots dos a conversar en un verger, sota l'ombra d'un arbre; i el joglar es queixa dels temps que corren, de la poca protecció que troba ara en els poderosos, comparada la que trobaren al temps de la seva infantesa, quan acompanyava al seu pare, joglar com ell mateix; i li fa relació d'un interessantíssim itinerari de les corts i castells que ha passat i

com ha travessat el Pireneu per arribar fins a Besalú. En Vidal li respon amb paraules plenes de seny i li aconsella on ha d'anar per Catalunya per cantar amb èxit.

Havia aconseguit Alfons, a qui nomena *paire nostre rei cortès*, és a dir, Pere el Catòlic. Havia visitat la cort d'Alfons VIII de Castella i la seva esposa Elionor d'Anglaterra. En un bonic poema, *Castiagelós*, ens presenta una interessant qüestió com una novel·leta, en la qual també intervé un joglar.

Aquests tres llargs poemes han estat comentats i publicats, com es pot suposar. La llur divulgació en el nostre país degué ésser molta, a judicar pel nombre de cançoners que n'hi havia.

El *C* ens dóna quatre poesies de caràcter líric, però és l'indispensable *R* que ofereix l'única redacció sencera d'aquests tres poemes. No obstant, els mss. *L*, *N* i *P* proporcionen fragments de cançoner d'En Ramon Vidal, *Noves* imperials, que eren l'obra *So fo e·l temps*. Però encara en escobertes a Perpinyà i a Barcelona varen descobrir-se altres fragments de nous cançoners d'obres rimades d'En Vidal de Besalú. I encara molt darrerament, en un inventari va retrobar En Duran i Sanpere notícia d'un cançoner que debutava *Aysó son les noves rimades den R. Vidal de Bezaldú.*

Hem hagut d'esmentar les *Razós de Trobar*, que va tenir una decisiva influència entre els poetes catalans, essent imitada per altres tractadistes, de la qual en tenim dotze còpies conegudes.

Amb les obres dels tres últims trobadors que acabem d'esmentar, hem fet entrada al segle XIII.[e]. Quan s'inicia la decadència en les regions d'origen d'aquesta lliure poesia trobadoresca per raons d'ordre polític, no para i tal volta creix a Catalunya, essent encara terra de trobadors professionals.

Ja entrat el nou segle, notable per grans fets de conquesta i de força expansiva dels catalans, per més que va dur un canvi total d'orientació política als nostres reis (abandó dels països ultra pirenencs i extensió per terres del sud i illes mediterrànies), va dur-nos també una gran força productiva en diverses branques de la literatura.

En ço que es refereix a la poesia, citarem només per memòria els rossellonesos PONS D'ORTAFÀ (del qual no en podem llegir avui més que dues poesies), EN FORMIT DE PERPINYÀ i EN RAMON BISTORTS DE ROSSELLÓ, cada un dels quals és conegut per una obra.

En un llibre que fa temps que estem preparant, creiem poder demostrar que ens pertany en RAMON DE CASTELLNOU, que, després de sis obres líriques que ens donen els mss., va ésser autor d'un *Doctrinal* en metre èpic, en el qual s'arrepenteix dels *crois cantars c'ai fagz per mon abeliment;* sens dubte no és obra de jovenesa.

Aquest *Doctrinal* fa pensar en els *Proverbis rimats* d'En GUILLEM DE CERVERA, escrits posteriorment a l'any 1269. També fa constar que prefereix escriure

«Verses proverbials en loc de cells qu'ay faits
Legers e venarsals qu'ai en cantan retraits.»

Les dues obres eren producció de senectud.

El cançoner *E* ens ha conservat tres cançons del poeta GUILLEM RAMON DE GIRONELLA, de segur pertanyent a la il·lustre família gironina d'aquest cognom.

En Milà no el va conèixer, i nosaltres l'identifiquem amb el Raimundus de Gironella, mort en 1239, segons testifica una llauda sepulcral del monestir de Sant Daniel de Girona.

Són sens dubte en nombre regular els poetes del segle XIII.è dels quals no ens n'ha pervingut cap obra. Convindrà, en nom de tots, esmentar En BERNAT VIDAL. En Cerverí de Girona diu d'aquest que l'ha vist finar i que era del bisbat de Gironès i, junt amb un tal Palaol, diu que

«trobaire pus prims no n'ès
el mon, de xans afinar.»

El rei Jaume diu en la Crònica, *que era hom savi e anava ab nos*, i En Bernat Desclot també el nomena amb distinció.

El rei PERE EL GRAN (1276-1285) que havia estat mentre era infant Pere, afectat i protector de trobadors i joglars, té una

demanda al seu trobaire PERE SALVATGE, que demostra la preocupació per la propera invasió francesa. El cançoner *C*, que tantes vegades hem hagut de mencionar, ens ha conservat aquesta obra amb la resposta d'En Pere Salvatge, però el que porta la sigla *I* completa la del comte de Foix, Roger Bernat III, enemic personal del rei per haver-lo vençut a Balaguer i empresonat a Ciurana : no cal dir que es posa del cantó de França, el mateix que En Bernat d'Auriac, de Bezers, el primer meridional que es mostra hostil al casal d'Aragó.

D'En Pere Salvatge no en tenim res més que la resposta que fa al seu rei. Per documents és més conegut : En Pere el Gran li concedeix diverses pensions com a joglar del rei, des de 1280; després de fer-li donacions de terres a ell i a sa muller el convoca a 13 de juliol de 1285 per anar a la guerra contra els francesos invasors. Mort Pere, el successor Alfons II encara li fa més dons; elevant-lo de categoria, li dóna càrrecs administratius, entre els quals la d'ésser distribuïdor de les monedes degudes als joglars i cantadors que havien animat les festes de la coronació. En 1287, vivint ell i la seva família al palau reial, varen reptar la filla d'En Pere Salvatge; essent creença d'En Miret (que publicava aquestes notícies) que el deturar-se de cop la documentació referent al poeta, fa sospitar que morí no havent pogut resistir aquell drama de família.

Els mss. ens han tramès dos sirventesos molt estranys del TROBAIRE DE VILARNAU. Es sabia que es trobava a Narbona l'any 1257 amb En Guerau Riquier, lloant Felipa d'Andusa, muller del comte Amalric, i que formava part del seguiment de l'infant Pere, com En Cerverí, en viatge a Castella de l'any 1269. El malaguanyat Miret i Sans, en un estudi pòstum, va trobar-lo encara a sou de l'infant Pere en 1275.

Hi ha tres Vilarnaus a Catalunya : Vilarnau de Canós, prop de Banyoles; Vilarnau, a la vora de Canet del Rosselló; un castell de Vilarnau de Subirats d'Anoia. En la documentació de tots tres abunden Guillems. En Miret s'inclinava pel primer, el Vilarnau de Canós, de manera que el nostre trobador podria dir-se Guillem de Vilarnau.

CERVERÍ DE GIRONA. És un fet curiós que mentre en el país d'origen decau la llengua i la poesia dels trobadors, a Catalunya semblen créixer, si no sempre en qualitat, en extensió, l'ús de la llengua i l'ofici de trobador. Ja hem dit fins ara una sèrie de noms de poetes de la segona meitat del segle XIII.è, però cap va ésser tan popular en el seu temps, i va deixar un rastre més llarg que va durar més de dos segles, com En CERVERÍ DE GIRONA. De cap altre trobador, i aquest ho era de professió, ens n'han pervingut tantes obres i tan variades : tots els gèneres, totes les formes de rimes i combinacions estròfiques va cultivar; també del seu temps es copiaren i se'n formaren reculls i cançoners. Per donar només una lleugera idea de la seva producció, caldria un llibre. Els neguits que passa, l'alta idea que té de la inspiració, el cansament de pidolar als rics, els personatges que retreu, el concepte trobadoresc de la seva dama, Sobrepretz, la casa de Cardona, descripcions plenes de vida de les corts, l'activitat del rei Jaume el Conqueridor, el seguiment de l'infant Pere, la seva possessió de Santa Seculina, l'alberg que construeix que li costa molts versos, la datació dels seus sirvantesos, la vida local de l'Empordà, els molts pobles i castells que cita, les dames i els senyors que nomena en el seu interessant testament humorístic; tota una època apareix retratada fidelment amb la vivor que solament pot presentar l'obra literària, i que no s'acostuma transparentar en la fredor dels documents. Però també l'enorme quantitat d'obres d'En Cerverí només podem fer que llegir-les i estudiar-les amb certa fredor; cap poesia seva ens ha arribat acompanyada de l'indispensable so, de tantes i tantes melodies com degué compondre en sa vida, que degué escolar-se segurament durant una bona part del llarg regnat del Conqueridor i els primers anys del seu fill Pere el Gran.

Si en l'obra poètica de l'acurat i excel·lent gramàtic Ramon Vidal de Besalú, els erudits hi han trobat catalanismes, en els versos d'En Cerverí se'n trasllueixen a centenars, de declinació que està mal regularitzada, de diftongació que està molt sovint reduïda a la catalana, de rima i sobretot de lèxic. Era fatal, malgrat les escoles, que el llenguatge parlat tot el dia per tothom s'infiltrés en el dels poetes catalans.

D'En Jofre de Foixà se'n sap ara ja prou cosa per documents. Era fill del comte Bernat de Foixà i de Beatriu. De tendra edat professa en l'any 1267 en el convent de frares menors de Barcelona. En 1275 sortia de l'Ordre de Sant Francesc i entrava en la de Sant Benet, probablement al monestir de Sant Feliu de Guíxols. Deu anys més tard té el càrrec de cambrer d'aquell monestir; l'infant Alfons li regala una mula, i és nomenat procurador de Sant Pere de Galligans, i Pere el Gran li encomana el castell de Montagut al fort de la invasió francesa; l'any següent, Alfons II li encarrega l'administració de les rendes del priorat de Montserrat.

En Jofre de Foixà és autor de les conegudes *Regles de trobar* inspirades sobre les d'En R. Vidal. Com que les dedica a Jaume (més tard rei d'Aragó II) com a rei de Sicília, hagué de fer-ho entre els anys 1286-1291. Probablement ja no es degué moure de Sicília, perquè el trobem a Sant Joan de Palerm i a l'església de Castronovo, protegit pel ja rei d'Aragó Jaume II.

Es conserven d'En Jofre de Foixà quatre obres poètiques trobadoresques endreçades a la Mare de Déu, i una d'humorística, com a monge, desconeguda encara.

Ramon Lull. No convindria cloure avui sense mencionar, d'una manera rabent com tots els poetes catalans dels quals ens ha pertocat tractar, de les obres rimades de la figura magna de la nostra antiga literatura, En Ramon Lull. De les que tenen per objecte divulgar tractats valent-se de la forma mètrica narrativa per a més fàcilment popularitzar la seva doctrina, no ens interessaria parlar-ne avui, que les més són obres de darreries del segle o dels primers anys del xiv.è. Però ell coneixia trobadors i joglars, que surten sovint en les seves obres en prosa: té les dues poesies de Blanquerna, *A vos, Dona Verge Santa Maria* i *Senyor ver Deus tot glorios*, que intenten ésser escrites en llengua llemosina i tenen tot el caient de les obres líriques d'un trobador devot : ambdues són força inspirades. De les *Hores de Nostra Dona* i dels *Cent noms de Deu* plegats n'hem vist dos mss. que tenen l'aspecte d'un veritable devocionari o d'unes *horetes*, petits i caplletrats. Les obres en metre èpic, de cobles monorimes amb cesura marcada *(Plant de Nostra Dona*, 1275-6),

el punyent *Desconort* (1295) i les *Regles introductores*, són del més gran interès, àdhuc considerades per la forma externa.

Els rims de Ramon Lull, càlids com eren d'amor diví, mai varen incorporar-se en els cançoners provençals ni catalans; la seva imperfecció els allunyava i ell mateix no ho pretenia, el llur objectiu era ben diferent del que perseguien els últims trobadors. Els cançoners que porten composicions poètiques, en nombre de sis, no porten obres de ningú més, de manera que són exclusivament cançoners lul·lians.

Amb aquest nom insigne clourem la present primera lliçó, encara que no hem dit res de nou pels presents. Tots plegats, i fins nosaltres, estarem més ben preparats per a seguir les petjades que els poetes catalans de temps passats varen deixar marcades al llur pas per la vida en aquesta nostra ciutat de Barcelona.

II

Els poetes del segle XIV.è — L'escola de Tolosa i la Gaia Sciència. — Creació del Consistori. — Els poetes catalans concorrents a Tolosa. — Els tractats. — La qüestió del llemosí.

Amb les dates probables o certes d'algunes poesies esmentades en la darrera conferència, ens trobàvem a començaments del segle XIV.è, un xic entrats en el regnat de Jaume II (1291-1327).

D'aquest rei JAUME II no se n'ha conservat sinó una dansa a la Verge sobre l'estat de l'església, comparant-la a una nau que va mal amarinada, que navega pausadament a punt d'estellar-se contra un escull o una illa; però expressant el rei el desig de què arribi a bon port. Pot datar-se entre els anys 1310-1320. El ms. que ens l'ha feta conèixer no conté sinó obres d'Arnau de Vilanova, que comenta també la poesia del seu rei : *Incipit dancia illustris regis Aragonum cum comento domestici servi ejus.* Comença així:

> «Mayre de Déu e filha,
> Verge humil e bela,
> Vostra nau vos apela
> Que l'aydetz, quar perilha.»

Seguint a unes *Regles* d'En Jofre de Foixà i a un tractat poètic, es troben unes mostres de poesies que sens dubte pertanyen a la primeria del segle XIV.è Els títols de les mostres són en

llatí, com la del rei Jaume II.. Debuta amb una *Dancia*. Un frare fa una poesia francament mundana:

> «Amorosa mayorquina,
> Mon cor tenits e mon sen
> Cint d'amor per vos mi lia.»

Reprobatur dupliciter; prius sic.

> «En frayre, en la divina
> deytat, enteyrament
> degrets puyar ses falia.»

Secunda reprobatio.

> «Raysó tot xant jen afina
> mas lo vostre n'és falén
> en mans lochs ses masestria.»

Responsio sive defensis ad utrumque.

> «Bels aymis, qui ben divina,
> pensar deu d'altruy l'entén
> ans que·l reprou de falsia.»

No hi ha en el ms. més que mostres de *danses* (alguna molt gentil en forma dialogada) i de *cançons*. Si és sensible que no ens hagi pervingut sencera aquesta col·lecció, ens ha donat uns noms que abans no coneixiem : PERE ALEMANY, DALMAU DE CASTELLNOU i PERE DE VILADEMANY, del qual no hi ha sinó els primers versos : *Del orde suy del noble infant en Pedro*. Seria el mateix infant PERE (1304-1380), que en l'acte de la coronació del seu germà Alfons III (1327), segons ens conta En Muntaner, va compondre un sirventesc que va cantar En *Romaset* joglar, En *Comí* una cançó novella i En *Novellet* digué, en parlant, set cents versos rimats, tots obra del senyor infant?

Una altra *dansa* reial tenim en dues lliçons prou diferents, molt enamorada, escrita per una *reina de Mallorques*, que identifica En Milà amb la CONSTANÇA, filla d'Alfons III d'Aragó, casada en 1325 amb Jaume II de Mallorca. En sent autora d'aquella

sentida poesia dirigida al seu espòs, no podia preveure les desgràcies que havia de patir com esposa i com mare.

Una altra dansa devota es coneix de l'enigmàtic CAPELLÀ DE VOLQUERES, del qual no se'n coneixen sinó dues obres.

En la nostra poesia de la catorzena centúria s'observen dos corrents:

a) *Poesia narrativa* en noves rimades o codolada : Influència provençal-catalana (Ramon Vidal de Besalú, Cerverí [faula del Rusinyol, Ben dit mal dit], G. Riquer, Ac de Mons, i la llarga literatura dels *ensenyaments)*. Influència francesa (cicle arturià, somnis, parlaments en llengua francesa).

b) *Poesia lírica*, cançons, sirventesos (tradició provençal refermada per l'escola de Tolosa).

Són moltes les llargues obres narratives amb argument, adaptacions de contes, traduccions i reduccions mètriques dels llibres sagrats, i molt especialment de la Passió, que a voltes eren destinades a explicar il·lustracions.

Esmentarem només les obres en noves rimades més característiques.

BERNAT DE SO, segon vescomte d'Èvol, va casar-se envers 1353, del qual s'han trobat documents fins a 1372; però se sap ara que el rei Joan (per consegüent a les darreries del segle) va posar música a una obra de caràcter líric d'En Bernat de So. L'única que ara tenim és una *Visió en Somni*, endreçada al seu *coral amic*, un altre Bernat *Serviers*, «font de bon sen», i que pren d'ell com de «Paire»; la visió és ample, descriu una gran batalla amb molt color, acabant amb una ullada a la política internacional dels tretze reis cristians. L'Amadeu Pagès, havent sofert una confusió entre aquesta obra i una altra d'En Jacme March que la segueix en el cançoner, s'ha repetit equivocadament que en So retrau dites dels trobadors.

Té una justa anomenada, la *Faula* d'En GUILLEM TORROELLA, del qual se sap que testa a Mallorca en 1373 i que codicila a Barcelona en 1375. El matí de Sant Joan, «que l temps fon clar e l'alba pura» se'n va al port de Sòller, i puja a una roca

que resulta una balena, que se l'emporta a la cort del rei Artús. Aleshores, s'entra a fer una descripció d'aquella cort amb parlaments en francès.

Una novel·la anònima, *Frare de Joy* i *Sor de Plaser*, lloa i retreu també frases en francès, començant amb el vers:

«Si tot francés s'a bel lengatge».

D'una *ventura* que féu d'En Vicens Comes d'una altra obra que li és un xic lligada, això és, el *Llibre de Fortuna i Prudència,* del famós Bernat Metge. S'embarca a Barcelona en 1380.

Però en Jacme March té molt bones obres en noves rimades; la que comença :

«Dins un verger molt gran»

en la qual retreu versos de trobadors. *El Debat entre Honor e Delit,* escrit durant el setge de Murvedre de 1362. *La ciutat del rei d'Amor,* datada de 1370.

El seu germà Pere March, té, entre altres, la descripció de l'arnés del cavaller i la preciosa obra *El mal d'Amor.*

Mes el nostre objecte no és precisament tractar de la poesia narrativa, sinó més aviat de la producció lírica, malgrat que tot s'entrellaça prou en tractar-se d'influències literàries. Ens triga parlar de l'Escola de Tolosa.

En 1323, cinc borgesos, un mestre en teologia i un noble, Bernat de Penazac, set tots plegats, varen fer una crida,

«Als honorables e als pros
Senhors, amics e companhós.»

Convocaven pel dia 1.r de maig de l'any següent. Els set eren els primers mantenidors de la Gaya Sciència, que s'anomenaven la «sobregaya companhia», i que, anant el temps, oferien tres joies : la *violeta,* per una composició (cançó o sirventés) constantment dedicada en llaor de la Mare de Déu; l'*englan-*

tina, contenia també generalment Danses de Nostra Dona; per últim, la *gauja* podia tractar de coses locals o generals.

Quin origen té la instauració del consistori de la Gaia Sciència a Tolosa? S'havien celebrat concursos poètics a darreries del XIII.[n] segle? Se'n feien a la cort del comte de Rodés? Què volia indicar Na Carença en aconsellar a la seva amiga N'Alaisina Iselda que prengués *marit coronat de sciencia?* ¿Què volia dir En Cerverí en l'epístola endreçada «*als francs joglars e Doctors de Provença per cui s'entén razós, que passats son cinc an lais no fui ne n'ausi fait ne dit ben estan?*» ¿Qui eren aquests doctors en una època de segur precedint una cinquantena d'anys la creació del consistori de Tolosa?

Són preguntes, aquestes, que encara fan de mal respondre en l'estat actual de les investigacions.

La Dama dels trobadors antics, emblema de tota perfecció, es torna la Mare de Déu; sols tractant en llaor de Maria podien els poetes copsar la copdiciada violeta.

En un dels mss. de *Las leys d'Amors* que es conserven a l'Acadèmia dels Jocs Florals de Tolosa, hi figura una notable miniatura del segle XIV.[e], en la qual la Mare de Déu i l'infant Jesús s'inclinen sortint de l'altar i premien l'autor d'una poesia dedicada a Maria.

Els frares, els estudiants d'ambdós drets, l'Església i la Universitat, així com el Consistori, no tenien cap moviment lliure a Tolosa que no fos grat a la Inquisició.

Volien mantenir la poesia dels bons temps dels trobadors i varen haver de codificar per força. Varen posar caminadors a la lliure poesia. Convenia que el fons estigués d'acord amb els inquisidors. En tals condicions varen publicar-se *Las leys d'Amors.*

En Guillem de Gallac, honorable tolosenc que havia estat capítol (conseller) i premiat pel consistori, va tenir en 1458 la idea de començar un recull de les composicions premiades: des de la primera de l'any 1324, en què va obtenir la violeta N'Arnau Vidal de Castellnou d'Arrí, fins al temps del compilador. Aquest preciós recull *(Las Joyas del Gay Saber),* encara que molt banal, es conserva a l'Acadèmia dels Jocs Florals de Tolosa. Té moltes llacunes d'anys i molts poetes llorejats en

el segle XIV.è no hi figuren. Un sol de català consta en el registre d'En Gallac : ANTONI DEL VERGER, de Perpinyà, que va obtenir la violeta molt tard, en 1461.

Ignorem encara la regió on nasqué EN BERTRAN DE FALGAR (no ens convenç l'atribució a La Falgà, a Villefranca de Lauraguais, feta per Chabaneau i Anglade), que essent encara donzell va ésser membre del Consistori en 1355, que més tard senyor de Vilanova, té dues soles poesies amb endreça a la comtessa d'Urgell.

En el segle XIV.è hi havia un altre lligam : els tractats. Podien els catalans acudir al consistori de Tolosa amb probabilitats d'èxit. Les qualitats purament exteriors, formals, eren les úniques que exigien i miraven els mantenidors. La tradició perduda dels trobadors del bon temps a Tolosa, a Catalunya era més continuada; es cantaven les obres dels trobadors del segle XII.è, i només el primer vers cridava la tonada d'una *cançó* celebrada, de les quals sempre n'hi sol haver en els Cançoners catalans; en diverses obres en prosa de la nostra literatura hi ha rastre de la coneixença dels trobadors de la bona època. A Tolosa la tradició provençal que intentaven ressuscitar no els reeïxia, la tradició era més trencada que a Catalunya.

Cansa llegir les obres premiades que consten al recull d'En Gallac. Les lloances de la Nostra Dona gairebé són constantment paràfrasis de la *lletania*.

Molt abans de N'Antoni del Verger, hi havia hagut un cert nombre de catalans coronats a Tolosa, o que consta haver-hi tramès obres. Són els que continuem:

JOAN BLANC va obtenir la violeta amb una cançó força millor que la majoria de les de *Joies del Gai Saber*.

En LLORENÇ MALLOL va merèixer també la cobdiciada violeta pels volts de 1350, amb una bona poesia.

Fra JOAN BASSET guanyava una de les joies en data incerta per un *vers compost de rims maridats tractant d'Infant de Nostra Dona e gonya joya* : «Dir me cosa, si be'm tinch l'engeny flach». Poesia purament enginyosa.

Una obra d'autor anònim, també amb un *Vers d'amors de que gonyá la violeta en Tholoza.*

En GABRIEL FERRUÇ va guanyar, no sabem quina joia ni en quin any, primer en un *Vers tractant de la salutació angelical ab lo qual gonyá joya*, i una altra joia *Requesta d'Amor tençonada:* «Sancta de sans, excelhents e suprema.»

Encara En JAUME ROVIRA va obtenir premi a Tolosa en l'any 1386, i En PERE TRESFORT, notari, amb data imprecisa, i encara En JOAN DE SANASSES : «Gays trobadors, si volets bona retgla».

Per últim, En GUILLEM DE MASDOVELLES, que era del 1380 al 1390, conseller del General de Catalunya, va copsar la violeta a Tolosa per aquest temps amb una *Cançó d'Amor*.

Les relacions eren molt seguides. En Joan de Castellnou, que en les seves obres tracta al rei d'Aragó *seynor mieus* i que anomena un nombre gran de nobles catalans, alguns d'ells afectats a la poesia, dedica el seu *Doctrinal de Trobar*, en 1324, a En Dalmau de Rocabertí, que deu ésser el mateix Rocabertí, que alguns anys més tard tençona amb En Jacme March sobre el *departiment de l'estiu e l'ivern*, sentenciant el rei Pere III.

Els nostres cançoners porten dues belles poesies de dones, poetesses anònimes, que tenen la particularitat d'ésser plenes d'emoció, en mig de la mitjania general:

Ab lo cor trist e·nvirollat d'esmai, molt coneguda.

Axí cant és en muntanya deserta, inèdita i segurament tramesa a Tolosa.

Posem entre els poetes d'aquesta època, completament imbuïts i sentint els lligams de l'escola de Tolosa, els que segueixen:

PERE CATALÀ, que té dues poesies interessants.

BERNAT DE MALLORQUES, d'altra manera dit el Mercader Mallorquí, que en 1386 va tençonar amb En JAUME ROVIRA ja dit.

JOAN D'OLIVELLA, veguer de Tarragona, que és autor d'una tençó tinguda amb En JAUME BONET i En GABRIEL FERRUÇ, com també amb En GABRIEL MOGER, que sembla mallorquí, i amb En JAUME RIPOLL i En GUERAU DE MASSANET, que tots són coneguts per altres obres.

* * *

Aquesta llengua estranya, que no era tampoc la del segle precedent (Cerverí), en la qual aquests poetes escrivien llurs dictats que a voltes trametien a Tolosa, com era anomenada? Creiem que *Llemosina*.

Hem dit que En Ramon Vidal de Besalú, diu en l'interessant pròleg de les seves *Razos de Trobar* (1210), per tres vegades, que la parladura del Llemosí és la dreta i bona que tothom qui vulga compondre dictats *deu haver fert privada*.

El nostre excel·lent gramàtic i trobador declarava que la llengua francesa *és plus avinentz a far romanz, retronxas et pasturellas, mais cella de Lemosin val mais per far vers et cançons et sirventés.*

En apreciar que *per totes les terres de nostre lengatge son de la major auctoritat li cantar de la lenga lemosina de neguna autre parladura*, ¿entenia per «nostre lengatge» el català?

Jofre de Foixà, que imita a Ramon Vidal, sembla decidir-se pel provençal:

«Lengatge fa bé a guardar, car si tu vols far un cantar en *francés* no y deus mesclar *prohençal* ni *cicilià* ni *gallego* ni altre lengatge que sia estrany de aquell; aytambé si fas en *prohensals* no y deus mesclar francés ni altre lengatge.»

«En trobar prohensal s'entén lengatges de Proensá, de Venaysí, d'Aluernya, de Llemosí e d'altres qui lur son aprés.»

El marquès de Santillana tracta de *Los lemosines* als catalans; i, un segle més tard, l'editor valencià de l'*Espill* d'En Jacme Roig en 1561, es declara que

«Criat en la pátria que s diu *lemosina*
No vol este libre mudar son lenguatge.»

És cosa corrent, en els autors castellans del segle XVI.è tractar de *Trobos lemosines;* i en les edicions i traduccions castellanes de les obres d'Auzias, se sol trobar sovint el mot *lemosina* aplicat a poesia catalana.

Trista ventura la de la poesia catalana antiga que ha hagut d'expressar-se en una llengua apresa!

Aquest adjectiu *lemosin* ha tingut ventura entre valen-

cians (als quals mai havia plagut el de català) i castellans, que allunyant el veritable significat d'obra poètica l'han aplicat a les obres en *prosa* antigues, així de valencians com de catalans. Tant se val els esforços de Paül Meyer, Menéndez i Pelayo o Rubió i Lluch; per conveniència erudita i política, la confusió continua.

III

Creació del Consistori de Barcelona. — Els llibres de Gai Saber i l'Ordre de la Cerimònia. — El favor reial i la poesia cortesana.

Com hem vist, no sols els nostres poetes concorrien als consistoris de Tolosa, sinó que eren afectats a escriure llargs tractats de Gaia Sciència. Ja vàrem dir quelcom dels tractats que precediren a les *Leys d'Amors* de Guillem Molinier : però els que en deriven disten d'ésser-ne imitacions i, tant en la composició com en la redacció, contenen prous notes personals.

Si el rei Joan I, en instaurar el Consistori de Barcelona en 20 de febrer de 1393, va nomenar al cavaller Jaume March i al ciutadà Lluís d'Averçó mantenidors, era perquè des de feia més de vint anys, en 1371 i a instàncies del rei Pere III de les Cerimònies, En March havia compost el seu *Libre de concordances apel·lat Diccionari*, i l'Averçó, per unes dates semblants, havia compilat el seu voluminós *Torcimany*. Per això els deia «perits en la sciència Gaia»; i, si bé no se sap res de les obres mètriques d'En Lluís, coneixem diverses poesies, totes prou característiques, del seu company mantenidor Jaume March.

En els documents reials creant o tractant de la celebració de les festes de la Gaia Sciència, així com en els tractats, es lloen els efectes i les virtuts que davallen de la coneixença de l'esmentada ciència; generalment tots els elogis s'assemblen, repetint-los força més tard l'Enric de Villena gairebé en els mateixos termes. En Lluís d'Averçó resumeix així les excel·lències de l'art de

Trobar : «la qual sciéncia bé apresa sapiau que fa l'om qui bé la sap .iii. coses principals : la *primera* cosa és que aprima l'enteniment, e la *segona* que adoba la subtileza, la *terça* cosa és que entrinqua l'enginy; en tant que, per aquesta sciéncia sabuda, pot l'om dictar abtament en senténcia plana en scriptura e fina en art, per les quals cosas se segueix vertadera intel·ligéncia dels dictats, axí en scriptura com en art». La claredat, però, no és segurament el distintiu de l'Averçó.

Abans de dedicar alguns mots a l'Ordre de la Cerimònia, recordarem sumàriament les dates concernents a la celebració de les festes.

1393. A 20 de febrer el rei Joan I signa un document important creant el Consistori de Barcelona, seguint l'estil de les festes que s'acostumaven celebrar anyalment a Tolosa, a París i a altres ciutats. Es seguien naturalment les de Tolosa (a les altres ciutats poc o res se'n sap ara) per més que el nombre de mantenidors era sempre inferior al de set, constant a Tolosa. Es reglamenten les dues festes anyals, la data de la celebració, l'elecció de nous càrrecs, la distribució de les joies als poetes i l'especificació del segell del Consistori.

Si el rei es resol a tal fundació, és que ja existia un estat d'esperit entre els poetes envers la poesia acadèmica, i àdhuc potser s'haurien celebrat a Barcelona i a València alguns concursos públics o privats. Però qui dictaminava era la sobregaia companyia de Tolosa i els tractats.

1395. Pel febrer degué celebrar-se la primera festa, pagantne la ciutat les despeses i les joies.

1396. En 19 de febrer el rei escriu als consellers pregant-los que paguin les joies com en l'any precedent. Amb aquest motiu En Joan I recorda l'èxit d'aquelles festes.

El 15 de març, els consellers responen al rei que «per los grans e insoportables cárrechs que la ciutat ha, e per lo poch millorament que aconsegueix de la dita Gaya Sciéncia, les dites joyes no sien posades per la ciutat, mas qui posar-n'hi volrá que n'i pos». Això és el que va fer-se anys a venir.

El 19 de maig següent la mort sobtada del rei Joan als boscos de Foixà, degué deturar la celebració de la festa, i àdhuc el

pagament de les joies i les reunions dels Consistoris, a les quals es referia en dirigir-se als consellers.

1398. El rei Martí, en 1.r de maig, això és, després de celebrades les festes (que solien tenir lloc per la Mare de Déu de març i el diumenge següent), concedeix 40 florins d'or d'Aragó per les despeses de les joies i de les festes. És, pròpiament, la primera vegada que el rei pren les despeses al seu càrrec, i les fonamenta amb tota la ciència coneguda : medicina, astrologia, jurisprudència, etc.; la coneixença de la Gaya Sciència convé a vells i joves i a tots els estaments.

1399. Des de Saragossa, a 12 d'agost, el mateix rei Martí encarrega als mantenidors de la Gaia Sciència Jaume March i Lluís d'Averçó (que havien d'ésser força vells) que cuidin de l'ordre de la festa i de l'elecció dels nomenaments successius, dictaminant-ne la distribució.

1404. No tenim cap més notícia documental de la celebració de Consistoris durant el temps del rei Martí. Es veu que el comte Jaume d'Urgell era afectat a la poesia, no tan solament pel cançoner que li havia pertangut, sinó també perquè escrivia un tractat. El rei Martí, en 29 d'octubre, li diu : «com vos temps ha hajats començat un libre de sciéncia gaya lo qual havets dreçat a nos», tot oferint-li altres llibres.

1410. La mort del rei Martí, en 29 d'octubre, i les conseqüències de la seva successió, deturaren les reunions dels Consistoris, segons declaració d'Enric de Villena.

1413. En temps de Ferran d'Antequera, es reprengueren les festes poètiques, intervenint-hi el propi Enric de Villena. Pel febrer ja s'havien celebrat, fent la proposició el conegut predicador i autor mestre Felip de Malla, essent mantenidor l'Enric de Villena i ornant-la el rei amb la seva presència.

1413. Deş de Barcelona mateix, en data de 17 de març, Ferran ofereix pagar anyalment 40 florins, en document copiant els conceptes i fonamentant els motius de l'obligació reial de l'esmentat del rei Martí de 1398.

1414. Pel febrer varen tenir lloc a Saragossa les festes de la coronació del rei Ferran d'Antequera, essent-hi presents l'Enric de Villena (que havia traduït al català els treballs d'Hèr-

cul) i l'insigne Inyigo López, marquès de Santillana (que coneixia els poetes catalans suficientment).

Les fonts documentals datades, que interessen els Consistoris de Barcelona, van fins aquí i prou. Però en coneixem el funcionament per una obra fragmentària de l'Enric de Villena, titulada l'*Art de Trobar*. Demés, tenim prou dades i dates dels Consistoris tinguts posteriorment dintre el segle XV.[è], pels epígrafs de premis obtinguts en diverses obres poètiques inserides en alguns cançoners. Però no tenim dels Consistoris de Barcelona cap altra descripció terminant com aquesta de l'Enric de Villena.

Parla d'una manera molt generalitzada de la bonesa de l'Art de Trobar : «Tanto es el provecho que viene desta doctrina a la vida civil, quitando occio, e ocupando los generosos ingenios en tan honesta investigación, que las otras naciones desearon e procuraron haver entre sí escuela desta doctrina, e por esso fue ampliada por el mundo en diversos partes». I en havent descrit les festes i la forma del seguici, exclama : «E mostravase aquel aventage que Dios e Natura ficieron entre los claros ingenios e los obscuros.» Recordin-se un xic les lloances a la Gaya Sciència contingudes en els decrets reials de fundació i de subvenció i les que hem esmentat no fa gaire de l'Averçó.

Traduirem del tractat de l'Enric de Villena els paràgrafs que facin més pel nostre objecte. Retreu un fet, respecte actes que precediren a la creació del Consistori de Barcelona, que no es retroben en lloc més : «A aquesta fi el rei En Joan d'Aragó, primer d'aquest nom, féu solemnial ambaixada al rei de França, demanant-li que manés al Col·legi dels Trobadors que vingués a plantar al seu regne l'estudi de la Gaya Sciència; l'obtingueren i en fundaren l'estudi en la ciutat de Barcelona, dos mantenidors que vingueren de Tolosa per això; ordenant-lo d'aquesta manera: que hi hagués en l'Estudi de la ciutat de Barcelona quatre mantenidors, l'un cavaller, l'altre mestre en Teologia, l'altre en Lleis, i l'altre ciutadà honrat; i quant algun d'aquests morís, en fos elegit un altre de la mateixa condició del finat pel Col·legi dels Trobadors i confirmat pel rei.» Es veu que la forma d'elecció és la mateixa que es desprèn dels documents de Joan, de Martí i de Ferran. La novetat resideix en el fet de l'ambaixada al rei de

França i dels dos membres del Consistori de Tolosa que vingueren a Barcelona. Segueix historiant les vicissituds del Consistori fins aconseguir la seva època. «En temps del rei En Martí, son germà, foren més privilegiats, i augmentades les rendes del Consistori per les despeses faedores així en la reparació dels Llibres de l'Art, vergues de plata dels verguers que van davant dels mantenidors i segells del Consistori, com en les joies que posen cada vegada i per celebrar les festes generals. I en aquest temps es feren molt senyalades obres, que foren dignes de corona.» — «Després de mort el rei Martí, pels debats que es tingueren al regne d'Aragó sobre la successió, hagueren de fugir alguns dels mantenidors i els principals del Consistori cap a Tortosa; i cessà el Col·legi de Barcelona.» — «Després fou el·legit el rei D. Ferran, en servei del qual va passar l'Enric de Villena. Aquest va procurar la reforma del Consistori, i el senyalaren com el principal d'entre ells.»

Mentre l'Enric de Villena va ésser present a Barcelona, «les matèries que es proposaven eren de vegades llaors de Sancta Maria, altres d'armes, altres d'Amor i de bones costums».

Convé retreure tota l'ordre de la poètica festa tal com un testimoni ocular de tal relleu l'explica.

«Arribat el dia fixat d'abans, es congregaven els Trobadors en el palau on jo m'estava; i des d'allí sortien ordenadament, els verguers davant, i els Llibres de l'Art que portaven i el Registre davant dels mantenidors. I congregats al dit Capítol (dels Predicadors), que ja estava aparellat i emparamentat de panys de paret tot l'entorn, i fet un seient en front amb grades, on estava D. Enric al mig i els mantenidors a cada banda, i als nostres peus els escrivans del Consistori i els verguers més avall. At erra era cobert de tapiceria i, fets dos cercols de seients on estaven els Trobadors. Al bell mig hi havia un bastiment quadrat, tan alt com un altar, cobert de panys d'or, i damunt posats els Llibres de l'Art i la Joia. A mà dreta hi havia la cadira alta pel rei, que solia ésser-hi present (com en 1413); i molta altra gent que compareixia.» — «Fet silenci, s'aixecava el mestre en teologia, que era un dels mantenidors (com Felip de Malla en 1413), i feia una pressuposició amb el seu tema i les corresponents al·legacions

en llaors de la Gaya Sciència i d'aquella matèria que s'havia de tractar en aquell Consistori i tornava a seure's. Tot seguit un dels verguers deia que els Trobadors allí presents expandissin i publiquessin les obres que portaven fetes de la matèria que a cadascú d'ells els era senyalada. En acabat, s'aixecava cadascú i llegia en clara veu la seva; portaven-les escrites en papers damasquins de diverses colors, amb caplletres d'or, de plata, i formoses miniatures, el millor que cadascú podia. I tan bon punt que totes eren publicades, les presentaven a l'escrivà del Consistori.»— «Després es tenien dos Consistoris : un de secret i un de públic. En el secret feien tots jurament de judicar dretament, sens cap parcialitat, segons les regles de l'Art, quina era la millor de les obres allí examinades i llegides puntualment per l'Escrivà, cadascú dels mantenidors apuntava els vicis en ella continguts i les assenyava en els marges exteriors. Així, totes requerides, a la que era trobada sense vicis o la que'n tenia menys era judicada la Joia pels vots del Consistori.» — «En el públic es congregaven els Mantenidors i Trobadors en el Palau, i D. Enrique partia en mig d'ells, com està dit, dret al capítol dels frares Predicadors; ja col·locats i fet silenci, jo els feia una pressuposició lloant les obres que havien fet i declarant en especial quina mereixia la Joia i aquesta ja la duia l'escrivà del Consistori en pergamí ben il·luminada i damunt posada la corona d'or. D. Enrique la firmava al peu i després els mantenidors, la segellava l'escrivà amb el segell penjant del Consistori i portava la Joia en front de D. Enrique. Cridat el que féu aquella obra, li entregava la Joia i l'obra esmentada, la qual era copiada en el Registre del Consistori, donant autoritat i llicència perque es pogués cantar i dir en públic.» — «Això acabat, ens ne tornàvem d'allí al palau ordenadament, anant entre dos Mantenidors el que havia guanyat la Joia, la qual un macip portava davant amb ministrers i trompetes. Arribats al palau, els feia donar confits i vi : i en acabat marxaven els Mantenidors i Trobadors amb els ministrers i Joia acompanyaven al que l'havia guanyada fins a la seva casa.»

Com es veu, ens presenta en Villena l'explicació detallada dels tres Consistoris, o millor, les tres reunions del Consistori, això és : la pública de l'expandiment de les poesies, la secreta

destinada al judici i la pública de recompenses. Per les dues festes públiques, veritables festes, ens detalla l'autor l'ordonament del seguici.

Tenim, encara, un document de la més gran importància, publicat molt recentment, que ens proporciona un aspecte, fins ara insospitat, dels Consistoris de Barcelona, al mateix temps que dóna força a les descripcions de l'Enric de Villena. Es tracta de la publicació de dos discursos (presuposicion) predicats en 1413, «In presentia domini Ferdinandi Regis Aragonum, in sui aula Palatii die ... februarii 1413», per en Felip de Malla. L'estat d'esbós que el ms. ens ha tramès aquests notables discursos, o millor sermons, ens fa pensar que potser el mestre en teologia féu un assaig dels seus discursos jocfloralescos i els pronunciés davant del rei el mes de febrer per la seva aprovació o correcció. Dels documents de constitució i atorgament de subvencions, es desprèn que les dues festes públiques (la de l'expandiment de les obres i la de remesa de les joies) es celebraven no en febrer, sinó per la Mare de Déu de Març (Anunciació, dia 25) i el diumenge següent. S'hauria anticipat la data, en rependre's els Consistoris en temps de Ferran, portant-la al febrer? És possible, però no probable.

Quan Joan I escriu als consellers en 19 de febrer 1396, demanant-los subvenció per les joies de Gaia Ciència, els recorda «la molt bella festa» de l'any precedent; els consellers, encara que tard, i negativament, procuren respondre al llur rei a 15 març, això és, abans de la diada usual.

Resulta dels dos discursos de Felip de Malla un gran ensenyament. En el borrador (tots els sermons que es conserven dels més grans oradors sagrats ho semblen) estan plens d'apuntaments d'al·legacions de l'Escriptura, dels sants Pares i d'obres de poetes clàssics, principalment llatins, que tant podien haver influït en l'estil del de Malla. A part d'aquestes darreres citacions, que són notables elements per l'estudi del classicisme en la nostra terra, en fa algunes de desconcertants, com la de creure català l'Arnau Daniel (vivit inter nos Arnaldus Danielis). El primer sermó es suposa haver-se dit en l'acte de l'expandiment de les obres pels poetes, i ens fa saber que la joia oferta

era un brusc espinós, per l'aspredat dels temps de guerra (precisament la que es tenia En Ferran i Jaume d'Urgell, de trista recordació); Felip de Malla fa una crida als poetes i els proporciona temes diversos, però indica que el que tiri a la joia ha de tractar, aquesta vegada, de fets d'armes. El segon sermó intenta ésser dit el dia de dictar la sentència. «Los trobadors d'aquesta ciutat ... han fets e presentats molt gays dictats, cascun digne de major joya que no és la que vuy se presenta, mas, per tal com no la poden tots haver no pot ésser dada sino a hun, han triada los jutges...» Acaba en l'aire el nom del poeta coronat.

Diverses coses resten inacabades en aquests borradors prou interessants, en dues festes públiques en les quals Felip de Malla parlava en nom dels seus «maestres e companyons jutges de la gaya sciéncia».

L'Enric de Villena també tracta dels llibres de l'*Art de Trobar*, col·locats en una mena d'altar, del segell del Consistori i del Registre de les poesies premiades; on hauran anat a raure? Però, seguint un altre paràgraf, veurem la idea que té dels llibres de l'Art o els tractats, la història i coneixença dels quals les podia haver tretes de relacions directes de poetes de Barcelona o de l'examen personal d'un llibre contenint un conjunt de tractats que traduïm amb les mateixes confusions que presenta.

«El consistori de la Gaya Sciència es formà a França, en la ciutat de Tolosa per Ramon Vidal de Besalú.» — «Aquest Ramon, per ésser començador, no parlà prou completament. El succeí Jofre de Foixà, monge negre, i estengué la matèria anomenant la seva obra *Continuación del Trobar.*» — «Vingué després de Mallorca, Berenguer de Noya, i féu un llibre *de Figuras e Colores Rhetoricos.*» — «Després escrigué Guillem Vedel de Mallorca la *Suma Vitulina* amb aquest tractat. Perquè durés la Gaya Sciència es fundà el Col·legi de Tolosa de Trobadors amb autoritat i permís del rei de França, en el qual territori és, i els donà llibertats i privilegis i els assignà certes rendes per les despeses del Consistori de la Gaya Sciència. Ordonà que hi haguessin

set mantenidors que fessin lleis.» — «Feren el tractat *Leyes de Amor*, on es compliren tots els defectes dels tractats passats.» — «Aquest era llarg, per això En Guillem Molinier l'abreujà, i féu el *Tratado de las Flores* prenent allò més substancial del llibre *Las Leyes de Amor.*» — «Després vingué fra Ramon de Cornet i féu un tractat d'aquesta ciència, que s'anomena *Doctrinal*. Aquesta no es tingué per obra tan bona per ésser de persona no gaire entesa, li va rependre En Joan de Castellnou.» Hem corregit els noms propis, però hem deixat els títols dels tractats tal com els porta l'Enric de Villena.

La relació dels tractats que s'acaba de copiar fa pensar que un dels Llibres de l'Art que servava el Consistori de Barcelona de tan digna manera, era el conjunt format poc després d'haver estat creada la institució, que es troba ara a la Biblioteca de Catalunya, ms. 239, del qual s'havia perdut el rastre des que el P. Villanueva l'havia descrit. Amb l'excepció de la *Suma Vitulina*, tots els altres hi són en aquest ordre : 1, Mirall de trobar del mallorquí Berenguer de Noya; 2, Regles d'En Jofre de Foixà; 3, Regles d'En Ramon Vidal; 4, La doctrina potser del mateix Ramon; 5, Compendi d'En Joan de Castellnou; 6, Doctrina d'en Cort de Terramagní, de Pisa; 7, Correcció i glosa de l'obra d'En Ramon Cornet per Joan de Castellnou; 8, Les flors del Gai Saber d'En G. Molinier i 9, el Diccionari d'En Jaume March.

Un altre llibre de l'Art podria ésser de segur el ms. 13 de Sant Cugat, que es troba a l'Arxiu de la Corona d'Aragó, que conté *Las Leys d'Amor*, de G. Molinier, de Tolosa. Aquest devia encarregar-se a Tolosa mateixa tot seguit de coneguda la grossa compilació.

La formació i adquisició d'ambdós mss. degué precedir la constitució del Consistori a Barcelona, i potser que no hi era estranger el propi Jaume March, per haver inclòs a la fi el seu *Diccionari*.

Però podria retrobar-se en part el Registre de les poesies coronades que duia l'escrivà del Consistori de Barcelona? Pot ser era un estat fragmentari de la coneguda antologia dita *Cançoner d'amor*, o d'obres enamorades, de la Biblioteca Nacional de París (J). Consta de models de poetes i en la segona part d'una

sèrie de poesies premiades. És clar que té per força l'aspecte dels altres cançoners catalans, però un senzill Registre no calia que tingués gaires caligrafies; així i tot és sens dubte un xic més decorat que els altres, i hi ha també el precedent d'ésser l'únic cançoner del qual se'n conserva còpia antiga (K, Biblioteca de Catalunya, ms. 10).

Hem vist ara que el favor reial no s'ha separat un sol moment de protegir els Consistoris que li deuen la vida, des de la naixença dels nostres Jocs Florals (recompença per Joies que imitaven flors). Si les despeses de la primera festa varen ésser sufragades per la ciutat, aviat hagueren caigut si no hagués vingut la casa reial d'Aragó prenent totes les despeses al seu càrrec. Els nostres reis eren afectats a tota manifestació de cultura, però el conreu de la poesia els venia de lluny, i són cinc els que són coneguts com autors d'obres poètiques.

Era natural conseqüència que la nostra poesia fos en gran part cortesana; i l'estudi rabent de l'escola poètica de Barcelona ens farà veure l'admiració constant dels reis, àdhuc en èpoques dissortades per la pàtria. Enyoren la prolongada absència d'Alfons; segueixen els esdeveniments polítics, es fan contraris els que eren amics, seguint els uns a Joan II, apassionant-se els altres pel príncep de Viana.

Quan ve la decadència, àdhuc en els moments més tràgics, s'entretenen els poetes en qüestions amoroses alambicades i artificioses, i els potentats de la riquesa, no els reis, són els que ofereixen joies.

Convé dir ben de pressa, que d'artificiosa i acadèmica ho era la poesia de tot arreu, de tots el països.

IV

Els poetes barcelonesos del segle xv.è. — Fortuna i decadència dels Consistoris. — Els poetes cavallers i els artesans. — Barcelona i València.

Els poetes que es pot dir que formen i pertanyen a l'Escola de Barcelona sobrepassen la vuitantena. Però no tots els poetes, com es comprèn, són nadius de Barcelona : uns són de Lleida, altres de Tarragona, alguns de Mallorca i àdhuc de València. Acudien a les festes de Barcelona, sobretot quan es tenia Consistori; i, de tard en tard, sense moure's dels respectius indrets, s'agradaven de tençonar o de debatre amb poetes de la nostra ciutat.

Les poesies es troben en els reculls dits Cançoners, com succeeix amb altres obres dels poetes medievals : provençals, francesos, castellans; pel que es refereix a la poesia italiana hi ha altres fonts d'estudi diferents.

Com que ja hem tractat de les obres que interessen els jocs florals de Barcelona, de fundació reial, la que en podem dir Escola és pròpiament del segle xv.è, que és precisament quan es formen i es propaguen els reculls-cançoners. Aquells, doncs, on abunden les obres que ara ens interessen, són escrits per mans de diferents dècades del xv.è segle. Els principals són els següents: el d'obres d'amor o enamorades de la Biblioteca Nacional de París (J) i el doble de la Biblioteca de Catalunya (K); un en quart, que formava set plecs separats abans de rebre el relligatge (L); el Cançoner dels Masdovelles (M), el de l'Ateneu Barcelonès (N), el de la Universitat de Saragossa (P) i el Jardinet d'Orats de la de Barcelona (X).

Com es pot suposar, es troben obres de la primeria de l'Escola poètica en els cançoners catalans més antics i en fragments de manuscrits i obres dels poetes més decadents, que promiscuen dues o més llengües, en diversos cançoners castellans i, d'entre aquests, els que són escrits de mà catalana.

Convé fer constar que les antologies on dominen obres d'aquesta escola, no es creien tals si no hi constaven poesies de Jacme i Pere March, Jordi de Sant Jordi i, sobretot, de l'Auzias. Podien ésser preses per models. En cap d'aquestes antologies consten obres exclusives d'autors valencians, ni solament i únicament d'autors catalans. Dels cançoners que ens pinten la decadència de l'Escola catalana, ja ens lleurà parlar-ne.

Les dades fins ara recollides (les investigacions més recents que ens donen els Arxius no ens han arribat) no permeten presentar una llista cronològica, per altra part impossible d'establir, perquè com més s'escriu més escriptors surten; en canvi, en èpoques mortes, els poetes callen.

Començarem la llista per poetes ja esmentats per haver adreçat obres als consistoris oficials de Tolosa o de Barcelona, però que tots havien aconseguit algunes dècades del XV.è segle, potser les més productives. Posem de primer els que tenim per més antics, al mig posem una colla que devien ésser gairebé d'un mateix temps i al capdavall els que ens semblen més moderns. Són aquests: Jacme Rovira, Jacme Ripoll, Bernat de Mallorques, Gabriel Ferruç, Gabriel Moger, Guerau de Massanet, Joan d'Olivella, Jacme Bonet, Arnau March, Lluís Icart, Mn. Ivany, fra Joan Bonet, Pere Tresfort, notari, En Figueres, Francesc de la Via, Narcís de Sant Deunis, Jacme Escrivà, Andreu Febrer, Francesc Ferrer, Ramon Çavall, Guillem de Masdovelles, Arnau d'Erill, Jacme Çafont, Francí Guerau, Ramon Boter, Guillem Gibert, Lluís de Requesens, Francesc Martí Gralla, Andreu d'Espens, Joan Boscà, Pere Joan de Masdovelles, Mn. Joan Berenguer de Masdovelles, Berenguer de Vilaragut, Franci Joan Puculull, Lleonart de Sors, Antoni Vallmanya, notari, Joan Fogaçot, notari, Mn. Miralles, Mn. Sunyer, Pere Lluís de Valta, Pere Antoní, Andreu de Boixadors, Joan Ramon Ferrer, Pere Galvany, Mn. Joan Guerau, En Ramis, Mn. Estanya, Simon Pastor, Pere d'Abella, Mn. Verdú,

fra Huc Bernat de Rocabertí, Francesc Oliver, En Guàrdia, Guillem Tinter, En Pastrana, Mn. Ramon de Cardona, Bernat Serra, Blai Cesselles, Pere Torroella, Lluís de Vilarrasa, Pere Miquel Carbonell, Romeu Lull.

No hem escrit els noms dels poetes que són declaradament valencians (com, per exemple, el notari Pere Vilaspinosa, entre els humils), ni cap dels més grans poetes de València, perquè, encara que alguns tençonin amb catalans, no formen part de l'Escola de Barcelona.

Tant bon punt varen iniciar-se els Consistoris, va començar també un costum d'escriure, a la fi de l'obra presentada a concurs, una endreça als Jutges. El mateix que es feia en concórrer a Tolosa ho feien també dirigint-se als consistoris particulars que es tenien a Barcelona. El poeta procurava fer-se humil i suplicava correccions. En Guillem de Masdovelles, però, és més original en la poesia al déu d'Amor (1438):

«Mos cars senyors, yeu tem l'amorós Dieu
Ab cors homil e z am tot ço del sieu,
E suy fizel, que el me donarà
Lo joy complit, qui may no fallirà.»

Però el seu afectuós nebot Joan Berenguer ja s'expressa de la manera usual (1453):

«Jutges mot nauts del Gay Saber, qui stau
Per dar bons juys tenins mans en la massa
Present mon vers, dizén que prest vos plassa
Cel corregir, si vicis hi trobau.»

En el mateix concurs i any el notari Joan Fogaçot s'expressa encara amb més d'humilitat:

«Jutges valents, si ·n ma troba veureu
Cosa de 'dob, n'esmena freturosa,
Sie ·us plasent aquella beliteu,
E, tal qual és, no prengau enutjosa.»

De la mateixa manera, però amb més delicadesa i perfecció, en el segle precedent s'havien endreçat als jutges set de Tolosa, En Llorenç Mallol i l'excel·lent poetessa de «Axí cant és en muntanya

deserta»; i així continuaren fent-ho, seguidament, durant tot el llarg del XV.^{n} segle, els poetes consistorials, o triant jutges en els avorrits debats.

Molts epígrafes d'obres poètiques, contingudes en cançoners i altres manuscrits, ens donen notícies, úniques, dels consistoris tinguts, de les joies ofertes, de vegades de les recompenses obtingudes i de qui era l'ofertor. La primera data que porten els cançoners es refereix a l'any

1438. En el mes de juny mossenyer Bartomeu de Castelló va oferir una joia a qui millor es complanyeria d'amor. Sabem que el Consistori va tenir-se a Sant Just, per declaració del mateix ofertor que fa en català sota el títol llatí : *Oratio facta per materia de Complanctu amoris, Anno Domini* MCCCC *trigesimo octavo In Sancto Justo Barchinonense.* Les qüestions amoroses literàries, per profanes que semblin, se solien ventilar pels chors de les esglésies. Després indica als individus del jurat, el nom dels quals no posa, que hauran d'examinar les obres en llengua vulgar que els hi siguin presentades un cop expandides (S, cançoner del marquès de Barberà). Tot seguit, en una obra un xic extensa, en prosa, posa els motius personals pels quals es complany d'amor, excitant els poetes que hi diguin la seva. Aquest mossèn Bartomeu de Castelló va eixir de Barcelona en 1464 en companyia de mossèn Guillem Oliver i de Baltasar Romeu que anaven a Terra santa, deixant-los En Castelló a l'illa de Rodes, on romangué. El cançoner dels Masdovelles, que és el nostre M, ens dóna un altre caire d'aquest Consistori, sense que ens indiqui quin poeta va ésser coronat. Els Masdovelles eren tres, Guillem de Masdovelles, que per documents i poesies datades degué tenir la seva activitat poètica entre els anys 1380-1440, i els dos germans, nebots d'en Guillem, Mn. Joan Berenguer i Pere Joan; essent hereu el primer, que va produir del 1420 al 1470. Ens diu en Joan Berenguer : «En lo mes de Juny de 1438, en la ciutat de Barcelona, mossenyer Barthomeu de Castelló doná una Joya a qui mils se complanyeria d'amor, on se *donaren moltes bones obres,* entre les quals n'hi doná una En Guillem de Masdovelles, la següent en defensió d'amor e contra los trobadors qui's complanyien». Ho agafa així:

«Del cruzel crim de leza majestat
Encolpar vuy a vosaltres aquí.»

En la tornada es fa vell com de fet ho seria:

«Per un vellart vos tramet aquest brieu.»

El nebot Joan Berenguer no va tenir la novetat del seu oncle, perquè hi va concórrer amb una poesia banal, que comença:

«De vos, Amor, no pusc ges null be dir.»

144?. En una data imprecisa, el mateix Guillem de Masdovelles, que havem conegut obtenint la Violeta a Tolosa, va guanyar joia a Barcelona amb una Cançó d'Amor, prou fresca i gentil malgrat els seus anys:

«Lo temps present de gaya primavera»

1453. No sabem en quin mes ni dia, però per força posteriorment a les darreries de maig en què va caure Constantinoble, N'Antoni Çaplana (que, per molts, seguint En Milà s'ha escrit erradàment Captana) va oferir una joia a qui millor digués «en laors de la creu e animant los christians per anar a la croada justada». Hi acudiren, entre altres, En Joan Berenguer de Masdovelles, el notari Joan Fogaçot i En Franci Joan Puculull, no constant quin va ésser el poeta coronat. Detallarem un xic aquestes obres en tractar de la poesia patriòtica.

1454. A 30 de març Mn. Montserrat Torres, prevere, posà una joia a qui millor digués a honor de Santa Magdalena, en l'església de Sant Just. El curiós i sempre personal cronista Pere Miquel Carbonell ens n'exposa alguns detalls : «Obra biocada de la gloriosa Magdalena, en honor de la qual fou posada la dita joya en la esglesia de Sanct Just de Barcelona, per mossén Monserrat Torres, prevere, e per mi en la trona de la dita esglesia expandida.» Ja vell, Carbonell parla amb certa emoció de la composició escrita en la jovenesa. «Aquesta és la primera obra que yo, Pere Miquel Carbonell, notari públich de Barcelona, he feta ans que fos notari; ço és en lo quart digmenge de Coresma que comptávem xxx de març de l'any m.cccc.liiii. per honor de una joya de Santa Maria Magdalena, que lo discret mossén Mont-

serrat Torres, prevere, posá dins la església de Sant Just de la dita ciutat. E jatsia que no sia be composta e polida com yo volría ara que so en edat lxxx. anys, emperó, per ésser la primera que he feta en la florida edat, no la vull abilitar sinó que s'estiga ut jacet.»

«O! senyor just e rey dels dominants!
En la present, tot lo que ·y fallirà»

I també una endreça als jutges, com de costum:

«Vos, mantenents del Saber gloriós,
Ho corretgiu...»

El mateix any i el mes de maig, Alfons el Magnànim va oferir una joia, que guanyà En Joan Fogaçot en Consistori de Santa Anna, del qual dóna els següents detalls en N (Ateneu) : «Obra capcoada maridada feta per lo dit Johan Fogasot, notari, tractant de laors de Nostra Dona per quant en edat pueril muntá los xv. graons del Monte Syon, e suplicant-la que·ns tornás lo rey Alfonso, qui era en Napols, e la reyna Maria, qui era en Valéncia; per la qual obra lo dit Johan Foguasot gonyá la joia en la església de sancta Anna de Barcelona en lo mes de Maig, any MccccLiiij, la qual yoya era una estola de seda ab una gerilla d'or ab un robí encastat, la qual estola ab la dita gerilla doná lo dit rey Alfonso per honor e devoció de Nostra Dona.»

«Qual orador té lengua 'xí diserta.»

1457. En Martí Bellit, cirurgià, oferí una joia de Desconeixença per un Consistori que es tindria al monestir de Framenors, dilluns, a 23 d'abril de les festes de Pasqua. El cirurgià, posador de la joia, va presentar als trobadors el seu cas : «Anciós tot de l'amagat engan.» El vinent dia, 24 d'abril, el notari Antoni Valmanya va copçar la joia de Desconeixença amb l'obra que comença, però essent tota en els mateixos rims de la proposició : «Ignorant hom port'ab sí un greu dan.» En Joan Berenguer de Masdovelles va concursar-hi, no constant de cap altre poeta.

145?. En data incerta, Franci Buçot, ciutadà de Barcelona, va oferir joia a qui millor destruiria Crudeltat, i va

guanyar-la En Lleonart de Sors, amb l'obra que comença:

«Crueltat vol que gens no si' amat.»

1458. Diumenge, 28 de maig, N'Antoni Vallmanya espandeix una obra titulada *Sort*, en llaor de les monges de Valldonzella, on parla d'una Desconeixença a ell feta : «Als desigants aconseguir lo premi.» Aquest Consistori es tingué al chor de Valldonzella.

Un altre diumenge, a 25 de juny, «fou spandida la present obra per mi, Anthoni Vallmanya, també dins lo chor de Valldonzella». Es tractava, així mateix, d'una senyora que reptà son enamorat de Desconeixença.

«Quala vuy és que per amor languescha.»

1459. El diumenge, 6 de maig, N'Antoni Vallmanya expandia un Escondit «scusant-se e desencolpant-se de una colpa falsament imposada». La lectura pública va fer-la el pintoresc notari al chor de les monges de Valldonzella, per les quals sembla que sentí especial predilecció, on «se tenia Consistori de la tençó del sastre e de l'argenter, qual ofici merexia mes honor?»

1474. A Sant Just, el dia 17 de juliol, *canicula regnante*, En Pere Miquel Carbonell, al cap de vint anys justos d'haver escrit la seva primera poesia endreçada a Santa Magdalena, li dedica la segona. Aquesta és meitat llatina i meitat catalana; ell la declara *meytatada*. El Consistori es tenia a Sant Just; el jurat no va precipitar-se, perquè el cronista diu que «fou coronada diumenge, que comptavem xvi. de febrer any mccccIxxvij».

1475. Dia 7 de desembre. Apareix enganxat al cançoner de París (J) un plec molt interessant. Es tracta d'un judici poètic original, potser l'únic que es conserva, que havia estat plegat i tramès; els fulls són en forma apaïsada i un d'ells en paper més curt. És un debat provocat per un tal Ricart, en el qual prenen part Joan Çacoma i Pere Pau Çaguda. El Consistori nomena jutge a Joan Fogaçot, comminant-lo a dictar sentència dintre el terme de deu dies, rubricant *V*[t]. *Jo R. F.* (Vidit Joan Rocafort?) *Hu dels mantenidors del Gay Saber*. En Fogaçot falla:

«disapte, a xx de janer, se doná la senténcia en l'ort d'En Francesch Morer»; condemnant-s'hi a Pere Pau Çaguda. Al verso hi ha la data *vii de desembre de* [*14*]*75*.

Les precedents constitueixen totes les dades que ens poden oferir els cançoners o que es desprenen d'alguns altres manuscrits referents a joies i a consistoris tinguts. És de pensar que aquests foren en més gran nombre del que podríem suposar. Quant amb els deu que hem esmentat tractéssim d'afegir-hi els nombrosos debats, sovint sobre coses ben fútils, en els quals les parts elegeixen jutge comminant-los que sentenciïn, ens portarien força lluny dels veritables consistoris, successió directa dels de fundació reial. No obstant, hem vist una vegada el Magnànim fer una oferta de caràcter gairebé nobiliari, però ignorem si les dàdives reials sovintejaven gaire o només els Çaplana, Bellit o Buçot, ni si aquests eren molts. Els llocs on se celebraven els antics era usualment en el convent dels Predicadors, fos església, aula capitular o claustre. Els deu que acabem d'esmentar se solen celebrar en altres esglésies. A Sant Just hem vist tenir-s'hi consistori d'assumpte amorós en 1438 i de devot en 1454 i en 1474; a Santa Anna un consistori tractant de Nostra Dona; al monestir de Framenors, en 1454, una qüestió amorosa, i en 1458 i 1459, anyades plenes de preocupacions extraordinàries a Catalunya, el notari Vallmanya s'entretenia a pendre part en els consistoris tinguts al monestir de Valldonzella, tractant de monges enamorades o desconeixents. En 1475 tenim rastre d'haverse sentenciat en l'hort d'En Morer; fet que porta a la memòria Tolosa i els «delitables horts» de l'Auzias.

D'entre aquests poetes n'hem trobat de cavallers sovint, i àdhuc els que més varen escriure, com En Joan Berenguer de Masdovelles, però també juristes i sobretot notaris, descollant En Joan Fogaçot i N'Antoni Vallmanya, entre altres. Quan no se'ls dóna altre nom que el de casa, semblen designar artesans: En Pastrana i En Ramis. Els nobles i cavallers, quan eran caps de casa, portaven el qualificatiu de *mossèn*, contracció de mossènyer.

No hi ha dubte que en el darrer quart de segle pocs degueren

ésser els consistoris celebrats a Barcelona. Els dotze anys de durada de les guerres de Joan II contra Catalunya i la defensa i desgràcia final d'aquesta nació amb la capitulació de Barcelona, amb les confiscacions que portava i la despoblació, eren causes per donar a la vida literària una forta llançada, i si encara, i probablement, s'hi tenia algun que altre consistori, devien ésser clars i sense importància. En canvi, semblen estendre's les tençons i debats sobre qüestions generalment puerils; per exemple, entre un notari poeta de Barcelona i un de València sobre si a una donzella li convé millor pendre marit vell i ric de vil condició o pobre i jove de noble condició.

Mentre Catalunya perdia gradualment la personalitat i la força fosa en la gran monarquia espanyola, encara que conservés la seva pròpia administració pública nacional, València, la gran ciutat, se la veia créixer cada dia en prosperitat i en riquesa. Molts catalans hi havien anat a empendre negocis, cridats per la seva preponderant anomenada. Després de Barcelona, ja era la ciutat més populosa en temps de la nostra dinastia, més gran que Perpinyà i Lleida i les altres grans ciutats actives, però des de mitjans del segle xv.è endavant va créixer encara més la seva riquesa mercantil, però també augmentava la seva riquesa artística i literària, omplint-se de monuments, organitzant-se concursos, sempre religiosos i mai profans. La glòria poètica li venia a València ja d'anys; els seus poetes es distingien per l'enginy, però sobretot per la gran facilitat, que és la característica de tota la seva poesia, amb l'excepció il·lustre de l'Auzias, model de poetes concentrats i pensadors. Quan va entrar la invenció de l'estampa, a València, que es trobava preparada, és d'on varen sortir les impressions més perfectes i d'obres de més empenta.

Durant els temps de guerra a Barcelona, la Generalitat, com sempre se sol fer, confiscava els béns dels que fugien, que pertanyien al partit reial, com, per exemple, els Boscà, pensaren tot seguit en traslladar-se a València. Aquesta ciutat adquiria un aspecte internacional amb la família dels Borges, la qual li donà dos papes, que primer havien passat pel bisbat de València.

Alfons de Borja, nat en 1377, bisbe en 1429, papa Calixte III, de 1455 a 1458; Roderic de Borja, nat en 1431, bisbe de València en 1456, papa Alexandre VI, de 1492-1503.

València venia preparada per ésser la successora de l'activitat literària de Barcelona si no hagués preferit vendre's la primogenitura per un plat de llenties. Per ella varen entrar els poetes bilingües, i més tard escrivien totalment en llengua castellana; per València va penetrar el bilingüisme de català i castellà a Barcelona, essent les relacions literàries tan estretes com eren entre les dues grans ciutats del territori comú.

V

Relació dels principals poetes de l'Escola de Barcelona en el xv.^{n} segle. — Els poetes forans. — Catalanització gradual de la llengua poètica. — La cort d'Alfons el Magnànim a Nàpols.

No és fàcil empresa el destriar entre la viutantena de poetes que pot dir-se que formen l'escola de Barcelona, quins són els millors i de quines obres més inspirades són autors; perquè d'una manera general totes les poesies i tots els poetes s'assemblen : les qualitats que eren en el temps llur més admirades solien esser, com hem dit, purament formals. No obstant, convé declarar que es produïren algunes obres en el xv.^{n} segle que són ben dignes d'esmentar, ja sia com a poesia amorosa, ja sia com a poesia ocasional. Serà, en bona part, l'objecte d'aquesta lliçó i de la vinent i darrera, examinant-ne, però, només dos aspectes : el de la desprovençalització gradual, o millor dit, catalanització, i el de la poesia patriòtica.

Si haguéssim de considerar la producció més nombrosa, guanyaria a tots els poetes catalans el cavaller Mn. Joan Berenguer de Masdovelles, que se'ns presenta amb un bagatge literari de cent setanta dues obres. Ens cal recordar que de l'excels Auzias March només se n'han conservat cent vint-i-vuit, seguint l'edició Pagès. És ben cert que de J. B. de Masdovelles ne podem llegir el cançoner original, això és, el M (ms. núm. 11 de la Biblioteca de Catalunya), en el qual posa a les seves composicions epígrafs i notes les més suggestives i d'un gran interès per a la història literària. En el seu temps degueren plaure les seves poesies, perquè sis altres dels més notables cançoners catalans contenen abundosa col·lecció d'obres de J. B. de Masdovelles.

Es coneixien sis obres del seu germà menor (que no s'anomena mai mossèn) Pere Joan, que era jurista, perquè en un document enfitèutic de 1474, atorgat per dona Isabel de Masdovelles, es declara vídua de Micer Pere Joan de Masdovelles, signant l'escriptura el poeta notari Joan Fogaçot. Però hem d'agrair-li a J. B. principalment l'haver-nos presentat les obres del seu «car oncle» Guillem de Masdovelles, totes elles prou notables i originals, i al qual el nebot professava el més gran respecte, talment com si li degués el títol de cavaller i potser alguna altra herència; corresponia també en Guillem un veritable afecte envers el nebot lletraferit. J. B. i G. s'agradaven de tençonar sobre diverses qüestions; per exemple, En J. B. fa un maldit de les velles; el seu oncle el reprèn i «per qu'ieu suy vielhs, en favor de les velles» les defensa; per l'estil d'aquest hi han tres debats més entre oncle i nebot. Però el mateix J. B. és amic de tençonar amb altres companys poetes, amb el barcelonès Joan Boscà, amb els lleidatans Andreu d'Espens i Francesc Martí Gralla, amb Lluís de Requesens. De vegades les data, i en 1439 decideixen, tres forasters, fer novellament aimies, a Barcelona, i observa al peu d'una cobla : «lo brandó en la present cobla dit és a Nostra Dona de la Mar, hi está al costat de l'altar en un bastiment de fusta, e del dit brandó veya m'aymia»; en 1438, fa una poesia en nom d'un seu cosí enamorat, que no sabia de trobar; en maig de 1443, escriu una poesia indiscreta «lo jorn que feu bodes» Mn. Guerau de Cervelló, a la torra de Mossèn Çalcalm. I és autor de moltes obres ocasionals, també datades o de bon datar. Les dates extremes de la seva producció literària semblen oscil·lar entre els anys 1435-1470.

En comparança amb el precedent, la quantitat d'obres conservades d'altres poetes va entre set i vint-i-cinc. N'esmentarem només dos de cavallers : Mn. Lleonart de Sors i En Pere Torroella, que promiscuava català i castellà, famós per aquesta darrera llengua, en la qual escrigué un «Maldezir de las Donas». En diversos cançoners es continuen obres de Ll. de S., especialment al P (ms. de la Universitat de Saragossa), que formen un conjunt de vint poesies, sense comptar el poema *La Nau*, presentat al rei Alfons el Magnànim en 1448; deu anys més tard, el rei Ferran

de Sicília, dos mesos després de la mort del Magnànim, des del camp de la Font del Choppo, li agraeix certs serveis. En Lleonart havia exercit càrrecs públics a Barcelona, i més tard en la cort de Nàpols. En Pere Torroella, que quan escrivia en castellà en mudar de prosòdia es mudava també el nom en Pero Torrellas, ens és conegut per trenta una obres catalanes, que tenen alguna originalitat, exceptuada una, que és una imitació servil d'Auzias March, justament en ocasió de la mort del seu fill Iu, que no és gaire pròpria per pensar en imitar. Alguna obra catalana, de caràcter col·lectiu, interessa les literatures provençal, la nostra, la francesa i la castellana, pels poetes dels quals retreu cobles. Promiscuant amb el castellà té, també, onze obres en aquesta llengua, una de les quals va donar-li notorietat, a judicar pel nombre de mss. on es copia i per les rèpliques a les quals va donar lloc. Es coneixen, també, tres lletres en prosa, sobre qüestions amoroses endreçades o responent a Francesc Ferrer, el comanador Rocabertí i En Romeu Lull, tots tres de Barcelona. La producció d'aquest poeta (que havia ocupat càrrecs cortesans) pot conceptuar-se que va de l'any 1435 al 1490, havent d'haver arribat, potser, a gran vellesa. Un altre poeta cavaller era Mn. Lluís de Requesens, que havem vist tençonar amb J. B. de Masdovelles, i que, malgrat tenir un nom il·lustre, la meitat de les set poesies que sabem són prou grolleres i atrevides.

Dos notaris esmentarem : N'Antoni Vallmanya dedica poesies a les monges de Valldonzella, on vàrem veure que es tenia Consistori. Les seves composicions són sovint clares i sempre exemptes de provençalismes, però massa sabents i plenes de citacions clàssiques, fent constar a través de quins humanistes les treu. Així va esser que va obtenir premis o hi va concórrer i en nota ens els fa constar que no fos cas que es perdés la memòria dels seus èxits; aquestes dates van de 1456 al 1458; però consta entre els poetes que varen concórrer a honor de la Verge en 1474 a València. També tençona amb el seu company de professió Joan Fogaçot, del qual ja hem dit quelcom en tractar dels consistoris de Barcelona, i ens lleurà posar aquest poeta en el seu lloc apropiat en el capítol vinent.

De Barcelona eren fills els poetes Joan Boschà, Lleonart de Sors, Lluís de Requesens, els notaris Vallmanya i Fogaçot, Franci Joan Puculull, Ramon Boter i tants d'altres. Però acudien a Barcelona, ocasionalment, forces poetes forans. Els Masdovelles eren de l'Arbós, on residien les seves cases; de Lleida Mn. Andreu d'Espens (dos antecessors illustres, havent tingut càrrecs reials a la Universitat, Andreu i Pere) i Mn. Francesc Martí Gralla, on ens consta que habitaven. Ens ho declara ben per clar En Joan Berenguer de Masdovelles : «e per tant com per rahó de les festes de Pasqua avíem de partir de la ciutat (Barcelona) per anar en nostres cases, acordam que y tornassem en lo mes de maig aprés següent. E jo, durant lo temps que fom fora de la dita ciutat tots tresos, fiu les cobles següents, e aquelles trametí als dits mossén Endreu e mossén Gralla a Lleida hon és llur abitassió; e so pertant com jo sens ells no podia tornar a la dita ciutat, ans los avia esperar a l'Arbós hon ells devien venir». Veurem, en recordar alguns debats, com en Fogaçot tençona amb Pere Vilaspinosa, notari de València, i com tots dos elegeixen jutges juristes lletraferits d'aquí. El crèdit de l'escola poètica de Barcelona, servadora i successora dels rituals de Tolosa, degué durar encara força endavant del segle xv, malgrat els dotze anys de guerres de Joan II, que contribuïren a la postració de Barcelona, precisament en el punt en què la riquesa mercantívola era més gran, i l'estudi general més important i la vida de la ciutat i del país més plena, i la defensa del dret i de les institucions de govern comptava amb més notables personalitats representatives.

La nostra poesia de llemosina havia anat esdevenint catalana : no podia divorciar-se per més temps del llenguatge corrent del país, sobretot vista la tendència a preocupar-se i seguir els esdeveniments transcendentals de Catalunya; i també convenia que cessés el divorci existent en la nostra literatura entre el llenguatge en el qual s'expressava la producció en prosa, i en el de la poesia culta, car la poesia vulgar i la popular de sempre s'havien expressat en un llenguatge més acostat al català.

Era natural que els tractats poètics que els catalans escri-

vien s'hi rellisquessin mots influïts del llenguatge llemosí sobre el qual dictaminaven. No obstant, hi han casos curiosos com el del *Torcimany* de l'Averçó. En el capítol sisè del llarguíssim pròleg, es llegeix aquest paràgraf : «Jo no ·m servesch en la present obra, per dues rahons, dels lenguatges que los trobadors en lurs obres se servexen : la *primera* és com prosaicament lo present llibre jo pos, e en lo posar prosaich no ha necessitat de servir-se dels lenguatges ja dits, per tal com no són diputats de servir-se sinó en obras compasadas; l'*altra* rahó és, que si jo ·m servia d'altra lenguatge sinó del catalá, que és mon lenguatge propri, he dupte que no ·m fos trobat a ultracuydament, *car pus jo son catalá no ·m dech servir d'altra lenguatge sinó del meu*».

Però succeïa, també, que els mateixos poetes de ben entrat el XV.n segle, tenen obres que llemosinegen, i altres, més modernes, francament catalanes.

En Joan Berenguer de Masdovelles, que tant sovint hem citat, i que té versos com aquests:

> «Ab grieu trebalh e z enguoxós turmén,
> Affayn he mort e z ab sospirs e plors,
> Comens mon plant com leyals aymadors.»

o bé:

> «Yeu son aycell.»

diu més endavant:

> «Si ·m volets be, mostrats-lo ·m en jovent
> E no vullats esperar ma vellura.
>
> Tant ay sofert que pus avant sofrir
> Sertes no pusch vostra desconeixença.»

Capça la traducció d'una obra amb la següent interessant nota de catalanització : «Cançó d'amor, feta per mon honcle, que Deus haja, En Guillem de Masdovelles *en llemosí* e mesa ho tornada *en catalá* per mi Joan Berenguer, nebot seu»:

> «Lo temps present de bella primavera.»

I com que en J. B. ens havia conservat més amunt la compo-

sició original del seu oncle que havia obtingut joia a Barcelona (M 55), tenim els dos estats d'aquesta mateixa poesia, el diem-ne llemosí i el català. (Veure p. 47.)

En Lleonart de Sors, que és autor d'una obra estranya sobre la *Passió*, que debuta:

«Vuy gran maytí ausib votz d'una trompa.»

prou conceptuosa, però de certa força descriptiva, que fa preveure l'autor del llarg poema *La Nau*; té obres amoroses perfectament clares:

«Lo meu deport és poder-vos mirar
E vos fugiu. No sé perquè ho feu.
Si ·us he fallit, ne provar-m'o podeu,
Matau-me tost e no ·m fassau penar.»

Alfons IV, rei d'Aragó, va fer la seva entrada solemnial i fastuosa a Nàpols el 26 de febrer de 1443. Anava vestit d'emperador romà, coronat de llorer, portant a la mà dreta el ceptre, i a l'equerra el pom; el carro era tirat per quatre cavalls blancs, i tenia als peus el món encadenat. Seguia a uns altres carros, essent allegories de la Fortuna, de la Justícia i de les Virtuts. El seguien tota mena de balls i de comparses de diverses gents, simulant batalles, sobresortint les campanyies dels entremesos catalanes. Tancava el corteig la torre de la Pau. L'arc triomfal de Nàpols en representa una partida. El notari Giacomo de Nàpols n'anota també el fet extraordinari, sense comptar els panegiristes Llorenç Valla, el Panormità (Anton Beccadelli) i d'altres.

S'ha parlat prou de la cort literària del Magnànim, dels càrrecs que exercien els humanistes com Pontano. Convindria estudiar la part dels catalans, i la cancilleria.

Podia, el nostre Lleonart, emprendre el viatge de Barcelona a Nàpols, guiat per Veritat i Coneixença, en companyia dels Bons Nodriments en la seva *Nau* i trobar el rei a la Fontana del Pollancre, per haver-hi pesta a la ciutat, mostrar-se torbat en front de tants bons trobadors. En l'any 1448, en què En Sors el troba, el rei tenia cinquanta anys, però si entenia el català protegia més i parlava aragonès.

En el cançoner castellà, dit de Stúñiga, es veuen alguns valencians, com Rebelles, entusiasmat amb Castella, i una sèrie de poetes, algun dels quals potser era dels gentils trobadors que torbava a Sors, escrivien solament en castellà, per més que no fossin notables poetes, s'entretenien enumerant les dames de la cort. El rei, entre humanistes i poetes, se sentia bé a Nàpols i era inútil que els nostres, com en Joan Fogaçot, estranyant la llarga absència, en 1454, s'imaginés l'entrada emocionant que li faria Barcelona.

VI

La poesia patriòtica. — Els fets generals i els esdeveniments importants de Catalunya. — La caiguda de Constantinobla. — El príncep Carles de Viana i les guerres de Joan II. — Els darrers Consistoris. — Els debats. — Decadència de Barcelona.

Si l'objecte d'aquest capítol fos la recerca de les arrels de la que gosem anomenar poesia patriòtica, les trobaríem potser fondes, antigues. Només la llista de les mencions de reis, de nobles catalans, de dames, de guerres, seria força interessant; és clar que la poesia trobadoresca esmenta més aviat catalans i el nom de gairebé totes les ciutats i castells importants aleshores, que no pas pròpriament el país dels catalans, això és, Catalunya. En el segle XII.è les mencions sovintegen més en En Bertran de Born i en l'eixelebrat poeta, el nostre Guillem de Berguedà; en el segle XIII.è són simpàtics els esments de Catalunya que fan els trobadors decadents Guerau Riquier i Cerverí de Girona. Del primer és prou coneguda la represa:

«En Catalunya la gaia
entre·ls cavallers valens
e las domnas avinens.»

D'En Cerverí, sense comptar els seus sirventesos, tots inèdits, són de notar els seus Plants a la mort del rei En Jacme el Conqueridor (que ja havia excitat un altre plant d'En Mateu de Quercí) i d'En Ramon de Cardona, que havia estat especial protector del poeta. En aquesta darrera ocasió es dol de la Mort que pren als bons fills de Catalunya.

Potser no estaria fora del seu lloc fer aquí un lleuger examen de la *Visió en Somni* d'En Bernat de So (1353-1374) dirigida a

Bernat Serviers (Cervera?), poema de política internacional, que per pertànyer a la poesia narrativa, s'escapa del nostre estudi, referint-nos només al que hem dit de passada a la p. 26.

Però entren més de ple en el nostre tema dos sirventesos polítics d'En Guillem de Masdovelles de les darreries de la XIV.ª centúria. L'un fa referència a la guerra del d'Armanyac, i com que la invasió primera del comte va tenir lloc en 1390, podem creure que no va ésser gaire posterior a aquesta data la producció d'aquesta poesia. L'altre sirventés tracta del setge de Catània pel rei Martí en 1393. Podríem donar un extracte de cada un, però, la consideració que ambdós són encara inèdits, ens inclina a donar-los sencers. El títol del primer en data és així: *Lo Sirventesch devall scrit feu G. de M. en lo temps de la guerra dels Armenyaguesos, lo qual dreçá a mossén Ramon d'Abella, en companya del qual era en la dita guerra.*

«En breu veyrem torney mortal bastir
Hon seran fayts de mans homens quarters,
E caps talhats de gentil cavalhiers
E grans senyors hi covendrá morir
Per mortals colps de llances e d'estochs
Que·y seran fayts, no semblará pas jochs
Als que·y seran, car de mort auran por.»

Aquesta primera cobla d'entrada sembla un record evident de l'Elogi de la guerra d'En Bertran de Born. Serà millor, però, que continuem tota l'obra perquè pinta prou bé el moment en què els dos combatents entraran en batalla.

«De Perolés lo comptal mot gran cor
Vindrá cridant ab grans veus "Armanyach!"
Estendart tés no semblará ges flach
En sos grans colps no sessans per null for;
E dirá'ls sieus: "Ho vos, mos cars amichs,
Vullats alcir, ab força de grans pichs,
Cells d'Aragó, per qui say em vengut."

»De l'altre part seran, trop irescut,
Lo mot n'aut rey d'Aragó he ses gens
Contre ·ls malvats crudels desconaxens
Qui per far dan al regne son mogut.
Volran lladonchs molts aquest fay vengar,
D'on covendrá manta sanch escampar
Per los grans camps d'aycells que·y seran morts.

Ab gran sforç, lo coratge mot fortz
Volrá ferir dels primers veramén
Lo senyor duch de Monblanch, qui greumén
Pesseguirá que no sien stortz
Los enemichs, qui sesta guerra fan;
D'on fará far la batalha tan gran
Que per tostemps se·n parlará pel mon.

Donchs, noble vos qui sols ab cor volon
D'esser al mig del gran fayt qui·s ferá,
Mossén Ramon d'Abella, capitá,
Vage·us lo cor vostres amors hon son,
E si ho fayts, serets-ne més ardit,
E com de vos mot gran be será dit,
A vostra gent crexerá gran renom.

Tornada

Amor, sopley que no·m met en oblit
Car per null temps yeu no seray marrit
Si mi-donchs vol qu'ieu m'apell per son hom.»

L'altra obra d'En Guillem de Masdovelles és més pintoresca; el mateix rei Martí, essent encara duch de Montblanch, el suplica que escrigui «*Lo Serventesch devall scrit feu en G. de M. al Citi de Catània, per manament del duch de Montblanch l'infant en Marti, qui aprés fonch rey d'Aragó.*»

«Senyor mot n'aut, l'autrier me fes demanda
Per qué'n cest cas no fazia 'lgun' obra
En rims, per tal que lo temps ne descobra
Als trobadors bella saysós he granda;
Per que sitot, de la Gaya Sciéncia
Suy pauch saubens, faray vostra requesta,
Princep mot fortz, parlant de la conquesta
Que 'vets en mans, complint-la 'b gran potença.

Car ja n'estan ab trop granda temença,
Ab gran raysó, la gent qu'era·us son contre,
Qu'en breu veyreu far tan cruzel encontre
De lor, que ges no·n romandrá semença.
Car li vassall, qui tostemps fan lur punya
De lur senyor com lo podran confondre
De non perir de mal coltell he fondre
Talhan, rompén fins que nenguns non grunya.

Tal recors és vengutz de Catalunya
E, ja c'ab vos tal noble poder era,
Que ja no·m pens que·n romangua derrera
Final castich, ni d'altre que s'esmunya;
Ans veyrem dins Catánia tolra
Cap, pes e punys, car tan poderós citi
Hi tenits vos, que no·n romandrá quiti
Traydor de mort ne·ls devets ges absolra.

En far cests fayts no vullats festes colra
Ans enaprés que la gent catanesa,
Senyor, aurets llurs merits ofesa
L'altre bessony cuytats que no ·s deu solre.
E cavalcats per cremar e z abatre
Viles e burchs, castells pendreu per força,
E null traydor, que s'i trop ges no ·s torça,
Que z ab tal gen deu gran senyor abatre.

E si ·s ve cas que·ls mals barons rebatre
Vulleu ab vos per llur final dapnatge,
Justar-s'an tots ab irritat coratge,
Veyram lladonchs encontres mays de quatre
Que z ells, aissí com gens desesperada,
Volran provar estorçre per batalha;
Mas no feran, ans morran tuyt ses falha
Sá y llá fugén prendén manta llançada.

Tornada

Sicilians auran lladonchs comprada
Llur malvestat fassén dels bons trialha,
Car ges no ·s tany que·ls menys valéns que malha
Vagen ab cells que z an llur fe salvada.

Endressa a Nostra Dona

Mayres de Dieu, vos qui ets advocada
Dels peccadors, ferms escutz he muralha,
Contra ·l Catan pregats lo fill que valha
Al senyor Duch contra gen tan malvada.»

Ja hem dit quelcom respecte a En Guillem, oncle de Joan Berenguer de Masdovelles, en la lliçó passada, per això no cal insistir, però ens semblen prou dignes de posar-se aquí aquestes dues poesies, perquè no se'n troben gaires de tan suggestives tot just a l'entrada del XV.en segle; d'aquest aspecte en ben po-

ques literatures n'existeixen exemples, totes entretingudes en disquisicions amoroses sense fi.

Hi ha diverses altres obres, d'aspecte insospitat que fan menció d'algun personatge reial. Per exemple, N'Arnau March esmenta la primera esposa del rei Martí, d'aquesta manera, en la seva *Cançó d'Amor tençonada, «e ha-y sentencia donada per ell mateix, la qual no és ací per manament de la senyora reyna Margarida a ell fet.»* En la tençó dialoguen el seny i el cor, començant el seny amb el vers : «Presumptuós cor ple de vanitats.» Alguns anys més endavant (1416) se'ns ha conservat, d'En Gabriel Ferruç, un *Plant per la mort del rey en Ferrando en persona de la Reyna,* que debuta, com era costum en aquesta mena de poesia necrològica, «Us plants crusels ab gemechs dolorosos».

Una sèrie de fets de caràcter general o universal es reflexa en la nostra poesia barcelonesa antiga. És ben cert que els catalans es trobaben des de tot temps acostumats a intervenir en els afers internacionals de llurs reis, servint-los en missatgeries, en guerres, en expedicions militars, fent grans viatges en defensa de l'estament mercantívol, que no els havia de sorpendre gens la política italiana d'Alfons el Magnànim. Uns poetes anaven a Nàpols (Sors), altres es dolien de l'absència del rei de Barcelona (Fogaçot). Però res va causar una impressió més profunda i durable com els èxits del Gran Turc que varen resoldre's amb la transcendental presa de Constantinoble (1453). Tot eren excitacions als cristians per a reunir-se tots els reis per a deturar el poderós enemic sota l'ordre del Pare Sant.

De l'intent contra l'illa de Rodes ne tenim un *Romans de la armada del Soldà contra Rodes,* d'En Francesc Ferrer. El mateix poeta ens en fixa la data 10 d'agost de 1444, i ens pinta clarament els diversos episodis de la lluita: el Mestre com anima els combatents acudint als indrets més perillosos, la església plena de devots impressionants, fent professons a peu descalç.

Els turcs vénen en un estol de vuitanta cinc naus, i aviat

> «Els mameluchs e ·ls altres cans s'estenen
> De fet pels horts e a hon mils los sembla.»

Recalca l'esforç dels francesos i dels catalans:

«Viu los francés pendre·l pas e portella
Y als catalans ab fúria mortal
Per aquell moll estracant mameluchs
Ab gran esforç; fent-s'i molts cavallers.»

Per últim, el 10 de setembre, els defensors foragiten als atacants, al cap d'un mes just; el poeta cita un fet:

«Del baluart de la verge Maria
Viu un bel fet de mameluch e moros
Ab cathalans y altra gent que·y havia
Valents, ardits, forts que·s mostraven toros;
E tots mesclats a les beles lançades,
Adés un baix, adés los altres alt,
Gerrerament eixides ab entrades,
Qui sus qui jus, de tots hagué bon alt,
Lo joch s'estreny ab tal enseniment
Que tot lo mur, baluart e defora
Tot fa llavor axí estretament
Que d'els tal mort, tal fuig nafrat, tal plora
Desesperats, molt trists e mig romputs
Plegant lurs morts e cobrint los nafrats
Ells tots se·n van Deu sab quant abatuts;
De lur mal guany, restam aconsolats.»

Potser la primera obra en data, a judicar per les que es desprenen de les seves altres poesies i traducció del Dant, és el *Sirventesch fet per Andreu Febrer per lo passatge de Barbaria*, que no degué passar de projecte. Comença:

«Doloròs crits, ab vots brava, terrible,
Fellonament de vas mitjorn nos crida:
"O crestians! fenits tots vostra vida!"»

Però s'aixeca un crit general contra aquest:

«Say començant per terra de Granada,
E discorrent tota la Barbaria,
Barbres e Turchs, alarbs els de Marrocha.»

diu En Febrer que

«Tombaran tots com fay la seca fulla.»

Tres manuscrits diferents (P 164, m 3 i o 2) ens ofereixen

un llarg poema, *Complants a la lamentable presa de Contestinoble,* de quaranta octaves anònimes que al seu temps degué ésser molt apreciat; resulta prou punyent, no mancat de força dramàtica. Que el cançoner de Saragossa calli el nom de l'autor no és estrany, per haver-ne el relligador retallat molts títols, però els altres dos textos, d'epígraf sencer, tampoc el declaren. Del cançoner P se'n llegeix, no obstant, un fragment de capçalera, que és així : ... «*pressa a xxviij. de maig de m.cccc.l tres, e a xxviiij. dels dits mes e any fonch presa la ciutat dem Pera per lo dit Turch.*» Les dues primeres cobles obren el poema d'aquesta manera:

«Plors, plants, sanglots e gemechs de congoxa
Me rompen tot, e no me·n meravell,
Per lo cruel e dolorós novell
D'on me complanch ab fort mortal angoxa;
E durs suspirs del cor van arrencant
Quant hoí dir : "Presa Costantible
Es pel Gran Turch, e discipat lo poble,
Prínceps, barons son venuts a l'encant."
Ay laç, com pens l'espaventable plant
Que·ls cavallers, ciutadans e burgesos
Fan, com catius son e vilment sotsmesos,
Aygua de plor los huylls me va regant,
Que dir no puix ab tal orde la gesta
Com se pertany de tan cruell presó,
Feta pels Turchs mitjensant tració,
Car lur poder may fera tal contesta.»

Després de pintar amb variada paleta l'exili de l'emperadriu i de la princesa : «Aprés que hach la mare avilada La filla pres; donzella de bell tall, Blanca com neu, e clara com crestall» pels turcs; fa història de la fundació de la gran i forta ciutat, els setges soferts des de «Dari primer que fonch dels Persians» fins a la dolorosa i fatal caiguda; com la creu és treta de Santa Sofia i exaltat Mahoma. Van en acabat cinc cobles endreçades al Papa («O, Sant Pastor», «O, Pare Sant»), a l'Emperador dels Alamanys, al rei d'Ongria («O, ongres forts e be encabalcats»), de Polonya («O, Polós grans pus stau ben armats»), al Mestre de Perusa («O, cavallers de l'orde de Perusa Qui doscents mil vos podeu ajustar»), al rei de França («O, rey dels Franchs, al qual Deu ha infusa Gracia tal que de moros guanyás Regnes e lochs

e ·ls ne foragitats»), al duc de Borgunya («O, potent duch en guerra animós Intitulat lo gran Duch de Burgunya»), al rei de Castella («O, valent rey de Ponent copiós, Si be stau luny no tanquets la orella»), als reis de Portugal i de Navarra («O, reys ardits Portogal e Navarra Qui son poblats en l'estrem Occident»), al rei d'Anglaterra («O, rey Anglés, menys vos preu q'una garra Vostre poder ne l'art de guerrejar Si'n tals afers vos voleu scusar»), al rei d'Escòcia («O, dels Scots rey valent e molt fort»), al rei d'Aragó («O, trihumfant, pus agués bona sort, Rey d'Aragó, en pendre tal regisme Com Napols és de Costantí prohisme»), al duc de Milà, als Venecians («O, de tresaur rica gent ab mesura, Venecians, per star en segur Tots vostres lochs del golf res no ·us atur»), als Florentins («O, subtils molt e stuts Florentins, Qui en partits sou gent aventajosa... Exits avant e buydau los florins»), als Genovesos («O, qui prenets de tot 'erba pastura E subvenits als cruels fills d'Agar»), i a la fi, als Catalans:

«O, Cathalans, de Deu per amor pura
Oy e ranchor e mala voluntat
Foragitats, e amau caritat
Car fills sou seus adoptius per natura;
Confessau tots ab gran contricció,
Anats allá ab bona confiança
Que·l Pare Sant vos dona perdonança
Ab plenitut, sens disminució.

O, germans cars, ab gran devoció
Prenets la Creu de la Santa Creuhada
Que·l Sant Pastor vos ha ja atorgada,
E guanyarets tan singular perdó
Batallant fort contr' aquella canalla,
Vindicatius de la sanch dels Troyans,
E confiant de Deu ab los seus sants,
Molt pus leuger los sotzmetrets que palla.»

Seguint a les quaranta octaves hi ha una tornada endreçada a la Mare de Déu perquè guiï els navegants o sigui als creuats.

Ja vàrem notar en el cap. IV del Consistori mogut per mossèn Antoni Çaplana, posant una joia a qui millor diria en llaors de la Creu i animant els cristians perquè anessin a la Creuada preparada. Un cançoneret de París (R 5) ens ofereix una obra d'En Franci Joan Puculull, que en tres cobles fa la presentació

del tema als jutges («Qual hom sentit porá dir ni pensar»), seguint *Lo vers tirant a la Joya*, que consta de vuit octaves totes elles capfinides. El cançoner de l'Ateneu (N) ens dóna les obres d'En Joan Berenguer de Masdovelles («Permés ha Deu haver feta presó») i d'En Joan Fogaçot, amb curiosa nota personal d'haver presenciat, a Nàpols, els ambaixadors de Constantinoble vestits de dol donar la nova de la caiguda a Alfons el Magnànim («Dels doctes fels congregat per possible»), presentades al mateix Consistori obert per En Çaplana.

Si acabem de veure quina impressió va produir en la poesia barcelonesa la caiguda de Constantinoble, caldrà fer-se càrrec que serà força més intensa la que hi produeixen els fets extraordinaris desenrotllats a casa nostra. Les guerres dels catalans contra el rei Joan II (1460-1472) es pot ben dir que, en vida i en mort, el malaurat príncep Carles de Viana n'era la figura central, sobretot en allò que a la vida literària es refereix. No recordarem la biografia del primogènit (1421-1461), prou coneguda fins a la seva lloctinença general de Catalunya. Des del seu temps i després de la seva mort varen sovintejar els escrits, principalment entre els seus partidaris. A part dels dietaris de la Generalitat i del Consell de Barcelona, curulls de notícies: les *Cartas* de Fernando de Bolea e Galloz, datades de 1480, amb retrat; Diego Ramírez d'Ávalos de la Piscina, *Crónica de los reyes de Nabarra*; Joan Cristofor de Gebes, conseller del príncep, *Historia de Catalunya en temps del príncep Carles de Viana*; Pere d'Urrea, arquebisbe de Tarragona (1445-1489), *Relació dels esdeveniments de Cataluña en temps del princep de Viana* (aquestes dues darreres biografies manuscrites es consideren per ara perdudes). En temps posteriors, sobretot en el segle XIX.è, són molts els autors que n'han tractat : Queralt i Nuit, monjo de Poblet (1706), Quintana (1807), Codina (1851), Balaguer i Merino (1881), Desdevises du Dezert (1889), Ruano Prieto (1897). No cal dir que totes les nombroses històries generals, així de Catalunya com d'Espanya, han procurat fixar la figura del primogènit d'Aragó, de vegades amb prou deteniment. Convé esmentar el gravat-retrat català (recordant la delicada miniatura que obra

les *Cartes a los letrados d'Espanya,* d'En Bolea) demostratiu de la veneració de sant en què se'l va tenir desprès de mort i les seves cures («beatus Karolus»).

El primogènit Carles, els quals escrits són prou coneguts, escrivia en un castellà ple de mots i frases navarreses. La seva prosa és artificiosa, de conceptes confosos, de paràgrafs inacabables. Els que debatien amb ell, o aquells als quals preguntava proposant-los alguna qüestió amororsa, responien amb aquella mateixa vaguetat que estava de moda. Els seus versos, que sovint alternaven amb la prosa, són un xic premiosos i mancats del sentiment del ritme. Per regla general els seus interlocutors s'expressen amb major facilitat i correcció que llur real amic, que tenia, però, traça per apurar d'arguments el contradictor literari. Tenia adquirida fama de poeta i de savi, era de natural afable, amant la música i la caça, hauria estat, si la sort l'hagués afavorit, un rei excel·lent; adorant-lo els seus partidaris. Poetes amics es distanciaven segons el camp preferit : rei o primogènit. Les obres que vindran aquí, rabentment examinades, es presentaran en el probable ordre cronològic, barrejant les produccions catalanes amb les castellanes.

1448. Pere Torroella, *Complaynta sobre la muerte de dona Inés de Cleves, princessa de Navarra.* — Agnès de Cleves s'havia casat amb el príncep de Viana a Olite el dia 30 de setembre de 1439, morint el 1.^{r} d'abril de 1448. En aquesta data, arran de la mort, En Pere Torroella degué compondre aquesta Complanta castellana. Comença amb aquesta frase : «Destruye Fortuna los bienes mundanos, mas la persona dexando no sin remedio passan los daños suyos.» En havent ponderat la joventut i la bellesa de la morta es dirigeix als parents i amics que la planyen : «E mayormente de aquellos que por parentesco, por amistat o por otra via alguna entre tantos bienes comunicava. Doléos, pues, virtuoso Príncipe, e como posseedor de tan singular dono, desposseydo sin sperança de recobrar, e desolado d'una companyía tanto a vuestros plazeres dispuesta, a vuestras condiciones conforme e a vuestro bien convenible!...» «Doléos vos, los parientes de la real Flor de lis, e de negro vestidos, llorosos e passionados...» «Doléos vos, las mugeres e con feme-

niles planyamientos critando ..... manifestad vuestro danyo...» «Doléos vos, los Navarros...» «Aullat los pueblos, lamentad los fidalgos e orat los clérigos, faced la mayor conmemoracion que podreys, pues la de vida no es possible!»

Per últim tracta l'autor del seu propi cas : «Doléos vos, o tristes que con tanta fuerza sobre este passo la passion me faltea que, alterando mis sentidos, quita la orden a mi mano; a los dispuestos rogando aquella qu'en la complanta, de tantos meritos fallezco, con sus scriptos emiendan.» Com és sabut, en 1461, En Pere Torroella era majordom del Príncep, el qual va delegar-lo el mes de març per entrevistar-se a Vilafranca amb la seva madrastra.

1456? *Romans.* — Acabada la fase més principal de la guerra de Navarra entre els partidaris del príncep de Viana i dels del seu pare Joan II (beaumontesos i agrammontesos), Carles va determinar-se a passar la frontera francesa per embarcar-se en un port dret a Nàpols, amb l'objecte de demanar consell i ajuda al seu oncle Alfons d'Aragó el Magnànim. La fugida tingué lloc en març de 1456; en aquest moment pot situar-se el *romans* castellà que ens ofereix el cançoner de l'Ateneu (N 27)

«Por los montes Perineos
Vi passar muy aquexado
Al buen príncipe don Karles
De su padre mal irado;
Diziendo a grandes botzes,
Bien como a dampnificado:
"Dios ge lo perdon mi padre
E non lo tom' en peccado."»

1456?-1460? *Debat epistolar entre'l* PRÍNCEP i *mossèn* JOAN ROIÇ DE CORELLA. — No consta per cap data que Carles de Viana hagués fet cap viatge a València, encara que és probable que hi hagués estat; la manera elogiosa amb què parla d'En Corella, suposa una coneixença personal. El príncep, en el fort de la seva desgràcia, es dedicava a escriure, al carteig sobre qüestions amoroses seguint el gust literari de l'època. És cert que podien haver-se tractat a Barcelona o durant la curta estada de Carles de Viana a Mallorca. De totes maneres, el fet havia d'haver tingut lloc abans de juliol de 1456 o posterior-

ment a març de 1460. El fet mateix d'aquestes lletres, però, si suposa una coneixença personal, també demostra que els debatidors són absents. Les respostes de mossèn Corella, dintre l'amanerament que els temps volien (a Catalunya se'n digué «estil de valenciana prosa»), són força més elegants que les del príncep; aquest fa la proposició en el seu castellà peculiar, en Corella li respon en català. Segons els manuscrits comença així el de Viana.

La demanda que ·l senyor Príncep Carles demana. Escriu lo Príncep don Carles a mossèn Corella. — «Nos, el princep don Carles, etc., a vos, salut e próspera felicidad desseamos. Membra-nos haver-os dicho que, sin autoridat de sciencia, gran acometimento haze el que en su mano toma la péndola, por escrivir cosa que de alguna condiçion podiesse por los hombres estimada ser.» Fa la citació prou allargaçada, la solució de la qual qüestió difícil demana a mossèn Corella. — «Fazen una tal pregunta las vejehuelas, de natura que, si hombre se fallava en un barcho, en medio de un rio, passando dos damas e que la necessidad le forçasse hechar la una en el agua; de las quales damas fuesse la una mucho amada hi el non d'ella amado, e la otra que a ell amasse hic el no a ella, ¿a qual d'estas daria la vida?» Li avença que la una parteix de passió i l'altra de raó. — *Respon mossèn Corella* amb grans elogis del príncep : «Espill en lo qual lo saber divinal se representa; estela novament creada per a guiar no solament tres reys, mas a tots los qui de vostra magestat atenyeran clara vista, mostrant-los camí luminós, lo qual seguint arribaran a la posada on Justicia reposa.» ... «Rey per dret natural de la abitable terra, car lo més sabent dels homens deu senyorejar per que ·ls altres obehint, sien participants de sciéncia.» En acabat de llargues frases es decideix per salvar la dama estimada (passió) i diu els versos:

> «Beda sou vos, senyor, quant vos contemple,
> Ho sant Francesch preicant als animals,
> Que no ·us entench, ni escrich si no mals;
> Per ço conech que sou de virtuts temple.»

Li *Respon lo senyor Príncep,* amb la seva humilitat habitual,

refusant tals elogis : «Vi hi relehí vuestra graciossísima epístola, Mossén Joan Roiç de Corella, la qual de dulce estilo, palabras plazibles hi de alto compas e sentencia, a mi ver puede ser en abundancia estimada; cuyos loores con desgrado refusando nin la gloria aceptando, el ingenio mio no bastaria a los responder nin los arguhir.» Accepta, però, la comunicació literària per la qual té vocació, fent una interessantíssima citació d'uns versos per ell endreçats a Joan Poeta (poeta vulgar de l'època, fill d'un butxí, conegut, també, per Juan de Valladolid). «E par aquí no ay mas, eunque la obediencia al senyorio devida sea, pero no tanto me satisfaze quanto me contenta la comunicación e pratiqua de vuestras doctas e avisadas sentencias ..... e alégran-se los que han desseo de sciencia, quando topan con tal que a su apetito satisfaga, como dixe en un verso a Johan Poeta:

«Ansí como al fierro aguisa la muela
E faze por dias que presto byen taja,
Assí un sciente a otro consuela,
Hi le procura sin duda ventaja.»

Tracta llargament sobre la passió i els vicis, i es decideix per la raó.

Quan *Respon mossèn Corella a la primera rèplica del senyor Príncep*, ve a excusar-se que «Criat en los braços de la sacra Teulogia», ja no entén massa en qüestions d'amor com en altre temps. A la fi, endreça uns bonics versos que copiem per la part personal que es refereix a Carles de Viana:

«D'un bell joyell, senyor, tinch inventiva:
Per al engast prench l'abitable terra;
Lo gran esforç que por de mi desterra,
Ab la virtut qu'es part intel·lectiva,
A l'un costat, seran safir e perla,
Per diamá, estará la temprança,
E bell robí la qui porta balança,
Florint en vos pus vert que cany aferla.
Fenix del mon, en mig d'aquesta dança
Estareu vos per resplendent carvoncle,
Puig en virtuts semblant al antich oncle,
Emperador del realme de França.»

Quan *Replica lo senyor Príncep a la segona resposta de mossèn*

Corella el va assetjant d'arguments hàbilment, i amb força traça el tracta de difús. Aquestes són les seves pròpries frases: «A vos, mossén Johan Roiç de Corella, certifico haver vuestra incomprensible e muy exuberante epístola, de cuya bellesa los ojos del entendimiento e de la mucha doctrina, los hohidos de la suavidad, el gusto de las otras innumerables partes suyas, a todos mis flacos sentimientos, no solamente fartos, ma mucho maravillados sin duda ser confiesso, estimando, por el modo de vuestra multiplicada e abundante sciencia, non me haver fallecido la noticia e pratica de aquellas famosas escuelas de Athenas e d'Academia e de Cartago, tanto he conoscido vuestras sentenciosas razones ser en verdadera sciencia fundadas. Pero noto ser esta contradicción conoscida, ca en vuestra primera letra en *elección* e agora en esta en *amor* vuestras razones fundays.» Més endavant, li diu : «E al falso testimonio que vos levantays de pobreza de vocablos, Dios vos los perdone! pero no en quanto lo aplicays a falsos argumentos, ca muncho és la verdat d'ellos ante mi concepto manifesta.» Així seguint deixa talment el Príncep al seu contrincant teòleg sense arguments, que a l'últim es retracta. — *Respon mossèn Corella a la terça letra del senyor Príncep, desdient-se del que ha dit en les dos primeres.* — Aquesta és sens dubtar la millor de les tres epístoles d'En Corella, i la més apassionada, determinant tirar al riu la dama que amava: «E per que largues paraules no allarguen la sua culpable vida, si vostra magestat llicéncia me atorgua, calaré los rems de aquesta sotil barcha : cambiant *Amor* per *rahonable yra*, lançaré la cruel dama en les fondes e braves aigues, e jamés per mi no li será tramés sols un requiescat in pace.» — No deixa tampoc d'endreçar nous i diferents elogis, entre els quals «loctinent de divina magestat», finalitzant com abans, amb vuit versos que comencen així:

> «Senyor del mon, qui passau en saber
> Lo qui guarí lo cast fill de Teseu...»

1456?-1460? *Demanda poètica de mossèn* CORELLA *al* PRÍNCEP *i resposta.* — Si les relacions de Carles de Viana amb En Corella varen ésser de llarga o de curta durada és cosa que ignorem fins ara. Així com en el debat precedent comença el Príncep,

en aquest comença En Corella. L'editor (R. Miquel y Planas) el titula *Flors del Saber,* seguint el difícil context que sembla no tenir altre objecte sinó una mutual tributació d'elogis. *Demana mossén Corella al Senyor Princep.* Es tracta d'una cobla de vuit versos amb tornada d'En Corella, i, com es comprèn, Carles de Viana li respon valent-se dels mateixos rims:

> «Flor del saber de qui'l saber estil·la...»

Tenen interès personal aquests versos:

> «Mas vos, senyor, en tal edat tranquil·la,
> Ple de tot be seurieu en gran banca,
> Tot immortal cubert de stola blanca,
> Puix de perfet no ·us fall una centilla.
> Fenix del mon, de vos canta Sibil·la:
> "Gran rey de pau, del romá temple tanca."
> Tot lo mon diu no ·y basta Salamanca
> Al vostre cap que jamés no vacil·la.»

A això *Respon lo Senyor Princep,* lloant sobremanera a En Corella, que li diu al començament:

> «Al que de saber sus metros atilla
> Con sciencia perfeta...»

que «su fama rutilla E de buen gusto en gentes non manqua De dictar y escribir d'estilo arranqua Al sciente Caton, al valiente Totilla». I així continuant en la tornada o fi. El ms. U afegeix, com si fos una altra resposta d'*En Corella al Princep,* la composició ditiràmbica que figura en el debat epistolar i que debuta amb el vers «D'un bell joyell...» del mateix nombre de versos, però de rims completament diferents.

1458. F. A. D. C., *Triste deleytación.* — El ms. 770 de la Biblioteca de Catalunya ens ofereix un text que té tot l'aspecte de tenir per autor un dels que formaven la cort literària del príncep de Viana. Verificades les inicials no les hem pogudes trobar ni entre els navarresos, ni entre els sicilians ni catalans que voltaven el príncep Carles o estiguessin al seu servei en aquesta data, precisament l'any de la mort del Magnànim. L'obra té

lloc a Barcelona, essent en prosa, però duent intercalades moltes obres rimades castellanes i algunes de catalanes. Entre el títol i el pròleg s'exposa el pla de l'obra : «Comiença el prólogo del libro llamado triste deleytación, fecha por F. A. D. C. — Venido a conocimiento mio, ahunque por via indireta, *un auto de amores* de una muy garrida donzella y de hun gentil honbre, *de mi como de mi mismo amigo*, en el tiempo de çinquenta y ocho, conteniendo en el auto mismo hotro gentil honbre y duenya madrastra de aquella.» — Considera les penes dels enamorats, determina escriure l'obra dialogada : «donde se fallaran aquestas quatro letras ansy fechas cada una de por sy : S^{a} M^{a}, E°, A°. Se an de comprender la primera por Senyora, la segunda por Madrastra, la tercera por Enamorado, la quarta por Amigo». Els dos enamorats són mallorquins, l'amic és l'autor del llibre. La ficció s'inicia amb llargs diàlegs entre la Raó i la Voluntat, entre els que es posen constantment els quatre interlocutors mitjançant les dites inicials. En acabat compareixen una llarga sèrie de cartes tingudes entre la Senyora i l'Enamorat; quan aquest està al punt de morir la Senyora s'enterneix, acabant per enamorar-se fortament, i quan tots dos estan per aconseguir llur suspirat desig, mor l'Enamorat i la Senyora entra monja en un convent. És clar que en aquestes preguntes i respostes hi intervenen també, de vegades, l'Amic i la Madrastra, però tenen totes la particularitat d'insertar moltes poesies castellanes en rims octosíl·labs i una sola de catalana en codolada (f. 148 v.°): «daron recuerdo al E.° d'aquel exercicio que su amor la Senyora en presencia suya le aria secutar y porque el ser suyo sino en cosas de dolor y pena no le consentia, quiso el presentar aquí por mi aplicado en lengua catalana contra Fortuna componer:

> «Si be Fortun' a dat lo torn
> Que los delits prenen contorn
> Sens resistir...»

Es tracta d'una obra de dos cents versos. Però la partida més notable d'aquesta novel·la és un poema final, això és, la *Ventura* que va succeir-li a l'Enamorat, que consisteix en una llarga passejada que fa, cavalcant i en barca, per l'Infern, el

Porgatori i el Paradís dels enamorats, a tot arreu troba moltes coneixences, tot citant al començament que : «El Dante y Eneas — Jamás no pudieron ver — Jesto de tan mal compás — D'aquel grande Lucifer.» Esmentarem solament els noms més significatius, fent constar primer de tot (f. 159 v.°) que els dos enamorats van cavalcant «prestamente — La buelta de Barcelona», i que s'anomenen així, essent Fortuna la que parla (f. 161 v.°): «Aqueste feroz donzell, — amador sin bien amar, — Se llamó Mosén *Castell*, — A mi mal curó qu'aquel — Que a Dido fizo matar; — La senyora *Leonor* — *De Malorqua* naturales.» El primer que retreu és el Maldezir d'En Pere Torroella : «Las damas y las donzellas — Son por sta stimadas, — Sta las falsas querellas — Que tuvo mossén Torrellas, — Las fizo ser rebocadas — Sta su bibir notable — Compasado con gran seso.» Troba després, en el seu misteriós viatge : un de Luna que anava matant de Sebiota; un altre de Cardona, Joana de Pallàs, Aynès de la Carra, un «por quien armas fazió — Flor-de-lises y galló»; «e d'aquel Oliber», «un coronado Valde con otro Aragonés, non goso dezir quien es?», «muchos de Calatrava», una de Xipre i dona Francisca, Coporull i Florentina, dona Angelina, Maszilla, la Rosa, la Bobadilla amb un gran senyor, un profeta real amb la dona d'Ories; «Alí ve de Barcelona — Una dama triunfar — Con luzífera corona — Que su nonbre se blassona — Alfresyna de Pomar», amb la filla del Marquès de Salern, Cabestany (Cabestan), un gentil francès i un portuguès i la de Guzman, una valenciana amb Pantasilea, una catalana amb un de Gurrea, la gentil Torrellas amb la Mendoça, una de Centellas «con la dispuesta Carroça»; el Petrarca acompanyat de andianes, xipriotes, romanes, castellanes, franceses, navarres, portugueses, gregues, aragoneses, surianes, calabreses, rodianes, angleses i jacobites; «Vi mas uno d'Aragón — En talle d'onbre modesto»; una Siciliana amb Guilem de Verdagà; una gentil castellana amb Fortunyo; una de Xixena, «del Sepulcre y d'Alguayre», Elena amb monges de Santa Clara i Junqueres. En acabada la llarga passejada per ultratomba, l'Enamorat es veu transportat a la terra, s'entera que la seva Senyora ha entrat en religió i ell determina renunciar al món.

1461, febrer. *Letre de frare* P[ERE] M[ARTINEÇ] *a l'illustre don Karles, primogenit de Aragó, quant fo detingut per lo S. R. son pare e portat en lo castell de Morella; la qual fo feta en Barcelona.*— Aquesta lletra del famós frare que tan tràgica fi tingué, es troba en un sol text (S 28), i és tan amanerada com els temps volien. «Si la present mia ta excel·léncia veurá de la honrada vestidura e, fora l'acustumat, la nova congoxa tua novell stil me procure: considera, molt magnánim Príncep, que en ten aspres trebals l'enteniment per les plasens images la Voluntat los alegres moviments e lo record tota condició delectable que si com Amor a delits convida, axí la ofensa e enuig, donchs és cert que vera Dolor de Amor proceex, en tant que letres o pensaments, de una mateixa color vestit, més a solitut explaible viure me comouen que a gentils he ornats escrits.» D'aquesta manera ornada li dirigeix la lletra «lo teu mostruós infortuni a mitigar». Li recorda els quatre llibres de la seva traducció de les *Étiques* d'Aristòtil, glossant-li els dos primers perquè li serveixin de consol en l'adversitat, i data la carta : «De la ciutat Herculea, que en la libertat de ta excel·lentie sens jamés cançar treballe.»

1461, 25 febrer? P[ERE] M[ARTINEÇ]. *Cobles fetes per don [Diego de Guzman] de la fuyta del castell de Fragua, en lo temps de l'infortuni de l'il·lustre don Karles, primogenit d'Aragó.* — No sabem a quin setge i entrega del castell i vila de Fraga si no és a l'acordat per la Generalitat de Catalunya, presa sens combat pel capità general de l'exèrcit català Joan de Cardona, comte de Modica, amb la col·laboració dels enviats tramesos Joan d'Ixar i Felip de Castre. La dificultat rau en què qui comanava el castell d'ordre del rei era Martí de Lanuça, que va entregar la plaça. Si En Diego de Guzman tingués al seu càrrec el castell, i si al sol anunci de l'arribada de l'exèrcit català hagués fugit deixant-hi En Martí de Lanuça, és un fet que no s'ha comprovat històricament, que sapiguem. Aquesta obra punyent de fra Pere Martineç ha de reposar per força sobre un fet cert (S 1). Les cobles escrites contra Diego de Guzman són set amb la tornada : són clares, fermes, contundents, no semblant obra del mateix autor de la lletra precedent. La primera cobla és aquesta:

«Meravellat estich de ço que hoig
E molt pensós, com és cosa terrible,
Que home fort y de cor invencible
Dels grans combats no haja tostemps goig.
Per que no crech a quants ne parleran,
Puys cor valent de perils no s'amaga,
Que hun tal hom sia fugit de Fragua,
Digne d'onor: Diego de Gusman.»

Seguint en aquest to fa constar que el castell estava ben fornit per a poder resistir molts dies, però «el castellà sab dir en stil bel» en lloc de raons; «mas d'altra part és ús de castellans Matarne mil justats en una ronca». Els compara amb els catalans:

«Mes ab Vallés e gent de Lobregat
Y d'Empordá, que no viuen ab tractes,
L'espasa és la fi de lurs contractes
Fins que la mort los fets ha desliurat.»

Podria dir que per ésser en dies sants (quaresma) no volgué combatre, «no degolleu tants catalans a soles» li diu, i l'endreça és axí:

«Si ·us blasmeran, vos feu l'orella sorda,
Que fets semblants dintre pochs jorns s'obliden;
Si a tal past catalans vos conviden
No l'accepteu, si de Fragua ·us recorde.»

1461, febrer. *Pregunta de don* DIEGO DE CASTRE *al Príncipe don Karles, quando el S. R. su padre le truxo presonero de la ciudat de Lerida, en la qual fué tomado en l'anyo* [*14*]*60, al segundo desembre, e fué livrado el primero de març seguiente.* — A la pregunta que Diego de Castre sobre una qüestió amorosa dirigeix al Príncep, aquest li respon amb els mateixos rims, trobant-la extemporània, perquè està «sin libertat»; per consegüent, ha d'ésser escrita abans de la liberació. Les tres cobles de Castre són prou fàcils (S 2). En la primera es lloa al de Viana : «Exel·lente, virtuoso, — Generoso, — Digno de seyer muy loado — Hi alabado — Por entendido e gracioso.» Si ell no li val amb el seu consell no sap què li passarà, car el seu amor mai li dóna repòs; en la segona cobla li fa saber que està enamorat d'una formosa dama, no essent correspost; en la terça li demana al Príncep com ho podria fer per oblidar-la o per conquerir-la. En les seves pri-

mera i segona respostes el príncep Carles li pinta el seu estat: «Por a tiempo quiatoso, — Gasajoso, — El trobar fuera fallado — Donde seso reposado, — Elevado — Se falla non gosquilloso. — En el tiempo ancioso — Hi pensoso — Con el que soy combatido, — Pensamiento departido, — Por partido — Que dezir apenas osso — Mi cuytado trabajoso.» La segona es presenta així : «D'estas cosas separado, — Desinado — Por mi pena, qu'entrenora — El plazer, he siempre lora — Que en un'ora — M'és un anyo conportado. — El mi seyer hi el mi stado, — Bien pensado, — Como so sin libertad — Dexat esto preguntat — Ni demandat — Se me syento relevado — Del bevir tan trabajado.» Que desitja saber d'ell, li diu; preneu el plaer en desplaer, trobeu goig en plor, amar en desamar, avorriu allò que més desitgeu : solament així trobareu el remei que cerqueu al vostre mal.

1461, febrer. JOAN FOGAÇOT, *Romans sobre la presó o detenció de l'il·lustríssimo S. don Karles, Príncep de Viana e primogenit d'Aragó, etc.; lo qual feu en la vila de Bruxel·les, del ducat de Barbant, en lo mes de fabrer de mcccclxi* — Si el notari Fogaçot va trigar dos mesos en saber la nova de la trista detenció del príncep pel seu propri pare Joan II, era que es trobava exercint el seu càrrec en companyia dels honorables micer Joan Dalmau e Francesc de Junyent, ambaixadors al duc de Borgunya i al comte de Flandres «per molts negocis concernents defensió, direcció e reformació de la mercaderia» pels cònsols de la Mar; l'Ambaixada va durar més de tres mesos, i fins molt avençat el mes de març, en ocasió de la lliberació del príncep de Viana, no va ésser de retorn a Barcelona. Aquesta obra (J 2, N 17, p 15; P. Jaume Pasqual, *Sac. Catalon. Antiquit.*, x, pp. 175-189, ms. de la Biblioteca de Catalunya) que, com a forma usual del romanç, segons les pràctiques de l'escola barcelonesa, porta algun text llatí al començament o a la fi de les cobles de vint versos rimats (no era fixat el nombre de versos per cobla en tots els romansos, havent-n'hi que consten de trenta quatre versos entre cada text llatí retret). Se'n conserven ara quatre textos, i aquest fet ens dóna idea de la importància que a la seva època degué obtenir aquesta poesia. Un dels textos (p 15) ens ofereix

un títol interessant : *La següent Obra es stada feta sobre la presó de l'il·lustre Senyor Don Karles, fill del serenissim senyor En Johan segon, Rey de Aregó, qui essent a Leyda, presoná lo dit fill seu e·l feu star pres al Castell de Morella; empró per los fels Cathalans fo desliurat de la dita presó; segons devall se segueix.*

Primer de tot, el poeta es troba sorprès de veure l'angoixa i el plor posseït de tots els estaments de la gran Barcelona, dient:

«Ab gemechs grans, plors e sospirs mortals,
Sentí les gents dolres per les carreres,
Places, cantons, en diverses maneres,
Los uylls prostats, estant com bestials;
Dones d'estat viu estar desfresades
Lagremejant e batent-se los pits,
Los infants pochs criden a cruels crits
Vaent estar lurs mares alterades.»

Pregunta als qui troba : «De quant ensá está 'xí Barcelona?» Però la gent amb prou feina li'n fa cas. Al fort del seu dolor encomanadís, tot ignorant-ne la causa, veu venir pel Born, amb «pas cuytat», una dona de negre vestida, portant brodades en la gonella unes lletres, «Lo mon Fama m'appella»,

«Sonava fort una soberga trompa,
Qui de molt luny se podia scoltar,
Pronunciant ço qu'ella deie clar
Cridant, ploran : "Apart, apart la pompa.
Poble devot, de gran fidelitat:
Pres és aquell qui feya per empresa
Lebrer umils, apartats d'altivesa,
Ab lo sant mot qui és tant divulgat:
Qui se humiliat exaltabitur.»

Recordi's bé el retrat miniaturat del qual hem parlat : té als peus el llebrer blanc i en cintes l'expressada llegenda. Informat En Fogaçot per la Fama, comprèn tot el que ha passat a l'infortunat primogènit Carles : tots li diuen que estant ben informats per curials seus:

«Qui veren com en Leyda feu la presa
Lo senyor rey ab furor molt encesa,
Qui certament és informat en fals.»

El primogènit, amb força pena, dóna comiat a tots els seus servidors, ells tot plorosos, escampen les males noves per tot arreu. Les coses van malament per Carles i no els podia sostenir. Mes

«No ·l lexá en tots aquests afers
Lo tant privat e volgut Vilarasa,
Qui per carrers, places, camins e casa
Sempre·l seguí, cullint tot lo procés.»

Tot seguit tracta de les diverses ambaixades trameses per la Generalitat i per la ciutat al rei i la reina per a obtenir la lliberació del Príncep, les respostes capcioses i dilatòries dels reis; fins a la darrera que, com les primeres, «cavalquen prest, tiren a grans jornades», van a trobar les magestats a Saragossa, i, contestant al rei quan els diu que ha trobat el seu fill en error,

«Replicant-li, suplicant virilment,
"Per gran que fos la filial ofensa
Major es molt l'alta reyal clemença."»

Per aquest extracte rabent pot considerar-se la importància d'aquesta obra poètica d'En Fogaçot.

1461, març. JOAN FOGAÇOT, *Obra feta sobre la liberació del dit Senyor Primogénit.* — Els cançoners (J 3, N 18) solen dur aquesta obra a continuació del Romanç precedent. Prenent l'autor per tema el text *Ecce quam bonum et quam joumdum habitavre fratres in unum* (Psalm 132) la inicia (que no consta sinó de seixanta quatre versos dividits en cobles) desenrotllant el tal tema:

«Infinits mals divisió ·n aporta,
Segons veem per clar experiment.»

En acabada l'exposició ho raporta tot a la presó i a la lliberació del príncep de Viana:

«Seguex-se donchs e no ·s pot impugnar,
Allá on és la hunió beneita
Cesen quants mals divisió maleyta
En l'univerç poria fer causar.
En nostre temps vists n'avem prou grans actes
Pel virtuós don Carles d'Aragó
Tan desitjat, detengut en presó
Contra statuts, libertats, leys e pactes;

Car crech ferm yo que lo mortal divís
Qu'estava' encés en la gran Barchelona,
Del principat mestresa e patrona,
No pensant may lo cors talment s'unís.»

Les ambaixades dels catalans «criden mercé a l'alta magestat», les quals amb virils paraules clamen «contra ·ls malvats consellant dit arrest». Per últim, la nova de la lliberació del «fill de paciéncia» detingut al castell de Morella, s'escampa per tota la terra. En Fogaçot, «per no fer enujós» el procés de l'entrada de Carles de Viana a Barcelona, se n'està i clou el curt poema, d'aquesta manera, per l'estil de com havia començat:

«Donchs, abitants de la gran Cathalunya!
Pus clar veeu quant' operació
Es proceint de vera hunió
Siam units, car de tal be no ·s lunya.
E pus que Déu tanta mercé nos fa
Que de l'anyell la presó [h]a rompuda,
Alegrats-vos, ab lengua no pas muda,
Cantem contents la gran Al·leluya.»

1459, 21 gener. JOAN BERENGUER DE MASDOVELLES, *Obra per la nova entrada en lo regne de S. R. don Johan.* — Aquest poeta, fincat a l'Arbós i a Vilafranca, que havem vist concorrent als consistoris de Barcelona, ens ofereix, ple de detalls curiosos, un aspecte oposat al del notari Fogaçot, perquè En Masdovelles va abraçar resoltament el partit reial. És clar que va trobar-se amb els béns confiscats pels catalans partidaris del primogènit i va deure favors especials al rei Joan, si hem de creure un fragment d'estrofa d'una obra inacabada (M 119) : *Confessió a Mon bon Rey e Senyor, del qual so hobligat*:

«A tu confés, mon bon rey e senyor,
Que m'as guardat muller, fills, persona
E ·ls de l'Arbós e mes a Terragona
Un m'as tengut, e vuy tenc com leyal...»

Es troba en dos estats l'obra que encapçala aquestes ratlles : M 164 (Masdovelles) i N 160 (Ateneu). El primer porta aquest interessantíssim epígraf explicatiu : «*La hobre devall scrita fiu jo, J. B. de Masdovelles, per la nova entrada en lo regne del S. R. don Johan; la qual presentí en la vila de Vilafrancha a 21*

Gener 1459, en la casa de Johan Terré, hun lo dit S. posava; Presents lo reverent mestre de Muntesa e de sent Jordi, lo fill del dit S., que era mestre de Calatrava, Don Pedro d'Urreya, Don Carlos, mossén Rebolledo e don Lop de Gurreya, fill de mossén Martí de Torrellas, e molts d'altres homens d'onor. La qual, aprés aguí llegida e presentada al dit S., lo dit mestre de Muntesa pres e torná llegir.» En aquesta composició l'autor presenta el país fortament dividit i com una fracció s'ha apoderat de la cosa pública a causa d'un defectuós procediment, obrint-la amb aquesta cobla:

«Regne divís és desolat, perdut,
E no apareix ajudat per Deu sia;
E so ve, part per mala triaria
Que lo pus fort ha sobrat o vençut;
E vuy las gens indispostas a be,
Seguint llur frau, fan la cosa poblicha,
Venint en mans de gent cruel, inicha,
Qui tot engan en mig de si reté.»

Tots els regidors són dolents, apartant-se de Déu no temen el «juy amaguat», i tracten «ab molta falsedat» «aquesta gent de mala vida». Que Déu hi ajudi, i el rei Joan castigui amb mà ferma,

«Permetent prest lo Rey just se regescha
E que·ls tirans consellers fort ponescha
En cort he bens e que la ma no·n lleu.»

Però que perdoni als justos, que són els servents del rei i que se'n recordi dels bons vassalls. En Masdovelles sol carregar els colors de la pintura de la societat. L'exemple de tan bon rei farà bons els que fins ara li eren esquius; no obstant el seu desig és que n'«age·l mon temença».

1460, desembre. JOAN BERENGUER DE MASDOVELLES, *Obra sobre la presó del Príncep.* — L'autor pinta el fet de la presó segons el punt de vista d'En Rebolledo o sigui dels consellers del rei. L'epígraf es presenta així : «*La obra devall scrita fiu en lo mes de dehembre any 1460, sobre la presó que feu lo senyor Rey en Johan d'Areguó de son fill don Carlos, príncep de Viana, en la ciutat de Leyda; la qual li trametí per mossén Luys de Vich que aquella li donó*» (M 165). Agafa la cosa d'aquesta manera:

«Quanta dolor ha passada lo Rey
De pendre·l fill e lo fill d'esser pres!
No crech ni pens per hom sia comprés,
Ni menys se trob per decretals ni lley,
E tan gran fet admirats fa estar
Los que l'an vist, hoyt ni hoyran.»

El poeta, sens dubte impressionat per la presó d'un fill pel propi pare, no troba remei sinó en Déu, però el bon cristià ha de prendre la millor part dels fets transcendents i recomana que «cadascú sia soplicador» al senyor sobirá i li demani mercè. S'adreça també el poeta al rei son senyor, procurant demostrar-li, amb tot respecte, que li convé deslliurar el seu fill, «E portareu los fets a segur port».

1461, gener? J. B. DE MASDOVELLES, *Obra tramesa al Príncep de Viana.* — El títol veritable (M 166) és més extens d'aquesta manera : «*La hobre devall scrita trameti, per lo dit mossén Luys de Vich, al don Carlos, príncep de Viana, fill del dit Senyor Rey d'Araguó, sobre la sua presó; la qual li fonch donada.*» — L'autor s'entreté a dirigir una sèrie de consells al primogènit, la majoria dels quals no li calien.

«Siau menbrant, de so ·us deu recordar,
Que es virtut qui stá ferm contre vici.»

La poesia no és gaire respectuosa per Carles, el príncep primogènit empresonat; l'autor li recorda que el pare pot disposar dels fills, els quals li deuen sumissió, suplicant-li que demani mercè al rei. Només es fa humil vers la fi, en la tornada:

«A vos suplich prengau de vostra ma
L'obre present, aquella corregint,
E no mireu en que vaig defallint
Mas al voler qu'en fer-la portat m'a.»

Veritablement el príncep, per les seves especials disposicions, estava en el cas de poder corregir l'obra d'En Masdovelles.

1461, gener? J. B. DE MASDOVELLES, *Obra endreçada a l'arquebisbe de Terragona, sobre la presó de don Carlos.* — A la fi d'aquesta composició es troba la nota vinent, curiosa com totes

les del poeta : «*L'obre demunt scrita trametí a Lleyda, per mossèn Bernat Calba, la qual dix doná al reverent arquebisbe de Terragona, a qui endressa, ab tot sia per tota Catalunya, e la missatgeria de lx. persones qui, per la deslliurança de don Carlos príncep de Viana, eran per anbaxadors al senyor Rey.*» Comença, com acostuma, amb una pintura desesperada:

> «Aquests grans fets perseguits fins avuy
> Crech comenssats a tracte de diable;
> Veig estar fan les gens ab cor mudable,
> Tement, duptant soptat rigorós juy.»

Tota l'obra segueix en un to semblant, excepció feta de la dedicatòria a l'arquebisbe de Terragona Pere d'Urrea, que és modesta segons volia el costum poètic.

En J. B. de Masdovelles té, a més de les quatre esmentades, set obres més encara de polítiques, totes elles inèdites; les esmentarem només, no sense fer constar que no n'hi ha una sola, entre tantes sobre la mort del de Viana (23 setembre 1461). «*La obra devall scrita fiu a Vilafrancha en lo juliol de l'any 1461, dreçada a la senyora Reyna, sobre la concórdia que tractá e fermá per lo S. R. ab los Consell de Catalunya, e per semblant per la treva concorda entre lo Reverent bisbe d'Urgell e lo comte de Pradas.*» («Vostre renom, per fets publichs e certs Complits fins vuy ab virtuosa fama» [M 168]). — «*La hobre devall scrita a xxij. de gost any 1464 assí en la ciutat de Terragona a mon Rey e senyor, per la grácia de Deu Don Johan, presentí jo J. B. de Masdovelles, presents ma senyora e Reyna, l'archabisbe de Çaragoça don Alfonso d'Aragó, fills del mon Rey e senyor, don Anrich, infant nabot, don Lop d'Urreya e don Pedro frares, mossén Rodrigo de Rebolledo, don Loch de Gurreya, don Mateu de Muncada e molts altres barons, cavallers e gentils homens. E la dita ma Reyna e senyora, l'obra aprés seguent d'aquesta*» (M 169). «Si la fe fos per los tots be tinguda» (la cinquena cobla, tractant de Pere de Portugal, comença : «Pedro vengut sa vergonya percassa»). — Obra endreçada a la reina (M 170). «Vostres grans fets, senyora virtuosa, Se mostren clar per les obres que n'ixen». — «*La obre devall scrita, presens mon Rey e senyor e ma Reyna e senyora e molta*

gent d'onor, en les festes de Nadal de l'any 1465, a don Ferrando, primogénit fill dels dits mon Rey e senyor e ma Reyna e senyora, presentí a ssí en la ciutat de Terragona» (M 171). «Omilitat, principi de virtut E d'altres fets, Deu soplech ab vos sia.» — «*L'obre devall scrita al S. príncep, aprés desberetat don Pedro de Portogal a Calaf en lo febrer de l'any 1465*» (M 172). — «Senyor príncep, pus tal comensament Permés ha Deu agau servint altesa, E percurant repós a la vellesa Del pare bo e Rey molt excellent.» — «*L'obre devall scrita fiu en lo mes de juliol any 1467 com lo duch Johan fonch a Barcelona, presentada a mon bon Rey e senyor, que Déu guart*» (M 173). «Cuytau, senyor! per fer a Déu servey E repós dar a gent de bona part, E sabreu com en Johan, duch castart, Será ponit com trencador de ley.» El duc de Calàbria, fill de Renat d'Anjou, va entrar a Barcelona, com a lloctinent, el 31 d'agost. — «*De Feeltat, en febrer de l'any 1464*» (M 174). «Feeltat vol amar la Senyoria, Al parer meu, tement tostemps aquella.» Té una cobla anunciant càstigs per «Tots los traydors qui an la fe jequida E son al Rey ab armes vengut contre». L'obra va endreçada «A vos, senyor de Sent Jordi e Muntesa, Mestre valent e cavaller humà, Per corregir, si ·us plau, la vostra má. L'obra tramet, per qui será entesa».

1461, posteriorment a 23 setembre. GUILLEM GIBERT, *Complant fet per G. G. en la ciutat de Barcelona sobre la mort del primogénit d'Aragó don Carles.* — Una mà posterior va escriure-hi seguit «*Obra encadenada solta*». A la fi de la complanta (J 4) es llegeix la nota de la mort del príncep : « *A23 de satembre, festa de Santa Tecla, reté sa ánima a Déu omnipotent lo príncep don Carles, de gloriosa memória, en lo palau real de la ciutat de Barcelona.* — «Ab dolor gran e fora de mesura Vull jo dir part d'una molt trista sort.» Fa saber els darrers moments del príncep de Viana, com recomana el seu fill a la ciutat, com es despedeix de tothom, com fa la mort d'un sant, la llàstima que fan els seus fidels cortesans; «els clergues, les donzelles, els infans». «Gran pietat a tots és desplasent Era molt més als faels cathalans», car «morta és la sancta ovella». Abans de les tornada i endreça prou conegudes, és aquesta la darrera cobla:

«Jhesús beneyt e rey tot poderós,
Donau conort, mostrau de lum carrera;
Jhesús beneyt, morir volguist per nos,
Donchs en tot be demostra ·ns la sendera;
Jhesús beneyt, volgut no ·ns has lexar
Lo Karles bo qui era nostra guia,
Jhesús beneyt, no l'has dexat regnar
Perque rey sant algú no ·l merexia.»

Com a punt final d'aquesta poesia que n'hem dit patriòtica, caldrà esmentar de passada un gènere de comiats polítics. Un cavaller, que serveix a un senyor, se'n desix per suposats agravis rebuts i comença a anomenar aquests de vegades amb cert luxe de detalls que es cercarien en va documentalment fora de l'obra literària, plena de color. No en coneixem sinó tres, però cada un d'ells té una valor literària pròpia. El caràcter sobressortint és la vigoria, fent-se retrets, i els mots forts ixen a flor de llavi del poeta.

I. La primera, de la qual és difícil establir-ne les dates, podria tractar de la lluita fratricida entre Jaume II d'Aragó i Frederic de Sicília o de la reconquesta de l'illa per Martí. Els fets retrets tots es refereixen a Sicília : setge de Palerm («Denant Palerm sanch de mon cos hi resta»), de Trapani («Ves Trapena anant tot dret vogant»), de Marsala (del castell d'Agosta). En 1287, Balzo va apoderar-se del castell d'Agosta per Carles d'Anjou, intentant un desembarc a Marsala; Jaume, rei de Sicília (1286-1291), va reprendre Agosta i el seu castell. Durant les lluites fratricides de Sicília en 1360, nou setge i presa del castell d'Agosta per Frederic. Pel que es refereix a setge de Palerm no en recordem d'altre que el que En Martí, duc de Montblanc va posar-hi, prenent-la, en nom de son fill Martí, rei de Sicília, en maig de 1392. Per interpretar i datar aquesta poesia, ha de tractar-se de fets de Sicília per un rei que ho hagi estat després d'Aragó; això només concorre En Jaume II i En Martí. El poeta, però, ha d'esser del temps de Martí d'Aragó, perquè, respecte de fets de Sicília, es refereix a fets passats (abans de succeir al seu germà Joan I d'Aragó). Diu així : «Cridat m'avets, senyor, com a trixaire, So qu'anch no feu ne fera vostre *fraire;* De qu'eu volgra que fossets emperaire Per mos servirs, los

quals vos vull retraire.» Aquesta és una obra en la qual el cavaller-poeta pren comiat del rei d'Aragó, servint-lo després d'haver abandonat la cort del rei Joan (I de Castella?, 1379-1390, que era cunyat del reis d'Aragó Joan I i Martí per haver esposat llur germana Leonor, 1375-1382; «La noble Cort del bon rey en Johan Lexí per vos, e serví ·us be hun an.»)

«Rey d'Aragó, ab tota ma desferra
Eu prench comiat e lex la vostra terra,
Rey d'Aragó!»

En l'estat incomplet en el qual aquesta obra ens ha pervingut (j 3) forma nou cobles de quatre versos amb el bioc «Rey d'Aragó»; els danys soferts servint al qual no ha conseguit sinó desenganys, les ferides rebudes, són fets expressats amb força, els versos són precisos, clars, tallants.

II. Inèdit és un comiat d'En Guillem de Masdovelles (M 94) dirigit contra Mossèn Guerau de Cervelló:

«Mossén Guerau de Cervelló molt noble,
Governador de moltes gens e pobles,
Per vos ho dich, maldizent la carrera
Per hon yeu may seguí vostra bandera.»

Maldiu el primer dia que ell i els seus entraren al seu seguici, recorda que per culpa del seu pare varen cremar-li la casa («malegesch lo jorn que·l meu repayre Cremero tot per fayts de vostre payre»), i continua:

«Retrayts vull fer, jats que lo dir me pesa,
Que·us ay servit, aymat e cartengut,
E man trebalh ay per vos sostengut
Llay holtremar, sofrint mals e despesa;
E z enquer may, en cesta nostra terra,
Saubets que mis tots mos frayres en guerra
Domey per vos, e d'altres n'i metia.
Per bon voler e z amor que·us avia.»

Dirà la seva descortesia, que ha mostrada part en contra el poeta «Ab un vilá exits de conversia E, per que mils sia cauza provada, Vos li avets cavalleria dada De vostra má». Després de la tornada hi dedica aquesta endreça:

«Del meu comiat say que no ·us darets cura,
E z yeu de vos perdre no·m don rencura.
Mossén Guerau, mas tarda recordança
E tart penadir me fan viur' ab pesanza.»

Sabem que En Guillem serví a Sicília amb En Martí d'Aragó al setge de Catània; per aquesta obra ens consta que també va estar-hi («Llay holtremar»), a les ordres d'En Cervelló.

III. Posem aquí una llarga composició que si no és pròpiament un comiat en té tots els aires. Es troba no més en P 162, havent estat publicada i estudiada per En Milà. L'obra consta de vint-i-nou cobles, i l'autor, començant a cadascuna per «O tu, traydor», pot dir-li a la darrera haver-lo nomenat «traydor per xxviiij. vegades». Resta un acabament d'epígraf així : «... *nebot fra Ramon Roger d'Erill, comenador de Berbens, del orde de sant Johan de Jherusalem, lo qual deya que li avia emprenyada una filla, monge del monestir d'Elguayre.*» Els que havien vist sencer el títol (abans que el relligador del cançoner l'hagués retallat), diuen que l'autor era Arnau d'Erill, però En Milà expressa els seus dubtes que els enemics fossin oncle i nebot, perquè en ell Arnau denigra els parents de Ramon Roger, però que, per altra part, es dol d'haver-lo armat cavaller (fet que podria indicar parentiu i ésser cap de casa). En Ramon Roger va tenir la comanda de Barbens de 1412-1418, però en 1413 va ésser present a Rodes, fet que constata el seu enemic poeta («C'om ditz aicesta dança Dins en Rodes e z enquer en Costança, Per tot lo món te cridaran 'No fuges!' Pus de mal far no veu hom que t'enuges»). Una de les moltes invectives que li endreça és aquesta, que, seguint el fragment del títol, deu ésser el fonament de l'agravi:

«O tu, traydor! mal guardit ta comanda,
E les dones que son dins en Alguayre
Tu t'est desdit, e no t'i dones guayre.
Tal por aguist quant ausist la demanda
Que·t dech l'altr'ir aycell En Masdovelles,
No·t plagué gens auzir aytals novelles
Quant te remí cors a cors de combatre,
Judes malvat! perque·t lexés abatre.»

Aquest Masdovelles no pot ésser altre que el famós Guillem (precisament l'autor del comiat senyalat en II), probablement

fill d'En Guillem, justícia de Morella, i una germana del qual (Costança de Masdovelles, 1415-1421) era Prioressa d'Alguaire per aquests anys. Entremig, l'enemic de Ramon Roger d'Erill retreu alguns fets o personatges interessants («be sabs que onze meses Hach a Totssants que·m prengués nostre scorn ..... coranta e dos jorns Haguist complits per anar vuyt jornadas... ¿e com poguist donar Per sospitós lo príncep de valor? ..... Car jo ·t promet que·t seguiré dins França, Perçó com han molt millor la usança De fayt d'armes mostrant cavalleria ..... Quaranta jorns vull per far mon camí ..... bé sabs qu'En Ferriol T'a ensenyat mant bel colp e repich, Mas lo teu cor flach, covart e manich (enich), No ·u ha sofert com ne vesés un vol Dins lo palays de la flor Margarita ..... No est gosat exir de Barcelona... tan bell arnés avias, Mas ges perçó no ·y trobaves guasany, Si be del tot lo bon mestres N'Armany ab gran valor lo t'obrava tot dies; Mas tan no fech per que tot no ·t fegís; En tot un any no t'agren a París Tan ben armat ..... ni vergonya ni por Si no ·y guardé lo marit de ta sor, Tu li faras ço que fas als parents,, Jo ·n sé ben tres de qui ·s trufen les gents ..... Tota bondats has lexada derrer, Ara ·m pinet com te fiu cavaller, Ple de viltats e z exorch de tots béns, Si fossen bons mort t'agren tos parents... Tu no te·n sents ni ous la gran remor Que les gents fan detrás tu e rialles ... si lo Mestre ·u sabia Com est traydor, certes no pens ni creu D'ací avant tu portasses la creu ..... per spay de un any De mes en mes, te don cerques la plaça ..... tu puts a bona gent Jo ·t dich traydor e no n'has sentiment ..... no men lo rey en fet d'armes ne guerra, Per un traydor se pert molt gran desferra E·n venen dans e trop ocasyós. Si ·l gran senyor vol traydor ni l'abraça Al pus leyal mans e peus enbaraça E fay tornar sovint de blanch en groch; Guart-se lo rey d'aver scach per roch!... T'apell traydor en aycest pauch coern ..... Mas eu no puch traure tu d'Aragó, Romanrás say, mulás desvergonyit! Morta se·n fos cella qui t'a parit»).

La legió de poetes que hem procurat anotar fins aquí i en els precedents capítols com formant l'escola poètica de Barcelona duia en si mateixa uns gèrmens de destrucció, de com-

plicats aspectes, que acabaren per reduir-la a no res a les darreries del segle xv.è És clar que la poesia escrita en català va continuar durant tot el segle següent, però així com els poetes que s'agradaven de promisquar obres catalanes i castellanes procuraven adaptar les formes peculiars de cada escola en mudar de llengua, més tard és la prosòdia i tot castellana que s'adopta. Si a la primeria pot dir-se que els poetes de Catalunya influiren en els de Castella, és el cert que més tard foren els poetes catalans els influïts. A això hi contribuí en bona part el crèdit literari de València, la decadència política i industrial de Barcelona i potser la presència de poetes castellans a la nostra ciutat. S'ha de constatar, però, que alguns poetes castellans eren de tot temps coneguts dels d'aquí i que les citacions de fragments o d'un vers no són rares en els nostres cançoners; però des de mitjan segle endavant ja sovintegen obres senceres observant-se que cada dècada amb més intensitat els nostres es deixaven anar més en escriure en llengua castellana. Encara més, la cort literària d'Alfons el Magnànim a Nàpols (a la qual vàrem veure que acudia En Lleonard de Sors), més endavant la del príncep de Viana a Barcelona; els personatges importants com el comte d'Oliva i el marquès d'Oristany, la de Germana de Foix a València, als quals magnats s'acostaven els poetes, s'ha de dir ben de pressa que deixataren a poc a poc la poesia escrita en llengua catalana, per més que, com se comprèn, sempre s'hi continuava escribint alguna que altra obra important. A València mateixa els concursos devots continuaven fent-se i les impressions les divulgaven. Els nostres cançoners dels últims temps, com són el Jardinet d'Orats (X) de la Universitat de Barcelona, el del marquès de Barberà (S), el de l'Ateneu (N) i el de Nova York (T), i alguns fragments de París (Q i R), ens ofereixen prous textos poètics que no deixen lloc a dubte. No solament s'assagen a poetitzar en castellà En Pere Torroella, sinó també, En Joan Berenguer de Masdovelles, En Lleonard de Sors, el comanador Estela de Barcelona, Mossèn Avinyó, En Romeu Lull, i, el que és més notable, es copien obres de Joan de Mena, de Joan Rodríguez del Padrón, així com les respostes a la invectiva d'En Torroella contra les dones escrites

per Gómez Manrique i el Ropero (Anton de Montoro, dit el Ropero de Córdoba); també es conserven cançoners completament castellans escrits per mans catalanes, que es delaten ara per la forma, ara per l'ortografia *(ny, ç* i no *ñ, z,* absència de *rr* perrunes).

Varen ésser molt de moda les cartes literàries sobre estats i qüestions amoroses en estil retorçat. Ja portem esmentades les de Francesc Ferrer i Pere Torroella, n'hi han també d'En Francesc Alegre i d'En Romeu Lull, entre altres. Aquesta moda, que potser era més general (vegin-se les que hem dit tractant del Príncep de Viana), a Barcelona se'n deia «stil de valenciana prosa». La ingerència d'obres de Mossèn Roiç de Corella en el Jardinet d'Orats (X) escrit aquí per mà d'En Narcís Gual (1486), imitat per diversos barcelonesos que es segueixen i n'imiten les frases i la impressió feta a la nostra ciutat del *Carçre d'amor,* de Diego de San Pedro, traduïda «en stil de valenciana prosa» per Bernardí Vallmanya (1493, Rosenbach); i alguna que altra impressió d'autor català en el qual es fa constar aquest estat de prosa, imbuïda de classicisme (Ovidi) portat a l'extrem, la fan veure clarament.

Al mateix temps, existien poetes fàcils a Barcelona com per exemple En Romeu Lull. Els seus conceptes són confosos, però els seus versos són força ben construïts i les obres les escriu amb una facilitat sorprenent, que sol ésser la qualitat sobressortint de l'escola de València, tant en el seu aspecte savi (Corella) com en el seu aspecte quasi vulgar (Bernat Fenollar, Jacme Roig); és cosa sabuda que aquest caire darrer va guanyar no tan solament a la poesia amorosa i sabent, sinó a la devota que va anar degenerant fins arribar als goigs d'En Miquel Ortigues. Tornant a Romeu Lull, si bé en la seva producció hi dominen les poesies catalanes també n'escrivia, amb la mateixa facilitat, de castellanes i d'italianes. i àdhuc té una cançó en quatre llenguatges. Encara, però, acostuma tractar d'alguns fets precisos : «*Laors del Illmo. S*[or]*. duche de Calabria, en Castellan; Resposta de Romeu Lull a tres cobles del S.*[or] *compte de Oliva qui més loaria e millor la S*[ra]*. na Francina Rossa, metent-hi per joya un diamant, responent per los mateixos rims*». Aquest és, sens dubte, un rebrot del Consistori literari escadusser

de decadència. El mateix poeta té una obra interessant, intitolada *El Consistori d'Amor*, escarnint un Consistori judicial, en el qual apareix una gentil col·lecció de dames del seu temps de les quals fa l'elogi, que anomenarem : dona Castellana de president, Na Bastida fa de canceller, la vídua Na Ribes fa de vice-canceller, la dama Na Rebolleda de regent, d'advocats la vídua Tagamanent, Na Valls i Na Dionís Miquel, d'algutzirs Na Berquer i Corbera Caramany, de proponedors Na Sepmanat i Na Vilademany, de jutge d'apel·lació la comtessa Lulla, d'uxers Na Boschanes i N'Almugàver.

De tot temps, sobretot des de la segona partida del segle XII.è, els trobadors de la bella època eren afectats a tençonar, ja sia entre el poeta i la seva dama, ja sia entre dos poetes; aquestes tençons solen aparèixer, en col·lecció a part, plegades a la fi d'alguns cançoners. Citarem, per record, aquelles en les quals intervenen trobadors catalans : entre Aimeric de Peguillà i Guillem de Bergadà, Pere Galceran [de Pinós] i Guillem de Bergadà, Guerau de Bornell i el rei d'Aragó (Alfons I de Barcelona), Huc de Mataplana i Ramon de Miraval; de vegades entren tres o quatre trobadors; altres cops responen uns poetes a altres : recordi's, ja dintre el XIII.en segle, com el rei Pere el Gran d'Aragó s'adreça al seu poeta Pere Salvatge, i com li responen, intervenint-hi, a més del propi Pere Salvatge, que hi era obligat, el comte de Foix i Bernat d'Auriac.

Els nostres poetes seguien el mateix costum. N'hi ha que debaten entre l'autor i la seva enamorada, o entre Amor i el poeta, o fan dialogar el cor i el seny, el cor i els ulls, l'honor i l'amor. Però és dels veritables debats o qüestions que parlarem ara, i solament, com es comprèn, dels segles XIV.è-XV.è, que és quan es forma i es desenrotlla, com hem vist, l'escola poètica de Barcelona; mes, així com entre els trobadors, tant els partits o partiments com les tençons, rara vegada sobrepassen les proporcions del vers o de la cançó, els seus imitadors de l'escola de Barcelona solen ésser força més extenços, llargs. I no poden ésser imitadors dels poetes, un xic pesats, de l'escola de Tolosa (en la qual són rars els debats), sinó en la forma i procés de la

judicatura que davallen directament, aquestes sí, de la Sobregaya Companhia.

Citarem quatre tençons catalanes de la bona època (1370-1430) i quatre de la decadència d'aquest gènere (1430-1490). Aquesta classificació de dates i d'èpoques és, com totes, un xic arbitrària: l'examen atentiu d'obres d'aquesta mena ens hi ha conduït sense cap intent de teoritzar, per això. D'aquestes tençons la I és molt coneguda per haver estat publicada dues vegades i estudiada els poetes per En Milà; les II, III i IV són inèdites, malgrat ésser prou importants.

I. Entre els anys 1370 a 1380. *Questió entre lo* VESCOMTE DE ROCABERTÍ *e* JACME MARCH, *sobre lo departiment de l'Estiu e de l'Ivern* (G 1, P 74 sencera i N 15 final). — L'epígraf del cançoner de Saragossa apareix així : «*Tançó moguda per lo vescomte de Rocabertí a Jacme March.*» En Milà, en havent retret els principals fets de tres Dalmaus de Rocabertí (pare, fill i nét) diu que el vescomte Dalmau fill és el mateix al qual En Joan de Castellnou, a pròpia requesta, va dedicar-li el Compendi (vegi's el començament de la terça partida, E 15 «Ací comença la 3.ª partida del Compendi, hon son contengudes algunas definicions e altras causas pertanyens a la Art de Trobar, fayta a gran del·liberació la present obra, segons nostre poder, las Leys del Guay Sauber seguén; *fom requests ab gran instáncia* per lo dit noble En Dalmau de Roquabertí, que deguessem dir e declarar les definicions e·ls mandaments de Trobar ..... per que fo atrobada la Gaya Sciéncia...»). Joan de Castellnou havia d'escriure el Compendi abans de 1341, data en la qual fa la Glosa al Doctrinal el seu conterrani Ramon de Cornet, que l'havia redactat en 1324. Les dates que sobre aquest Dalmau de Rocabertí reuneix En Milà es refereixen a l'any 1362, en què va entrar a Castella amb Du Guesclin, combatent contra el seu propri rei En Pere, en la guerra dels dos Peres. Sembla que alguns fets que es refereixen al Dalmau (nét) poden referir-se, també, al segon Dalmau (fill), estant en Sicília. Aquests fets s'han de precisar encara. Tant pel que es refereix a les absències del vescomte, com pels de la vida d'En Jacme March, que portem establerta al seu lloc, suposant-lo regraciat amb Pere

de les Cerimònies, senyalem per aquesta obra les dates posades abans del títol. És el vescomte qui enceta el debat proposant a Jacme March («Mossén Jacme, si ·us plats vullats triar Dels dos partits qual millor vos parria») que li respongui si s'estima més l'estiu o l'hivern («Gran calt o fret qual que mays vos playria, Qu'en vas mon cor eu be say qual pendria») i comença la seva cobla de nou versos en dues soles rimes *(ar, ia)*; totes les respostes i replicacions d'ambdós tençonadors i les del rei En Pere que sentencia seran idèntiques, això és : tretze En Jacme i el vescomte (perquè aquest darrer comença i acaba nomenant jutge al rei, tal com havia proposat En March) i tres cobles del rei En Pere de les Cerimònies, que solen dur els títols següents: *Lo Rey*, *La sentència* i *La condemnació de l'hivern*. Cadascú dels competidors defensa bé el seu punt d'una manera prou enginyosa; usualment les cobles tenint dues parts : una en la qual es posa en ridícol el que l'anterior ha dit lloant la seva estació, l'altra en la qual el poeta exposa les parts plaents de l'estació que li agrada. El rei, en lloar l'estiu, aixeca En Jacme March, i condemnant l'hivern, condemna «el vescoms qui ·l volets raysonar, E qu'en est any vos no dejats menjar Sinó aglans, castanyes, raravia; Fíguens, melons ne préssechs no ·us daria».

II. 1386. *Tençó feta entre* JACME ROVIRA *e* BERNAT DE MALLORQUES *l'any mccclxxxvi*. — Es troba solament en Hª 138, essent inèdita. D'En Jacme Rovira no se'n coneix sinó una altra obra «en lahor de virtuts»; respecte a En Bernat de Mallorques (com hem demostrat en un altre llibre en el qual figuren tots els poemes collectius), té una obra famosa «*Cercats d'huymay*» que es troba en diversos mss. sota el nom de Bernat de Palma i del Mercader Mallorquí, car és una mateixa persona. En la present tençó En Jacme Rovira fa al seu company, el mercader-poeta de Mallorca, aquesta proposició : coneix dues donzelles («Sényer Bernatz, dues poncelhes say») i dos donzells o escuders, que encara no havien pres la cavalleria, cosa que vol indicar que es tractava de dues parelles de la primera jovenesa. No ens consta si els propris poetes eren també joves ni si eren cavallers, però no encara caps de casa, perquè ni en el títol ni entre els poetes no es donen altre tractament que el

de Sènyer (En Bernat només adreça un sol compliment a Jacme, això és : «Jaymes ysnelhs», com si li digués actiu, prompte). Però, deixant aquesta digressió, anem al cas : Un donzell ama a una donzella i no és gens correspost per ella; l'altra puncella està molt enamorada de l'altre donzell, el qual no n'hi fa cap cas. Que respongui En Bernat quin dels dos donzells és millor servent; el poeta mallorquí li respon molt de pressa que més val ésser estimat que no pas estimar («L'escuder gay complitz de gentilesa, Pus qu'elha ·l vol, sembla·m que z elha ·l play»); és clar que En Jacme Rovira defensa el donzell que ama («Si los joyelhs d'Amor vol haver may Ferms e leyals, deu star ab gayesa»), a més, ja és cosa sabuda que la constància romp tota resistència («E no curant, si be·s mostrará dura, Car ab trebalhs grans venç afany examén»). Només amb sis cobles de vuit versos (abba, cddc), totes seguint els mateixos rims de la cobla de plantejament de la qüestió, com sempre havia estat costum i hauria continuat encara si no ens haguessin estroncat la vena dels rims una mica massa subreptíciament. Cadascú acaba proposant jutge de la tençó, no un company respectat, sinó els mateixos mantenidors del Consistori de Tolosa, que és una altra particularitat notable d'aquest debat. És sensible que per les grans llacunes dels manuscrits conservats a l'Acadèmia de Tolosa, per la segona part del XIV.en segle, s'ignorin els noms dels set mantenidors de l'any 1386. En Bernat parla d'un tal Mossèn Ramon Galvarra, que té «bon entendimen». Podria tractar-se d'un altre Ramon Gabarra de 1386, com el que va ser-ho en 1355? Qui devia ésser? El fet és que consta la «*Sentença donada per los Jutges, ço és, los vij. mantenidors de Tholosa, lo jorn de Santa Creu de May, ab la qual fon condempnat Bernats*». Aquests fan la seva judicatura amb tota solemnitat, en noves rimades, com és ús i costum en tota sentència:

«Nos Jutges per vos elegits,
Vostre procés vists e legits,
Haút consell de grans senyors,
Cavalhiers, burgués e doctors
Sperts en la Gaya Sciença
(La qual als fis aymans agença)
E sisens en part tribunal

Ins la maysó comunal,
On s'era nostre Jutgamen,
Fasén dretxura dretamen
E'ls sants Avengelis denan,
Ab nostres mans dretes senyan,
Nostres hulhs vesen equitat...»

Demóstren, tot seguit, la manera d'entendre «l'àmor leyal» talment com l'havia mantinguda En Jacme Rovira, la condemnació d'En Bernat; la data cal copiar-la:

«E per ço la sentença dam
E z en les despeses condempnam
En Bernat, car ha mal trasit,
Axí vos havem difinit
Vostre procés al Consistori,
Devan les gens notori.
Dades foren al mes de May,
Lo jorn que l'auzel son gay,
En l'any de Deu mil e ccc.
Ladonchs corrien certamen
Afigint-hi vuytanta seys,
Sapiatz, ni mes ni menys.»

III. 1410-1425? *Tençó moguda per* GABRIEL FERRUÇ *a* GUERAU DE MASSANET. — En altre ocasió hem tractat d'En Gabriel Ferruç o Ferruix, tot parlant de la poesia patriòtica. En Guerau de Massanet és conegut per una altra obra amorosa i per un *Letovari* que li dedica Fra Joan Bacet. Ara bé : sinó tenim dates per a fixar els poetes d'aquesta tençó, En Bacet en té una de datable, el *Plant per la mort del reverent cardinal de Tholosa*, el qual personatge (Pere Ravat) va finar trobant-se a Barcelona l'any 1417. Però, a més dels dos tençonants, intervenen dos jutges : En Ferruç elegeix jutge En Jacme Ripoll i En Guerau de Massanet vol que se li adjunti En Joan d'Olivella, el qual, no podent assistir al judici i sentència per trobar-se en l'entremig que té la vegueria de Tàrrega, delega el seu vot a En Jacme Ripoll. L'escriptura de tot el cançoner H^a H^b (amb excepcions més modernes ben comptades), l'estil de les obres, l'època dels poetes coneguts i les poesies datades; tot porta a creure que no presenta cap poeta posterior al primer quart del XV.^{en} segle. No obstant el Jacme Ripoll és poeta conegut del cronista Pere Miquel Carbonell (1434-1517) i aquest sol fet

trasbalsa tota teoria que pugui establir-se sobre la lletra del ms. Podria creure's que En Carbonell era de mitja edat quan va reunir les notes seves llatines sobre homes il·lustres catalans que havia conegut i dels quals fa l'elogi. En Ripoll podia ésser vell quan va tractar En Carbonell, però, en judicar diu que per experiència sap què cosa són armes i sobretot coneix bé el que són lleis; en triar-lo per jutge les dues parts no degueren pas triar-se un poeta de primera volada. Sinó els jutges un dels tençonants, En Ferruç, és autor d'un *Plant a la mort del rey En Ferrando en persona de la Reyna* que ja hem es mentat: aquest fet ens el posa en 1416, i aquesta data lliga amb tot l'aspecte del cançoner. Ja és hora que expliquem la tençó. Al principi gasten cortesia, seguint el debat la perden desitjant-se mal l'un a l'altre. En Ferruç li fa així:

> «Amich Garaus, en cuis fis pretz s'agença,
> D'aycerts partits, s· us play, vulhats triar;
> Qual volrets mays, e que m'o diatz clar:
> *Bandos* ho *playts*; e, ses nulha valença,
> Hagats seguir tostemps de vostra vida
> La nuyt e·l jorn del vostre argen gastan,
> Car ja saubets c'om fa viure poxan
> Lo florí groch qui a cascú nos crida.»

En Massanet, corresponent a la invitació «Per qué no deig lo partit refusar» ..... «Dels dos trebalhs hay compresa la mida», pren el partit per la guerra, a fora plets! («E vos, amich, pledejats tot un an, Qu' yeu anar vulh ab l'espasa febrida»). Li respon En Ferruç, que ja comença planyent el seu amic que haurà de correr qui sab les terres, tranuitar, rebre ferides, mentrestant que ell seguirà «tostemps mon gentil play menant». En deu cobles s'expliquen moltes coses en defensió dels bàndols o del pledejar; rebaixant de passada allò que li agrada al contradictor («E vostr' onor será fort scarnida D'algun arlot que z haurá fayt son dan Pel vostre playt, e dará ·us ab son bran Tal, que·l servelh fará del cap partida» ..... «Lo meu just plet, e vos bandolejan, Perdretz lo cors ab dolor infinida»). Però, tot seguit s'exalten, en acabant. En Massanet fa : «Mala sots nats que l'arm' aurets marrida Pels sagramens falsos que 'nats tractan...»; però En Ferruç li respon : «Be foch mal punt lo jorn que fes na-

xença» ..... «Tan desonor d'on resebech son dan, Qu' ab grans assots e 'b trompeta sonan a rosegons...» En tals termes no pot haver-hi avinença; per això decideixen fer l'elecció de Jutge, En Ferruç triant Jacme Ripoll («Per jutge vulh, per ço que 's molt poxan, *Jaymes Ripols*, tota favor jaquida»), a En Massanet li plau l'elecció però vol que se li adjunti En *Johan d'Olivelha* («Lo jutge ·m play de la vostra partida Mas per adjunt li donaré·l presan, Qui ·s fay nomnar d'*Olivelha Johan*»). En Ripoll es coneix que es prenia els encàrrecs d'una manera seriosa: per escriure i fonamentar les seves judicatura i sentència li calen dos cents setze versos, la tençó que li havien sotmès per judicar no en contenia sinó noranta entre tots partits; és cert que aquesta era en decasíl·labs en dos hemistiquis mentre que la sentència d'En Ripoll era, com sempre, en noves rimades; però es dóna el cas que la sentència és força més llarga que tot el procés de la cosa judicada. Si bé és cert que En Ripoll maneja les noves rimades amb certa facilitat, s'entrega algunes vegades a uns ripis vergonyosos que sortosament no s'acostumen trobar entre els nostres poetes. L'epígraf és així en el cançoner únic que el porta : «*La Sentença qui fo donada sobre la questió o tençó*». Comença d'aquesta manera:

> «Pausatz s'es us partitz
> Denan me, en scritz,
> Entre dos tensonans
> Qui, ab sentences grans,
> Han lurs debats stretz.
> Cests es En Massanetz
> Per sa part defendens,
> E z En Ferruç agent
> Es l'autra per sa part.
> E per ço car celhs art,
> Qui es per a lonch temps,
> Vulh-los dar endessemps
> Sentença juridica,
> Segons huy se pratica
> En la nostra edat.»

Després d'invocar el sagrat nom de Déu que l'il·lumini perquè doni bon judici, diu : «Procesch en ma Senténca Segons que ma sciénça Pauca, vol e z ensenya; Perçó que mils s'empenya Xascús a fayts gentils, Segons los gays stils Del veray tensonar, E que

de praticar No sia ges sadolhs». Retraurem només l'entrada a la Judicatura i el fet d'En Joan d'Olivella : «D'on yeu *Jaymes Ripolhs*, Jutges de la tençó, Ab l'onrat companyó *En Johan d'Olivelha* Absent per la novelha Vegueria que té De Tárrega, d'on sé Que·z mot fort occupatz; Sos vots á-me donats Per luy e son conselh De veure lo procés.» Ell es reconeix pràctic en tot allò que es debat («Dels esperiments grans Qu'en temps passat n'ay fayt, Com de manar un playt Say lo prosesimen; De bándos examen Trestot quan dir-se pot»). En acabat de moltes disquisicions, en les que no sabem millor retrobar l'ex notari o el professor de jurisprudència o l'aplicador de les Flors Tolosanes; l'argument principal, però, consisteix en què dels bàndols en prové la mort i la desolació general en un país; de pledejar no en devalla la mort i son només dos que en poden rebre les conseqüències, i els jutges solen deixar de banda tota qüestió i fallen sàvia i legalment. Per consegüent, entre bàndols i plets, el pledejar és un mal menor. Es veu, doncs, que En Massanet perdrà; el càstig, un xic humorístic, és aquest: «La Sentença vulh dar Gasanyada per fi : E z En Massanets, qui Ha mal dreyt mantengutz, Yeu vulh sia pendutz, Si males obres fa, Que be li estará.»

IV. 1415-1430. *Tençó moguda per* En Gabriel Moger *contra* En Gabriel Ferruç, *stant en Mallorques, per les dones de la dita Ciutat.* — Segons documents publicats, hi havia a Palma un Gabriel Moger, pintor, del qual se'n conserven contractes firmats entre els anys 1415 al 1438. No tenint prova en contra, i convenint a l'època d'En Gabriel Ferruç, creiem que En Gabriel pintor i el poeta són una mateixa persona. Aquesta original qüestió entre els dos Gabriels ens fa saber que En Ferruç, segurament català, tenia procura a Palma. En Moger comença la tençó amb una cobla capriciosa que dóna peu a les cinc que la segueixen. No hi ha jutge ni res acostumat; ambdós tençonants, van exaltant-se fins que a la fi, s'envien mutualment a passejar. El procurador defensa un seu amic de nom Guillem, del qual fet (la importància del qual mai podrem escatir) posa en tal estat les dames de la ciutat de Mallorques que intenten d'En Ferruç fer-ne un màrtir, cal confessar que d'un martiri

nou, a cops de tapí (a tapinades, o de sabates); abans serà preferible donar sencera la primera cobla.

> «Seny' En Ferruç, vos qui tenits procura
> Per defender En Guillem vostre amich,
> Ja no ·m seguits per la dreta masura
> De mon parlar, ans hi metets destric;
> Si no martir
> Rebrets a patinades,
> Car ja 'parelhades
> Son, d'aquesta Ciutat,
> Dones de gran beutat
> Per batre ·us be e fort
> Tro que ·us tenguen per mort,
> Cascuna ab lur patí.
> Donchs, guardats-hi.»

En Ferruç prou es defensa : «si prench mal per verdat mantenir E·m fay morir, Cert be·n seran blasmades Les d'estes encontrades, Car, per dir veritat M'auran a mort liurat. D'on será vist lo tort Per dompnes d'aut acort Qui defendran a mi, Nuyt e maytí». Però En Moger li fa que no poden fallir les dones «presades De valor coronades, Qu'an lonch cap diformat, E lur fur d'onestat, Qu'és cort ab laig comport. D'on no serets stort Del dan qu'uy dixí, Per san Martí!» En Ferruç li fa de resposta : ara que parleu clar i sens figura ni pintura, critiqueu vos mateix les dames que'm volen occir : «Per qu 'yeu, ab gran deport, Dyr vulh defendre fort, Car may vertut morí Ne ·u fará ací.» Però En Moger li diu que el seu contradictor té fretura de fets gentils, i tan sols sap produir-se en els grossers, que manté contra la veritat pura i que mereix que «prest hom vos castich En publich loch que·n vegats clar mentir», tot retreient-li les belleses de les seves dames i que ell les consideri essent fadrí. Aleshores En Ferruç li engega aquesta darrera cobla, amb tals mots, que no hi calia resposta : «Vostra servelh és ple de mal ses cura, E'b voler folh e·l coratge inich; Qu'en lo parlar que fets ab oradura Ho demostrats, per que 'b vos no pratich. Pus d'aquest fayt, fins que pel Regomir La gent vos mir Per mantes cantonades, E z ab grans bastonades, Corregats la Ciutat, si com desesperat' Qu 'b acordat acort Se vol lançar per l'ort, Desviat de camí Con folh mesquí.» Així termena aquesta qüestió

de les belles dames mallorquines, entre dos Gabriels poetes, un de Mallorques i un de Barcelona, però, el qual, essent fadrí, va tenir a Palma el càrrec de procurador (fiscal?).

S'haurà pogut comprendre que, a més de la frescor, s'observa en els precedents debats un llenguatge que vol ésser llemosí, amb gran desordre en la declinació, i, sobretot, un abús imponderat del cas subjecte, formes que s'havien anat conservant per tradició i que feia molt de temps que eren bandejades del llenguatge parlat.

És dolorós observar que com més tràgics eren els esdeveniments de Catalunya (guerres contra Joan II, ofensiva de Ferran el Catòlic contra la ciutat), més s'entretenien alguns poetes en debats puerils, que semblen augmentar a mesura que augmenten les desventures de la pàtria. N'esmentarem alguns per memòria, establint-los, en allò que sia possible, en un ordre cronològic.

V. 1450. *Tençó moguda per* FRANCI JOHAN PUCULULL *a* JOHAN FOGAÇOT, *scrivent, a 26 de febrer de 1450.* — Li proposa si prefereix perdre l'aimia o l'amic. Cadascú dels contradictors defensa el respectiu punt en dinou cobles mal compartides; com no es poden convèncer l'un a l'altre, En Puculull elegeix per àrbitre mossèn Lleonart de Sors i En Fogaçot nomena el prevere Ramon Cardona; s'ignora si els àrbitres es posaren d'acord perquè aquí es detura el ms. (N).

VI. Abans de la mort d'Alfons d'Aragó el Magnànim (1458). *Tençó menada entre* N'ANTHONI VALLMANYA, *notari, en nom e per part de huna donzella, de huna part, e* JOHAN FOGAÇOT, *notari, de la part altra, sobre tal cars : si la dita donzella ha pendre marit ab quals de aquests dos será mills maridada, ab home veyll, rich e de gran estat o ab home jove, pobré e de jentil estat.* — Ambdós notaris es parteixen setze cobles. En Vallmanya tria per jutge mossèn Joan Boscà, En Fogaçot tria En Franci Buçot, tots plegats ciutadans de Barcelona. Aquests jutges trigant a emetre la llur judicatura, figura que la donzella, per acabar, es dirigeix al rei de Navarra, primogènit d'Aragó (més tart Joan II) perquè els faci decidir per força; el rei de Navarra nomena jutge micer Joan de Bellafila proveint que si no declara

aviat li imposarà la pena de 1,000 florins; malgrat la pena s'ignora el resultat.

VII. Potser abans de 1460. *Tençó moguda entre* PERE VILASPINOSA, *escrivent de València, de una part, e* JOHAN FOGAÇOT, *notari, de la part altra, sobre tal cars, qual dona deu esser amada, dona letja de bon seny o jentil sens compliment de seny.* — Aquí els debatidors són notaris lletraferits pertanyents a les dues ciutats principals del país, es parteixen només que vuit cobles; el de València troba per jutge a Joan Çalom, prevere, el de Barcelona accepta el mateix jutge. En Çalom fa les coses ben fetes, es dirigeix a cadascú acceptant i els participa que al terç dia farà la sentència per si hi volen assistir; en la dita sentència guanya En Fogaçot, que lloa la dona lletja amb bon seny.

VIII. Darreries del xv.[en] segle. — Hi hagué un costum, com ja hem vist, d'escriure lletres en prosa termenant en vers (per exemple, Corella al príncep). Una n'existeix de molt curiosa pels personatges que hi intervenen que se'ns ha conservat en dos mss. (S 46, ms. 125 de la Bibl. Cat.) i que ve a ésser, encara que siguin nombrosos els contradictors, un veritable debat, que posem per tractar-se de poetes de Barcelona. *Aquesta es la letra que fa mossén* PERE POU *als enamorats e enamorades, emprant-los de valença contra lo Fals Amor de que·s desix, segons se veurá per los Deseximents devall escrits.* Posarem només la llista dels autors que li responen, gairebé tots coneguts per altres obres ben diverses. Són aquests : don FRANCESCH DE PINÓS, VILADEMANY, mossèn ALMUGAVER, PERE JOAN FERRER, BERNAT TURELL, JOAN DE CRUHILLES, JOAN BOSCÀ, FRANCI DESVALLS, mossèn JACME CIVALLER i MIQUEL DE DOUS. (25 març 1458.)

Els nostres cançoners, particularment el Jardinet d'Orats, inserten debats entre valencians no entrant-hi, però, cap barcelonès, que és el que ens interessa ara. Una sola vegada hi entra un jutge català, com aquesta (X) : «*Questió moguda per mossén* FENOLLAR, *prevere, a mossén* JOAN VIDAL, *prevere, a ·n* VERDANXA *e a ·n* VILASPINOSA, *notaris, la qual questió és disputada per tots e d'aquells sentenciat per* MIQUEL STELA.» Els dos preveres i els dos notaris valencians se les heuen del «veure», de «grat», de «enteniment» i de «voluntat», i, com que no poden

posar-se d'acord, essent quatre són moltes les cobles i diverses les coses que tenen per dir, elegeixen per jutge mestre Corella; però, «Per molt gran destorb de Mestre Corella», fan jutge En Miquel Estela, de Barcelona, que ha navegat per moltes mars i corregut per diverses terres («E tal sou vos molt avisat, Miquel Stela, Que navegant ab rems e vela Per la gran mar, Ab lo saber bastau jutjar Qualsevol fet; Y ab crédit tal sou elet, Per tots loat. Pel reverent ser ocupat Mestre Corella, A vos donchs, Estela bella Molt resplandent, Home d'onor e sentiment, *Essent assí*; A vos, a vos, de fi en fi *Bon catalá*, A vos, sens pus, de pla en pla; A vos prenim; No contrestant molts ne tenim Qu'en semblan cas No tornen gens lo peu atrás, *Valencians*, Mas festejant dels *catalans* La bona pau, Seguint lo temps, pus a Deu plau, De tant plaher La germandat volem refer Acostumada: Per tal sguart será loada Vostra senténcia»). Els valencians lloen la sentència del català, el qual, però, no es compromet; tots quatre epiloguen la sentència, es dirigeixen als enamorats, s'entreguen en fer versos fàcils, mes absents de vena i, sobretot, d'inspiració.

Si el vell Joan II va voler combatre amb la Ciutat i amb la Generalitat, o sia contra Barcelona i Catalunya, per les armes i excitant conflictes socials, el seu fill Ferran II, en ésser proclamat el 19 de gener de 1479, no va usar de gaires miraments en la seva ofensiva contra les institucions que s'havia compromès respectar i els privilegis que havia jurat solemnialment observar. La qüestió, i els temps portaven dret al cesarisme, era aixecar la reialesa i abatre «la mucha señoría de la ciudad». Ferran va servir-se gradualment de tres ofensives : Imposar la inquisició castellana, sublevar els pagesos de remença contra els senyors, suspendre el Consell de Barcelona, nomenant-lo el rei personalment (de R. O.) de gent del tot addicte durant tres anys consecutius. Nosaltres no hem d'examinar l'aspecte social d'aquesta lluita ni treure altres conseqüències que les literàries. S'ha de reconèixer, però, que la decadència literària anava lligada a la decadència política de Barcelona. Els Consellers defensaven els drets de la ciutat amb gran enteresa i braó, fent

mostra sempre de serenitat de judici i sense mancar mai el respecte degut : després de tantes vegades de demanar i d'esperar justícia, de contemplar vulnerats i trepitjats tots els drets i privilegis, de veure's obligats els administradors de Barcelona als més baixos juraments, varen sucumbir. No satisfet encara el rei, rabejant-se amb la seva víctima, la foragita, i, passant per damunt del dret de lliure elecció i abolint-lo, nomena a qui bé li sembla. Afegirem una llista sobre els tres aspectes de l'ofensiva de Ferran el Catòlic contra Catalunya, servint-nos d'una ínfima part dels documents publicats pels Srs. Sanpere i Carreras i Candi, tot retraient les frases que evidencien la decadència gradual de la ciutat.

1480, març 28. *Els Consellers a Ferran.* — «Es aquesta vostra Ciutat buydada per la major part del poble e continuament buyda. Es ne la causa, Senyor, per quant los homens arrendats ne de Mallorques ni de Aragó ni de Valéncia ni dels barons ni del General de Cathalunya, gran temps ha no reben cosa alguna; fins vuy se han despés lo que tenien en casa, ara quasi van mendicant; e per congegüent no poden dar negoci als menestrals. E axí, tots van cerquar en altres parts disposició de viure, e aquesta ciutat se buyda : no s'ich fa mercaderia alguna, si donchs algunes vitualles.»

Març 22. *Els Consellers al síndic de la Ciutat que es trobava a cort amb el rei.* — «Avuy en aquesta Ciutat no ·s fa mercaderia alguna, no s'ich ven hun drap, los perayres stant vagant e per semblant los altres oficis. E no és maravella car, nos faent-s'ich la mercaderia ni tresterant-ich fusta alguna no és possible drepades hagen desexida. E axí matex los homens arrendats, stans privats de llurs rendes e bens, qui dará negoci als menestrals? De que's segueixen que no hix fusta per a Mallorques o per Nápols o per Valéncia o Prohença que no vagen qui dos, qui tres o mes casats menestrals; e axí mateix per terra, per quant assí no poden viure ..... E de totes les congoxes que passen és aquesta la major, car vehem venir que aquesta Ciutat va a ser menor que Granollers; E par que lo Senyor Rey no fa estima ans és vist, ab deguda reveréncia parlant, que sa gran Altesa cerca mes de l'interés dels particulars ..... E per semblant

no és de poca congoxa que fet algú no's puxa assí fer que no s'hagui veure per persones qui jamés saberen ni han vistes les libertats de Catalunya.»

1481, juny. *Els Consellers responent a una lletra d'Isabel anunciant el viatge de Ferran a Barcelona.* — «Si la Reyal persona per nostre Senyor Deu será ordenat vingue, será lo Sanct Sperit ministre de pau qui consolidará totes diferencies e, entre tant suplicam aquella ab ses letres provehir-lo bé de aquestos seus fidelissims subdits e vassalls. E la malícia dels qui fins vuy, per llurs interessos, han dat torb en bé de aquest vostre Principat, no obtengueren lo que fins vuy han obtengut. Ja n'i ha qui donen consell al Senyor Rey que sa Reyal persona no entre en aquesta vostra Ciutat, mes que se atur en la vila de Martorell e que de aquí negocie los fets de la Cort.»

1484, maig 7. *Lletra del rei als Consellers, des de Teraçona, manant-los durament que rebin bé els Inquisidors castellans.* — «Por tanto vos dezimos, encargamos e mandamos so incorrimiento de nuestra ira e indignación e pena de Diez mil florines de oro e privación de vuestros oficios, si por el contrario por vosotros o qualquiere de vosotros será fecho.»

Juliol, 9 i 12. *Consells de Cent i xxii.ª celebrats per oposar-se als nous Inquisidors castellans.* — «..... de aquella se speraven seguir e per los perjudicis fets als privilegis de aquesta Ciutat ..... si dits Inquisidors exercien lur ofici, fos plasent a la sua S.ª voler fer cessar dites novitats; E que ja molts buydaven la Ciutat e se'n portaven lurs bens per anar-se en altres parts. E moltes altres coses justes e rehonables eren en dites letres contengudes per induhir e donar entendre a la prefata M.ᵗ los contraris e dans de les dites inquisicions se speraven seguir, de les quals encara no se n'havia cobrada resposta ..... E no res menys, eren stats los Consols de la Mar per comunicar de dites coses ab los dits Concellers, manifestant lo gran torb e desviament que grantment se sentia en la mercaderia en la Lotge per dita causa.»

Desembre, 20. *Els Consellers al rei sobre el fet de la Inquisició castellana.* — «Açó ha portat tant gran tristor a tots, del major al menor, com si vegessem ja aquesta Ciutat total-

ment, axí com será certament si aquesta Inquisició va abant, destruhida e perduda; car, avans de aquesta nova, alguns seran partits e molts, havents temença, havien transportats llurs bens en altres parts, e ara sentint açó, vuy buyden e trahen quant poden de la Ciutat, que la Taula de aquella dins pochs dies ha tant buydat que·ns havem a callar lo poch que hi resta.»

1485, gener 7. *El Conseller en Cap Destorrents tractant sobre la revolta dels remences.* — «No podem pensar qui és la causa que la vostra altesa fins ací no hage provehit ..... Aquesta Ciutat fins ací no ha deliberat moure·s per que no sabem de qui fiarnos, sinó que miram les coses e speram temps...»

Desembre 7. *Lletra-memorial adreçada pels Consellers al rei en començar l'exercici del llur càrrec, reclamant contra la implantació de la Inquisició castellana.* — «Per ço que en ningun temps dir-se puxa que nosaltres havem fallit en cosa alguna que a bons oficials leals se pertangue, havem deliberat en lo introhit de aquest nostre ofici, fer la present a V.ª M.ᵗ, e dar-li vera noticia de les congoxes e treballs que havem trobada aquesta vostra Ciutat e Principat ..... Ha plagut a nostre senyor Deu fer a nosaltres Concellers de aquesta Ciutat ..... Havem trobada la Ciutat molt destruida, molt despoblada, molt desviada e molt encarregada de grans cárrechs, les entrades de aquella molt disminuides, les imposicions e drets perduts, la mercaderia tota cessada, lo negociar tot oblidat, los menestrals plens de congoxa qui no fan cosa alguna en lurs oficis guasten açó poch que restat-los-és, los mercaders no gosen mercadejar, los uns se'n van ab lurs béns, los altres qui resten estan en açó, si alguna cosa posen en mar vassalls de Vª. Mᵗ. los ho prenen; no és algú qui gos eixir de Ciutat per negociar son presos o robats, no ·s pague a degú, justicia no és feta, los militars stan privats de llurs rendes no han de que sostenir-se ..... Volent saber de tanta confusió qué és la causa, havem trobat les commocions que los pagesos fan contra los senyors ..... van sobre les armes tota obediencia reyal apartada, prenen castells, degollen los senyors, salten los camins, no és degú qui pas per aquells que vingue en llurs mans irades plenes de crudeltat ..... E ultra aquestes coses, havem vist donar gran causa de perdició ..... en la terra la inquisició que vostra

altesa hic vol introduhir ..... Los pochs mercaders qui eren restats e fahien la mercaderia han cessat aquella, han tretes totes les pecunies y béns que en aquesta Ciutat tenien, han-los transportats en altres regnes e van en aquells habitar : son-los fetes grans franqueses; los regnes stranys se fan richs e gloriosos del despoplar de aquesta terra.»

1486, gener 18. En aquesta data l'inquisidor elegit per Torquemada a Barcelona, dirigeix una lletra molt dura als Consellers, reclamant que prohibeixin la fuga de conversos. Tot seguit la ciutat li respon de manera noble, clara i terminant.

— *Lletra dels Consellers a Vallseca i Marquet, delegats de la ciutat a la Cort.* — «Ara novament ab una galera de l'egregi conde de Trivento se·n van la major part dels qui eren restats; e que açó porta en la Ciutat una tan gran tristor que, per veure fugir de aquella tothom, no solament los qui ·s dien conversos, mes encara molts dels menestrals de aquesta Ciutat, perque tant se stranyen ací per causa de la commoció dels pagesos com per temença de la Inquisició, que ab gran dificultat se pot viure, tant ha cessada la negociació e comers entre les gents ..... gran pietat és qui mire aquesta Ciutat que, del die que partís fins la present jornada, ha tanta diferéncia que és gran congoxa commemorar-ho. Havem-ho ben conegut en les Imposicions que havem venudes en les quals se ha disminuit la tercera part dels preus de l'any passat.»

1487, juliol, del 5 al 19. Controvèrsia motivada pel jurament dels Consellers a l'Inquisidor Spina, però la ciutat, obligada pel rei, no té altra sortida que cedir.

1490, novembre 30. Real cèdula dissolent els Consellers i guardant-los presos en llurs cases, i nomenant-los successors per l'any 1491, «mas nos per nostra auctoritat reyal, axí com a Rey e Senyor, e per lo benefici e repós e bé públich de la dita Ciutat, delliberam nomenar, fer e crear los dits Concellers de la dita Ciutat per l'any qui ve». En aquest document el rei autoritza als nous per a crear impostos i fer-los efectius; els mateixos drets que els precedents havien demanat i no se'ls havien concedit. Ferran segueix nomenant els Consellers pels anys 1492 i 1493. El 7 de desembre d'aquest any En Joan de Canyamàs va donar

la gran coltellada al rei : el cronista Carbonell dóna notícia detallada del martiri que varen donar el regicida.

Amb la sentència arbitral de Guadalupe, de 26 d'abril de 1486, va restar llesta la sublevació dels pagesos; aquests no varen estar-ne massa contents i els senyors varen desfer-se dels drets, els mals usos, que, segons deien, mai havien exercit del record dels passats. Tots semblaven contents i escarnits. Des d'aleshores el rei va poder disposar dels senyors, dels pagesos i dels regidors de les ciutats : podia envanir-se de tenir Catalunya als peus.

Convindrà, per acabar, registrar dues notes poètiques significatives, que es refereixen a Ferran el Catòlic, l'una essent encara príncep, l'altra trobant-se a Barcelona quan estava subjugada al poder reial. Pot conceptuar-se escrit amb intenció contra Barcelona un poema, del cronista del príncep Ferran, probablement de 1472, del qual extraurem només tres versos : «Ma, guay de la tierra do todos son reyes, Do todos presumen regir o mandar, Un Dios en el Cielo, un Rey en la Tierra.» El 28 de juny de 1486 els reis Ferran i Isabel feren solemnial entrada a Barcelona; en sent la reina al Portal de Sant Antoni, se li presentà una dona representant Santa Eulàlia, adreçant-li aquesta cobla : «Pus ha dispost la Magestat divina Visitar vos esta ciutat famosa, Vullau mirar, senyora virtuosa, Los mals qui tant la porten a rohina. Jo le ·us coman fins ací conservada Per mi que so martir d'ella Patrona, Sper en Deu la vostra Barcelona; En un moment per vos será tornada Vivificada E prosperada, Reyna tan desijada, Dar-ne rahó a Deu qui ·us ha creada.»

Els documents han parlat, alguns d'entre ells encara amb veritable forma literària. Els poetes havien d'emmudir per força, almenys en català : s'havia ben clos l'escola poètica de Barcelona.

Advertència. — Totes les sigles amb les quals hem marcat els manuscrits citats en aquest llibre són les mateixes usades en la nostra obra *Bibliografia dels antics poetes catalans.*

TAULA BIBLIOGRÀFICA

I. — **Introducció. La llengua i la poesia dels trobadors,** p. 5. [Per una idea general podran consultar-se amb profit : Paul Meyer, *Provençal language* i *Provençal literature* en la «Encyclopedia Britannica»; A. Jeanroy, *La littérature provençale du Xe jusqu'au XVe siècle* en la «Grande Encyclopédie»; A. Jeanroy, *La littérature provençale,* formant part de «La littérature en langue française des origines à Ronsard», de l'«Histoire des lettres», en «L'histoire de la nation française de Hannoteaux», 1921; Suchier, Hermann, *Die Litteratur der Provenzalen* en la «Französische Litteratur», de la col·lecció Meyer; Chaytor, *The Troubadours,* «Cambridge Manuals», 1912; Anglade, *Les Troubadours,* Colin, 1908; Restori, *Letteratura provenzale,* Milà, Hoepli, 1891; i totes les principals Crestomacies de Bastsch-Koschwitz, Appel, Cressini, etc.[

Biografies, p. 9. [Chabaneau, *Les biographies des Troubadours,* en «Histoire générale de Languedoc», x, Tolosa, Privat, 1885; Jeanroy, *Les «Biographies des troubadours et les «Razos», leur valeur historique,* en «Archivum romanicum», Ginebra, Olschki, 1917.]

Cançoners, p. 9. [Jeanroy, *Bibliographie sommaire des Chansonniers Provenvaux,* en «Les classiques Français du moyen âge», París, Champion, 1916; Massó Torrents, *Bibliografia dels antics poetes catalans,* en «Anuari de l'I. d'E. C.», Barcelona, 1914, pp. 5-29 del tiratge a part; Bartsch, *Grundriss der provenzalischen Litteratur,* Elberfeld, 1872, pp. 27-32.]

Fronteres del català, p. 6. [Tomás Navarro, *Pensión en el Alto Aragón,* entre altres obres citades.]

Els trobadors catalans : Berenguer de Palol, p. 11 [Milà, *De los Trovadores en España,* Obras completas, II, 464; Jeanroy et Aubry, *Huit chansons de Bérenger de Palazol,* en «Anuari de l'Institut d'Estudis Catalans, II, 1908]. — Alfons d'Aragó, p. 13 [Milà, *De los Trovadores en España,* p. 262; Jeanroy, *Les Troubadours en Espagne,* 1916, p. 12]. — Gueran de Cabrera, p. 14 [Milà, *Trovadores,* pp. 269 i 273, aquesta obra única ha estat publicada i estudiada diferents vegades]. — Guillem de Bergadà, p. 15 [La biblio-

grafia del poeta, essent prou extensa, esmentarem només les principals: Adalbert Keller, *Lieder von Guillem de Berguedan*, Mitau und Leipzig, 1849; G. Bertoni, *Arondeta de ton chantar m'azir*, en «Annales du Midi», xxv, 1913, p. 58; De Lollis, *Un frammento di canzoniere provenzale*, en «Studi medievali», I, 1904-1905, p. 567; Bartsch, *Guillem von Berguedan*, en «Jahrbuch f. rom. und. engl. Literatur», pp. 6, 5, 231-278, 1865; Bertoni, *Rime provenzali tratte dal Cod. Cámpori*, en «Studi di filologia romanza», VIII, p. 431; *Nove rime*, etc., en «Studi romanzi», II, p. 81; Milà, *Trovadores*, pp. 284-322]. — Guillem de Cabestany, p. 16 [Franz Hüffer, *Der trobador Guillem de Cabestanh : Sein Leben und seine Werke*, Berlín, 1869; edició definitiva, A. Langfors, *Le troubadour Guilhem de Cabestanh*, en «Annales du Midi», XXVI, 1914, pp. 5-54; A. Kolsen, *Ein Lied des Trobadors Guilhem de Cabestanh*, en «Mélanges Chabaneau»; Kolsen, *Ein neuntes Gedicht des Trobadors Guilhem de Cabestanh*, en «Zeitschrift f. rom. Philologie», 1908; Beschnit, *Die Biographie des Trobadors Guillem de Capestaing und ihr historischer Verk*, Marburg, 1879]. — Huc de Mataplana i Huguet, p. 17 [Milà, *Trovadores*, pp. 322-333; Andraud, *La vie et l'ouvre de Raimon de Miraval*, París, Bouillon, 1902, pel text, pp. 138-144; Massó Torrents, *La cançó provençal en la literatura catalana*, en «Miscel·lània Prat de la Riba», Barcelona, 1923, p. 6 del tiratge a part]. — Ramon Vidal de Besalú, p. 17 [Cornicelius, *So fo e·l temps c'om era jays*, Berlín, 1888; Bartsch, *En aquel temps*, en «Jahrbuch für romanischen und englischen Literatur», XI, p. 23; Suchier, *Il canzoniere provenzale di Cheltenham*, en «Rivista di filologia romanza», II, p. 15; Alart, *Un fragment de poésie provençale du XIIIe siècle*, en «Revue des langues romanes», IV (1873), p. 228; Moliné i Brasés, *Textes catalano-provençals dels segles XIII.è y XIV.è*, en «Boletín de la Real Academia de Buenas Letras de Barcelona», VI (1911-1912), pp. 457-469, i *Adició*, ídem, VII (1913-1914), pp. 139-140; Rajna, *Un frammento di un codice di poesie provenzali*, en «Studj di filologia romanza», V (1891), pp. 1-64; Bohs, *Abrils issi'e mays intrava : Lehrgedicht von Raimon Vidal von Bezaudun*, Erlanger, 1903; Levy, *Zu Raimon Vidal's novelle «Abrils issi'e mais intrava»*, en «Zeischrift fur romanischen Literatur», XIII (1889), pàgines 310-315; Milà, *Trovadores*, pp. 333-354; Massó Torrents, *La cançó provençal en la literatura catalana*, pp. 6-32; Appel, *Provenzalische Inedita aus Pariser Handschriften*, Leipzig, 1890, pp. 294-299; Appel, *Provenzalische Chrestomathie* (1902), p. 27; Guessard, *Grammaires provençales de Hugues Faidit et de Raimon Vidal de Bezandun*, París, 1858; Stengel, *Die beiden ältesten provenzalischen Grammatiken «Lo donats provensals» und «Las Razos de trobar»*, Marburg, 1878; P. Meyer, *Raimon Vidal «Las Reglas de trobar», «La doctrina de compondre dictats»*, en «Romania», VI, 1873, pàgines 341-350]. — Pons d'Ortafà, Fromit de Perpinyà i Ramon Bistorts

de Rosselló p. 19, [Milà, *Trovadores*, pàgs. 472-475; Chabaneau, *Biographies*, pp. 168, 142 i 170 del tiratge a part]. — Ramon de Castellnou, p. 19 [Appel, *Provenzalische Inedita aus Pariser Handschriften*, pp. 275-282; Suchier, *Dankmäler provenzalischer Literatur und Sprache*, Halle, 1883, pp. 241 i 536]. — Guillem de Cervera, p. 19 [Thomas, *Les proverbes de Guylem de Cervera, Poème catalan du XIIIe siècle* (tret de B 1), en «Romania», xv (1886), pp. 25-110; Llabrés, *El cançoner dels comtes d'Urgell*, Barcelona, 1906, pp. 1-88, i *Estudi*, 1907, pp. VII-XXI (ext. de C); Milà, *Trovadores*, pp. 366-371]. — Guillem Ramon de Gironella, p. 19 [Appel, *Prov. Inedita aus Pariser Handschr.*, pp. 142-152; Chabaneau, *Biographies*, p. 151; Puig C., *Missió per a estudiar els banys dits aràbics i el monestir de Sant Daniel, a Girona*, en «Anuari de l'Institut d'Estudis Catalans», v (1915), p. 870]. — Pere el Gran d'Aragó, II de Barcelona, i Pere Salvatge, pp. 19-20 [No seguirem tota la llarga bibliografia sobre aquesta qüestió històrico-poètica important. Milà, *Trovadores*, pp. 413-419; Miret i Sans, *Notes biogràfiques d'En Pere Salvatge y Fr. Romeu Sa Bruguera...*, en els «Treballs del Congrés d'Història de la Corona d'Aragó», Barcelona, 1909, I, pp. 147-152]. — Lo trobaire Guillem de Vilarnau, p. 20 [Miret i Sans, *Enquesta sobre'l trobador Vilarnau...*, en la «Revue hispanique», New-York-París, 1919, pp. 1-10 del tiratge a part, obra pòstuma; Appel, *Prov. Inedita aus Paris. Handschr.*, p. 308]. — Cerverí de Girona, p. 21 [Heyse, *Romanische Inedita aus italianischen Bibliotheken*, Berlín, 1856, p. 13; Milà, *Trovadores*, pp. 382-412; Milà, *Notes sur trois manuscrits : I. Un chansonnier provençal...*, en «Revue des langues romanes», 1876, p. 6 de l'extret; Pagés, *Notes sur le chanssonnier provençal de Saragosse*, en «Annales du Midi», II (1890), p. 514; Massó Torrents, *Bibliografia dels antics poetes catalans*, pp. 30-48; Kleinert, *Vier bisher ungedructe Pastorelen des Troubadours Serverí von Girona*, Halle, 1890; Massó Torrents, *Dos plants inèdits d'En Cerverí de Girona*, en «Estudis Universitaris Catalans», III (1910), pp. 253-259; Jeanroy, *Un plant de Serverí de Girona*, en «Annales du Midi», XXIV (1912), pp. 49-53; Bertoni, *Correzioni al testo di un pianto di Cerverí di Girona*, en «Revue des langues romanes», 1913, p. 9; Fabra, *Gramàtica de la lengua catalana*, Barcelona, 1912, p. 337; Llabrés, *Cançoner dels comtes d'Urgell*, Barcelona, 1906, pp. 91-127, i *Estudi*, 1907, pp. XXIII-LXXIII; Suchier, *Denkmäler der provenzalischer Literatur und Sprache*, Halle, 1883, pp. 256 i 539]. —Jofre de Foixà, p. 22 [P. Meyer, *Jaufre de Foixà*, en «Romania», IX (1880), pp. 51-70; Appel, *Prov. Inedita aus Pariser Handschrift*, pp. 196-200; Nicolau d'Olwer, *Notes sobre les Regles de Trobar de Jofre de Foixà*, extret de «Estudis Universitaris Catalans», 1907, tiratge a part; González Hurtebise, *Jofre de Foxà (1267-1295), nota biogràfica*, en «Treballs Congrés d'Història de la Corona d'Aragó», 1913, pp. 521-535, i *Adición*,

pp. 1171-1172; A. Thomas, *Extraits des archives du Vatican pour servir à l'histoire littéraire : I. Jaufré de Foixa*, en «Romania», x (1881), p. 322; Massó Torrents, està a punt de publicar-se una obra inèdita *de Jaufré de Foixa*, en «Annales du Midi»; Rubió i Balaguer, *Del manuscrit 129 de Ripoll*, en «Revista de Bibliografia catalana», tiratge a part, Barcelona, 1911, pp. 21-50]. — Ramon Lull, p. 22 [És impossible establir una bibliografia de les obres poètiques de R. L., remetrem només a Rosselló, *Obras rimadas de Ramón Lull...*, exceptuada la darrera, que no és de R. L., Palma, 1859; Rubió y Lluch, *Ramon Lull, sumari d'unes lliçons*, en els «E. U. C.», Barcelona, 1911, pp. 15-18, primer intent de classificació; per record : Helfferich, *Raymund Lull und die anfänge der catalanischen Literatur*, Berlín, 1858; Morel-Fatio, *Le roman de Blanquerna*, en «Romania», vi (1877), p. 504; Chabaneau, *Biographies*, p. 171].

II. — **Els poetes del segle XIVè.** — Jaume II, p. 24 [De Lollis, *Ballata alla Vergine di Giacomo II d'Aragona*, extret de «Revue des langues romanes», 1887]. — Pere Alemany, Dalmau de Castellnou i Pere de Vilademany, p. 25 [Rubió i Balaguer, *Del manuscrit 129 de Ripoll*, pp. 50-58, 77, 45]. — La reina Constança de Mallorca, p. 25 [Milà, *Poetes lyriques catalans*, en «Revue des langues romanes», 1878, p. 18 del tiratge a part, i *Obras*, iii, p. 457; Massó Torrents, *Decameron, traducció catalana de 1429*, en «Bibliotheca hispanica», New York, 1910, p. 61]. — El capellà de Volqueres, p. 26 [Rubió Balaguer, *El manuscrit 129 de Ripoll*, pp. 15-19, 65 i 92].

Poesia narrativa. — Bernat de So, p. 26 [Pagès, *Auzias March et ses prédécesseurs*, París, Champion, 1912, p. 149, confonent la seva obra amb una altre de Jacme March; Rubió i Lluch, *Documents per l'historia de la cultura catalana mig-eval*, Barcelona, I. d'E. C., 1908-1921, el pròleg i, p. xxxii, document i, 237, 253]. — Guillem Torroella, p. 26 [Milà, *Les noves rimades...*, en «Revue des langues romanes», 1876, pp. 8-22, i *Obras*, iii, pp. 365-378; Llabrés, *Cançoner dels comtes d'Urgell*, pp. 131-147, i *Estudi*, pp. xli-lii i lxxv-lxxix. Es conserven quatre mss. de la *Faula* : C 7 (G. Torroella), E 14 (Guillem de Torroella), F^b 1 (incompleta) i H^b 14 (Torrelha)]. — Vicens Comes, p. 27 [Milà, *Obras*, iii, pp. 391-395]. — Bernat Metge, p. 27 [Milà, *Obras*, iii, pp. 373-391; Miquel y Planas, *Les obres d'en Bernat Metge*, Barcelona, 1910, pp. 3-48, sense estudi, ara es coneixen més obres rimades de B. M.; Rubió i Lluch, *Documents*, passim i en els pròlegs de cada volum]. — Jacme March, p. 27 [Veure per la bibliografia la nostra obra citada, *La cançó provençal en la literatura catalana*, pp. 39-44 del tiratge a part, i més endavant]. — Pere March, p. 27 [Veure més endavant].

L'escola de Tolosa i la Gaya Sciencia. p. 27 [En conjunt poden con-

sultar-se les darreres edicions publicades : Anglade, *Las Leys d'Amor* tres volums de text i el quart d'estudi especialment; Jeanroy, *La poésie académique à Toulouse d'après le registre de Galhac*, en «Revue des Pyrénées», Tolosa, 1914; Jeanroy, *Les Joies du Gai Savoir*, Tolosa, 1914].

Catalans premiats a Tolosa. — Antoni del Verger, p. 29 [Jeanroy, *Les Joies du Gai Savoir*, p. 62]. — Joan Blanch, p. 29 [només en A 276; Chabaneau, *Origine des Jeux Floraux de Toulouse*, en «Histoire de Languedoc», x (1885), pp. 205-208; Milà, *Obras*, III, p. 485]. — Llorenç Mallol, p. 29 [Torres Amat, *Memorias para escribir un Diccionario crítico de los Escritores catalanes*, Barcelona, 1836, p. 358; Chabaneau, *Origines*, x, p. 207; Milà, *Obras*, III, p. 323]. — Joan Basset [Milà, *Obras*, III, p. 458; Massó Torrents, *La cançó provençal...*, p. 68 del tiratge a part]. — Gabriel Ferruç, Jaume Rovira, Pere Tresfort, Joan de Sanasses, Guillem de Masdovelles, Dalmau de Rocabertí, Pere Català, Bernat de Mallorques, Joan d'Olivella, Jaume Bonet, Gabriel Moger, Jaume Ripoll i Guerau de Massanet [Cap altra referència fora de la nostra i d'allò que direm més endavant].

La questió del llemosí. p. 31 [Rubió i Balaguer, *Del manuscrit 129 de Ripoll*, p. 25; J. Amador de los Ríos, *Obras de Iñigo López de Mendoza, marqués de Santillana*, Madrid, 1852, p. 8; Jaume Roig, *Libre de consells*, València, 1518, única edició en lletra gòtica, f. 2 v.º; Paul Meyer, *La langue romane du Midi de la France*, en «Annales du Midi», I (1889), p. 10; Menéndez y Pelayo, *Historia de la poesía castellana en la Edad media*, I (1911-1913), p. 115, nota; Menéndez y Pelayo, *Lo Gayter del Llobregat, edició políglota*, Barcelona, 1889, Prólogo, p. XVIII].

III. — **Creació del Consistori de Barcelona.** p. 33. **Els llibres del Gai Saber i l'Ordre de la Cerimònia,** p. 36 [Milà, *Antiguos tratados de Gaya Ciencia*, «Obras», III, pp. 279-297; Griera, *Diccionari de rims de Jaume March*, Barcelona, Institut d'Estudis Catalans, 1921; Massó Torrents, *Bibliografia dels antics poetes catalans : V. Els tractats gramàtics i poètics*, pp. 259-267 del tiràtge a part; Torres Amat, *Memorias...*, pp. 54 i 367; Rubió y Lluch, *Documents*, I, pp. 384-385, i II, p. 352 i notes al peu; Marçal Olivar, *Dos discursos de Felip de Malla*, en «Quaderns d'Estudi», 1921, pp. 180-201; Enric de Villena, *Arte de trobar*, publicat diverses vegades, de primer per Mayans i Siscars, en *Orígenes de la lengua española*, i darrerament per Menéndez y Pelayo, *Antología de poetas líricos castellanos*, v, pp. 3-17; Massó Torrents, *La cançó provençal en la literatura catalana*; Jaume March, p. 39 del tiratge a part].

El favor reial i la poesia cortesana, p. 42 [Veure, com a treball de conjunt, el pròleg del segon volum dels *Documents per la cultura catalana* del Sr. A. Rubió y Lluch, on es llegeix la importància i caràcter de cada regnat].

IV. — **Els poetes barcelonesos del sigle XVè. Els Cançoners**, p. 43. [Cal referir-se a Milà pels cançoners que va estudiar en els seus treballs *Resenya històrica y crítica dels antichs poetas catalans*, 1865, i *Obras*, III, pp. 143-240; *Poetas catalanes (Catalanische Dichter : Erste Periode : Von den Anfängen des 14 bis zu den des 15. Jahrhunderts*, en «Jahrbuch» de Ebert, Leipzig, 1864, v, pp. 137-190); *Obras*, III, pp. 301-357; *Poetes lyriques catalans*, III, pp. 443-473, i *Estudio sobre los poetas catalanes de fines del siglo* XV *y principio del* XVI (pòstum); *Obras*, VI, pp. 383-424. Posteriorment a Milà s'han publicat cançoners sencers o fragments dels que ell va veure o d'altres; vegeu la nostra *Bibliografia dels antics poetes catalans*, pp. 77-205.]

Els darrers consistoris i poesies premiades. p. 46. [En sentit general són fets acoblats novament : Baselga, *El cancionero catalán de Zaragoza*, Saragossa, 1896, p. 397, s'hi dóna el títol resum del consistori d'En Castelló de 1438; Milà, *Obras*, III, p. 213, equivocats els noms de Çaplana i Puculull, consistori de 1453?; Manuel de Bofarull, *Opúsculos inéditos del cronista catalán Pedro Miguel Carbonell*, Barcelona, 1865, II, pp. 333 i 339, pels consistoris de 1454 i de 1474; Valls i Taberner, *El cançoner del XV.ª segle de l'Ateneu Barcelonès*, edició no continuada, p. 38, per l'obra d'En Fogaçot de 1454; Milà, *Obras*, III, p. 197, pels consistoris de 1457 i 1458; íd., p. 190 pels consistoris d'En Bellit i d'En Fogaçot; Pagès, *Auzias March et ses prédécesseurs*, París, 1912, p. 174.]

V. — **Relació dels principals poetes de l'Escola de Barcelona en el XVè segle**, p. 53. — Joan Berenguer de Masdovelles [Deixant de banda els poetes i obres inèdites que donem, poden veure's, per Joan Berenguer de Masdovelles, Torres Amat-Tastú, *Memorias*, p. 408; ja sabem que Berenguer i Joan Berenguer són un sol poeta; a més, els estudis citats d'En Milà; d'aquestes obres procedeixen les publicacions d'història literària o antologies, p. e. : Otto Denk, *Einführung in die Geschichte der altcatalanischen Litteratur*, München, 1893, pp. 291-294; sense que el llibre ofereixi fets nous respecte d'aquests poetes]. — Micer Pere Joan de Masdovelles, p. 54 [A més dels llibres citats, veure Miret i Sans, *Enquesta* sobre tres trobadors amb documents importantíssims, p. 7, nota]. — Lleonart de Sors, p. 54 [Torres Amat-Tastú, *Memorias*, p. 607; Baselga, *El cancionero catalán de Zaragoza*, pp. 75-149, i diversos altres cançoners descrits en la nostra *Bibliografia dels antics poetes*; menció sempre honorable d'En Milà]. — Pere Torroella, p. 55 [Torres Amat-Tastú, p. 628; Baselga, pp. 72, 149-212; Foulché-Delbosc, *Deux chansonniers du XV.e siècle*, en «Revue hispanique», x, París, 1903, pp. 26-28]. — Antoni Vallmanya, p. 55 [Torres Amat-Tastú, *Memorias*, pp. 636-643, inserint totes les obres principals,

entre les quals Sort; Milà, *Antichs poetas catalans, Obras*, III, p. 197]. — Joan Fogaçot, p. 55 [Torres Amat-Tastú, *Memorias*, p. 257, només dues obres; Milà, *Obras*, III, p. 203; Valls Taberner, *El cançoner de l'Ateneu*, pp. 33-39, 46-54, 62-82].

Catalanització gradual de la llengua poètica, p. 55. [Milà, *Antiguos tratados de Gaya Ciencia, Obras*, III, p. 295; les altres observacions reposen sobre documents inèdits.]

La cort d'Alfons el Magnànim a Nàpols, p. 58. [Sobre l'arc i l'entrada fastuosa a la romana, veure : *Anuari de l'Institut d'Estudis Catalans*, I, 1907, pp. 517-524, amb reproduccions; Menéndez y Pelayo, *Antología*, Madrid, 1874, V, pp. CCLXIII i ss.; Croce, *La Corte d'Alfonso d'Aragona a Napoli*, en «Atti della Academia Pontinana», XXIV, 1894.]

VI. — **La poesia patriòtica,** p. 60. [No podem esmentar cap obra poètica publicada dels escriptors inèdits com Guillem de Masdovelles, entre altres. Veure el que en diem en la nostra *La Cançó provençal en la literatura catalana*, p. 67 del tiratge a part, i aquí mateix, més endavant]. — Arnau March, p. 64. [Pagès, *Auzias March ets es prédécesseurs*, p. 182; Massó Torrents, *La cançó provençal...*, p. 74].

La caiguda de Constantinoble. — Francesch Ferrer, p. 64. [Valls Taberner, *El Cançoner de l'Ateneu*, p. 40; Massó Torrents, *La cançó provençal*, p. 59]. — Andreu Febrer, p. 65 [Milà, *Poetes lyriques catalans, Obras*, III, p. 468]. — Complant per la presa de Constantinople, p. 66 [Baselga, *El cancionero catalán de Zaragoza*, p. 247; Milà, *Obras*, III, p. 194]. — Franci Joan Puculull, p. 67 [C. B. Bourland, *The unprinted poems of the Spanish «Cancioneros» in the Bibliothèque Nationale*, en «Revue hispanique», París, 1909, XXI, 465]. — Joan Berenguer de Masdovelles, p. 68 [Valls Taberner, *El cançoner de l'Ateneu*, p. 30]. — Joan Fogaçot [íd. íd., p. 33].

El príncep de Viana, p. 68. [Quintana, *El príncipe de Viana*, en «Vidas de españoles célebres», Madrid, 1807, pp. 135-205; Codina, *Guerras de Navarra y Cataluña desde el año 1451 hasta el de 1472*, Barcelona, 1851; Balaguer y Merino, *De la mort del infant Carles*, en «La Renaixensa», II, 1881; Desdevises du Dezert, *Don Carlos d'Aragon prince de Viane*, París, Colin, 1889; Ruano Prieto, *Don Juan II de Aragón y el príncipe de Viana*, Bilbao, 1897; *Exposición de grabados de autores españoles celebrada por la Asociación Artístico-Arqueológica Barcelonesa, celebrada en enero de 1886*, gravat n.º 1; Bolea, *Carta a los letrados dela Spanya*, en «Documentos inéditos del Archivo de la Corona de Aragón», XXVI, 1864, 1 i litografia]. — Pere Torroella, p. 69 [Ruano Prieto, *Don Juan II...*, reproducció]. — Romans, p. 70 [Valls Taberner, *El cançoner de l'Ateneu*, p. 83]. — Joan Roiç de Corella, p. 70. [Miquel y Planas, *Obres de J. Roiç de Corella*, Barcelona, 1913,

pàgines 149-161 i 428]. — Pere Martíneç, lletra, p. 77 [Ruano Prieto, *Juan II*, p. 208]. — Cobles, p. 77 [Ruano Prieto, p. 204]. — Diego de Castre, p. 78 [Ruano Prieto, p. 206]. — Joan Fogaçot, romans, p. 79 [Torres Amat-Tastú, *Memorias*, p. 237, reimprès moltes vegades, esmentarem solament: Milà, *Obras*, III, p. 204; Valls Taberner, *El cançoner de l'Ateneu*, p. 40]. — Joan Fogaçot, obra sobre la liberació, p. 81 [Reimpresa, també, diverses vegades : Valls Taberner, *El cançoner de l'Ateneu*, p. 52]. — Joan Berenguer de Masdovelles, p. 82 [Totes les obres estudiades aquí són inèdites]. — Guillem Gibert, p. 86 [Torres Amat-Tastú, *Memorias*, p. 285; Codina, *Guerras de Navarra y Cataluña*, 1851, p. 96; Milà, *Obras*, III, p. 205].

Els comiats polítics. — Fets de Sicília, p. 87 [Anònim i inèdit]. — Guillem de Masdovelles, p. 88 [Inèdit]. — Arnau d'Erill?, p. 89 [Milà, *Obras*, III, p. 336].

Els debats. [Pels debats provençals, p. 93, Jeanroy, *La tenson provençale*, en Annales du Midi, II (1890), pp. 281-304, 441-462.] — Vescomte de Rocabertí i Jacme March, p. 94 [Torres Amat-Tastú, *Memorias*, p. 367; Baselga, *El cancionero catalán de Zaragoza*, p. 25; Milá, *Obras*, III, p. 316]. — Jaume Rovira i Bernat de Mallorques p. 95 [Obra inèdita. Sobre el segon poeta veure Massó Torrents, *La cançó provençal*, p. 109, del tiratge a part; Milà, *Obras*, III, p. 447, fa una citació, de passada, tot descrivint el ms.]. — Gabriel Ferruç i Guerau de Massanet, p. 97 [Inèdita]. — Gabriel Moger i Gabriel Ferruç, p. 100 [Respecte al primer, veure E. Aguiló, *Notes y documents per una llista d'artistes mallorquins dels sigles XIV y XV*, en «Bolletí de la Societat Arqueològica Luliana», XI (1905-1907), p. 26]. — Franci Joan Puculull i Joan Fogaçot, p. 102 [Valls Taberner, *El cançoner de l'Ateneu*, p. 62]. — Antoni Vallmanya i Joan Fogaçot, p. 102 [Valls Taberner, p. 67]. — Pere Vilaspinosa i Joan Fogaçot, p. 103 [Valls Taberner, p. 77]. — Pere Pou a diversos, p. 103 [Inèdita].

Decadència de Barcelona, p. 104 [Sanpere y Miquel, *Barcelona en 1492*, en «Estado de la cultura española y principalmente catalana en el siglo XV. Conferencias leídas en el Ateneo Barcelonés.» 1893, pp. 229-343; Carreras y Candi, *L'Inquisició Barcelonina, substituida per l'Inquisició Castellana*, en «Anuari de l'Institut d'Estudis Catalans», anys 1909-1910, pp. 130-177. Morel-Fatio, *Souhaits de bienvenue adressés à Ferdinand le Catholique par un poète Barcelonais* en «Romania», 11, 1882, pp. 333-336, i *Le poème Barcelonais en l'honneur de Ferdinand le Catholique*, en «Romania», 17, pp. 93-97, 1887, on fixa la data de 1472 proposada per En Sanpere i Miquel; Comes, *Libre de algunes coses assenyalades*, p. 204.]

LLISTA ALFABÈTICA

Els noms de persona van de VERSALETES, el geogràfics de «rodó» i els títols de llibres o primers versos citats van de *cursiva*. Els noms de personatges medievals van alfabetitzats pel nom de fonts : amb poques excepcions (p. ex. els autors citats) es trobarà referència als cognoms respectius.

ÍNDEX

ERRADES

Plana	Ratlla	Diu	Ha de dir
30	30	Tarragona	Tàrrega
31	26	1561	1518
32	4	Paül	Paul
113	6	tret	text
"	8	ext	text
"	21	italianischen	italiänischen
"	24	chanssonnier	chansonnier
117	12	Pontinana	Pontaniana

OBRES DE L'AUTOR

(Les obres precedides d'un asterisc * no s'han posat a la venda)

LITERATURA

Ptes.

Croquis pirenencs (1896).................................. Exhaurit

Croquis pirenencs. Nova edició. Primera i segona sèrie (1903). Biblioteca popular de «L'Avenç»........................... 1

Croquis pirenencs. Edició completa i definitiva. Biblioteca literària de «L'Editorial Catalana» (1921)........................ 2'50

Contes populars del Japó. Traducció de l'anglès (1904). Biblioteca popular de «L'Avenç»..................................... 1

Desil·lusió, novel·la (1904). Dos volums...................... 4

Llibre del cor, poesies (1888)................................ Exhaurit

La Fada, drama líric (1897). Segona edició.................... 1

Natura, poesies (1898).................................... Exhaurit

En preparació

Othello, de Shakspeare. Traducció.

La Cançó de Rotlan. Traducció.

El Castellanista, novela.

L'estada tranquila, poesies.

ARQUEOLOGIA I BIOGRAFIA

Lo Freser (1883).. Exhaurit

Sant Martí de Canigó (1888) .... Exhaurit

Notes sobre l'art religiós en el Rosselló, per J.-A. Brutails. Traducció (1901).

En Marian Aguiló i Fuster (1898)......................... Exhaurit

BIBLIOGRAFIA

Manuscritos catalanes de la Biblioteca de S. M. (1888)........... 2

Manuscrits catalans de la Biblioteca Nacional de Madrid (1896). Exhaurit

Catalonische Manuscripte in der Bibliothek von Tarragona (1890).— Publicat en el «Centralblatt für Bibliothekswesen» de Leipzig. Exhaurit

Anuari bibliogràfic català (1888)............................ Exhaurit

(Segueix.)

	Ptes.
Catàleg dels Manuscrits de la Biblioteca de l'«Ateneo Barcelonés» (1902)	
Revista de Bibliografia Catalana (1901-1907). Set volums.	
Cada un, en rústega..	10
» » relligat en tela..	12'50

HISTÒRIA LITERÀRIA I TEXTOS

Recort. Obra feta per Gabriel Turell en 1476. «L'Avenç» (1894). — En col·laboració amb J. Casas-Carbó....................	3
Inventari dels béns mobles del rey Martí d'Aragó. Publicat en la «Revue hispanique» (1905).	
**Riambau de Vaqueres en els cançoners catalans.* En «Anuari de l'Institut d'Estudis Catalans» (1907).	
**Les obres de fra Francesc Eximeniç.* 1430?-1409?. Assaig d'una blibliografia. Publicat en «Anuari de l'Institut d'Estudis Catalans» (1910). Extret amb taules, que no s'ha posat a la venda.	
**Les lletres catalanes en temps del rei Martí i En Ramon Çavall.* Conferència llegida al C. E. de C. (1910). Tiratge a part.	
**Exposició d'un pla de publicació de les Cròniques Catalanes.* «Institut d'Estudis Catalans» (1910-1912).	
Obres poètiques de Jordi de Sant Jordi, segles XIV-XV (1902). — En «Bibliotheca hispanica»............................	4
Johan Boccaci. Decameron. Traducció catalana de 1429 (1910). «Bibliotheca hispanica»..................................	20
**Historiografia de Catalunya en català durant l'època nacional.* Tiratge a part de la «Revue hispanique», t. XV (1905).	
**De la Crònica del rei En Jaume 'l Conqueridor.* Discurs inaugural al Certamen de Tarragona (1911). Tiratge a part.	
**Bibliografia dels antics poetes catalans.* En «Anuari de l'Institut d'Estudis Catalans (1914). Tiratge a part.	
**Poésies en partie inédites de Johan de Castellnou et de Raimon de Cornet, d'après le manuscrit de Barcelone.* Extret dels «Annales du Midi» de Tolosa (1915).	
**La cançó provençal en la literatura catalana.* Extret augmentat de la «Miscel·lània Prat de la Riba». I. d'E. C. (1923).	
L'antiga Escola poètica de Barcelona..............................	5

En preparació

Repertori dels poetes catalans.

Obres poètiques del notari Johan Fogaçot.

Poesies d'En Cerverí de Girona, amb En Lluís Nicolau d'Olwer.